

**KEITAAT, PUBIT JA EPÄTILAT –
Työntekijöiden havainnointikokemuksia Roihuvuoresta**

Soile Ataçoğlu

Opinnäytetyö, kevät 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Diak Etelä Järvenpää

Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Päihteet ja syrjäytyminen

TIIVISTELMÄ

Ataçocuğu, Soile. KEITAAT, PUBIT JA EPÄTILAT – Työntekijöiden havainnointikokemuksia Roihuvuoresta. Järvenpää, kevät 2010, 127 s., 7 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Järvenpää. Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, Pääteet ja syrjäytyminen, sosionomi (YAMK).

Opinnäytetyöni liittyy yhdyskuntatyön menetelmälliseen kehittämiseen Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa. Tutkimuksen tavoitteena oli kehittää yhdyskuntatyön jalkautuvaa työtettä ja tehdä näkyväksi tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden havaintoja ja reflektointia paikallisesta toisesta tiedosta. Tutkimuksessa osallistujat tarkastelivat paikallista ympäristöä ja sen tiloja myös sukupuolittuneesta näkökulmasta. Tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena oli tuoda esiin kehittämisehdotuksia Helsingin kaupunginosan Roihuvuoren alueelle.

Tutkimuksessa oli mukana neljä sosiaalialan työntekijää. Keräsin työntekijöiden havaintoja Exposure-menetelmällä keväällä 2009 neljässä tapaamisessa, joista kolme oli työpäivän mittaisia. Videoin kaikki Exposure-menetelmä ryhmäkeskusteluihin liittyneet narratiivit. Kyselin informanttien näkemyksiä alueesta sekä alkuehtä loppukyselyillä. Analysoin aineiston narratiivisella analyysillä, joissa keskeisiksi tutkimusteemoiksi valikoituivat paikallinen vuorovaikutus Roihuvuorella, tarpeiden ja tilojen kohtaamattomuus sekä työntekijöiden subjektiiviset ja sukupuolittuneet tulokset.

Tutkimus tuotti tietoa Roihuvuoren keskustan suunnittelusta, joka on toteutettu liikenteen ehdoilla. Toisena tuloksena virikkeetön kaupunkitila eli epätilat ja kirkkorakennus hallitsevat keskustaa. Kolmanneksi totesin ostoskeskuksen alueen maskulinisoituneen palveluiltaan. Se tarkoittaa palveluiden puutetta, yksipuolistumista ja suuntautumista enemmän miehiseen ajankäyttöön. Neljäntenä tuloksena havaitsin, että 1950-luvulla rakennettujen lähiöiden pihapiirien ei koettu enää tarjoavan riittävästi edellytyksiä 2000-luvun asukkaiden pihapiirien käytölle. Viidentenä tuloksena ilmeni, että alueen liikunta- ja yhteistiloja sekä rantaa tulisi kehittää erilaisten asukasryhmien tarpeita silmällä pitäen. Kuudentena tuloksena havaitsin, että tutkimukseen osallistuneet työntekijät eivät kaikki olleet välttämättä huomioineet alueellisissa kehittämisideoissaan tutkimuksessa esiin tullutta toista tietoa.

Tutkimuksessa ilmeni, että alueelle jalkautumisella on mahdollista tuottaa runsaasti monipuolista, kokemuksellista tietoa alueesta, mikä on keskeistä alueen asukaslähtöistä kehittämistä suunniteltaessa. Sosiaalialan korkeakoulutettujen työntekijöiden havaitsema toinen tieto ei automaattisesti kuitenkaan välittynyt heidän tekemiinsä käytännön suunnitelmiin. Se vaatisi sosiaalialan kriittisen työotteon ja siihen liittyvän koulutuksen ja käytäntöjen kehittämistä.

Asiasanat: Yhdyskuntatyö, hiljainen tieto, toinen tieto, Exposure-menetelmä, postmoderni kriittinen sosiaalityö, tilojen sukupuolittuminen, narratiivinen analyysi, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Ataçocuğu, Soile. Roihuvuori Retreats, Pubs and Unspace – Observations of Employees. 127 pages, 5 appendices. Järvenpää, Spring 2010.

Diakonia University of Applied Sciences, Diak, Järvenpää. The Social Masters Degree, Alcohol and Drugs and Social Exclusion, Social Studies.

The thesis deals with urban development and testing of methodical research of the City of Helsinki Social Services Department, Social eastern station. The study aimed to develop community work as an ethnographic area approach. The study sought to make visible the workers involved in research findings and interpretations of the local marginal information. The study participants examined the premises and the local environment also as a gender perspective. The practical aim of the study was to highlight the development proposals of Helsinki Roihuvuori region.

Exposure method was used to collect employees' observations exposure method was used. Data was collected in four meetings in spring 2009. All group discussions were videotaped, and the participants' opinions were asked through initial and final questionnaires.

The data was analysed by using narrative analysis. The major research themes were Roihuvuori local interaction, discrepancy between the space available and the needs of local people, as well as the subjective and gendered interpretations of the employees.

The results provided information of the planning of Roihuvuori center, which was defined by the needs of the drivers. Furthermore, the center was dominated by the shopping center, church building and unspaces. The mall area lacks services due to the fact that the mall area services were mostly directed at male customers. Again, the neighbourhoods built in the 1950's were no longer seen to provide proper conditions for the needs of the habitants of the twenty-first century. At that, sports facilities and the common rooms and the beach should be developed for the needs of different population groups in mind. The workers that participated in the investigation did not necessarily take into account the regional viewpoint and the marginal knowledge they deactivated.

The study highlights that by encountering the region it is possible to produce a wide variety of experiential information about the area, which is crucial for the development of the planning. The indicate that the informants' perception of information of marginalization is not necessarily transmitted to practical plans for reflection of social high-skilled workers through. It would require strengthening the grip of a critical social work and related education and practice development.

Keywords: Community work, tacit knowledge, marginal knowledge, Exposure-method, the postmodern critical social work, gender space, narrative analysis, qualitative research

TIIVISTELMÄ**ABSTRACT****SISÄLLYS**

1	JOHDANTO	6
2	ALUEELLINEN KEHITTÄMISTAVOITE ROIHUVUORESSA	8
	2.1 Roihuvuori alueena	8
	2.2 Yhdyskuntatyö osana sosiaalityötä	10
	2.3 Yhdyskuntatyötä eriarvoistuneessa lähiössä	12
3	HILJAISEN TIEDON PAIKALLINEN REFLEKTOINTI	14
	3.1 Hiljaisen ja toisen tiedon näkökulmat	14
	3.2 Manageriaalisen ohjailun postmoderni haaste	15
	3.3 Kontekstuaalinen käytäntö ja kriittinen reflektio vallankäytön mahdollisuuksina	17
4	NÄKÖKULMIA LÄHIÖTILAAN	20
	4.1 Koti, ympäristö ja marginalisoitunut lähiötila	20
	4.2 Tilojen feminiinisyys ja maskuliinisuus	22
5	NARRATIIVINEN ANALYYSI JA EXPOSURE-MENETELMÄ	24
	5.1 Narratiivinen tutkimus	24
	5.2 Työntekijöiden narratiivit ja diskurssit	25
	5.3 Exposure-menetelmällä hiljaista tietoa yhdyskuntatyön kehittämiseen	28

6	TUTKIMUKSEN KEHITTÄMISVAIHEET	31
6.1	Tutkimuksen kehittämistavoite ja menetelmän käyttö	31
6.2	Tutkimukseen osallistujat	32
6.3	Aineiston keruu	33
6.4	Aineiston analyysi vaiheineen	41
6.5	Tutkimuksen eettisyys	44
6.6	Tutkimuksen luotettavuus	46
7	LÄHIÖYMPÄRISTÖ VUOROVAIKUTUKSEN TILANA	48
7.1	Luonnon ja rakennetun ympäristön suhde	48
7.2	Pihapiirit avoimina, yksityisinä ja autioina paikkoina	55
7.3	Julkisia vuorovaikutuksen tiloja	60
8	LÄHIÖYMPÄRISTÖ VUOROVAIKUTUKSEN ESTÄJÄNÄ	65
8.1	Julkinen tila vuorovaikutuksen estäjänä	65
8.2	Liikenteen valta epätilojen synnyttäjänä	71
8.3	Syrjäytynyt lähiötila osattomuutena	77
8.4	Osattomuudesta osallisuuteen	83
9	SUKUPUOLITTUNEET JA SUBJEKTIIVISET TULKINNAT	85
9.1	Ympäristön sukupuolittuneita tulkintoja	85
9.2	Toisen tiedon esiintuovat ja vaientavat tulkinnat	102
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	110
10.1	Keskeisiä tuloksia ja alueen kehittämis ehdotuksia	110
10.2	Exposure -menetelmän arviointia	114
10.3	Pohdinta	118
	LÄHTEET	122
	LIITTEET	128

1 JOHDANTO

Tutkimukseni tavoitteena on kehittää jalkautuvaa työtettä sekä yhdyskuntatyöhön että sosiaalialan ammattilaisten työhön. Jalkautumiseen olen tutkimuksessani käyttänyt Exposure-menetelmää, jossa työntekijät havainnoivat hiljaista tietoa Roihuvuoren alueelta. Roivaisen (2008) mukaan yhdyskuntatyö on nykyisellään jäänyt irralliseksi muusta sosiaalityöstä. Opinnäytetyöni keskeisenä tavoitteena onkin yhdyskuntatyön merkityksen vahvistaminen sosiaalityön työkäytännöissä ja asiakkaan kontekstia kriittisesti tarkastelevan työtteen kehittämisen jalkauttamalla työntekijöitä alueelle.

Nonakan ja Takeuchin (1995, 8) mukaan hiljainen tieto on vaikeasti ilmaistavissa olevaa intuitiota ja oivallusta. Se on syvästi juurtuneena yksilön toimintaan, kokemuksiin, arvoihin, ihanteisiin ja tunteisiin. Hiljainen tieto Koivusen (1997, 79, 81) mukaan on läsnä kokonaisvaltaisesti käsien taitona, ihon ja aivojen syvien kerrosten tietona. Hiljaista tietoa on tietoisuus omasta ruumiista, elämisestä, olemassaolosta ja mielen kokonaistilasta. Tutkimuksessani tarkastelen hiljaista tietoa toisen tiedon näkökulmasta.

Toisella tiedolla Hänninen, Karjalainen ja Lahti (2005, 4–5) tarkoittavat tietoa, joka on ”yksityiskohtaista, kokemuksellista, paikantunutta, ihmettelevää, paljastavaa ja pohdiskelevaa”, Toinen tieto on virallisen tiedon tuottamien totuusväittämien vastakohta tai sitä täydentävää tietoa. Metterin (2004, 25) mukaan virallinen tieto tuotetaan professionaalisissa ja byrokraattisissa järjestelmissä, tilastoissa ja tulosten seurannassa sekä järjestelmätason tilastollisissa ja yleistävissä tutkimuksissa.

Sosiaalialan kriittisissä keskusteluissa on tuotu esiin hiljaisen tiedon puuttuminen sosiaalialan käytäntöjä ja uusia rakenteita kehitettäessä (Metteri 2004, Juhila 2006). Roivainen (2008, 273) toteaa, että sosiaalityö, jota tehdään virastossa, ei välttämättä tunne ympäröivää asuinalueita tai sitä ei edes pidetä tärkeänä yksilötyön kannalta. Toimiston asiakastapaamisissa on kontekstina palvelujärjestelmän määrittelemä kohtaamisen muoto, eikä asiakkaan kontekstiin liittyvän

toisen tiedon ole helppoa päästä esiin, jos aikaa siihen on varattu vain 15–30 minuuttia. Metterin (2004, 145) mukaan eri organisaatioiden sosiaalityöntekijöille olisi kuitenkin varattava mahdollisuus käyttää aikaansa asiakkaan kokonaistilanteen selvittelyyn, johon heillä on ammattitaito ja osaaminen.

Postmoderni kriittinen sosiaalityö tutkii vallankäyttöä ja sen ilmenemistä sosiaalialan työntekijän ja asiakkaan suhteessa ja yhteiskunnan rakenteissa. Sen tavoitteena on vallankäytön tunnistaminen ja keinojen löytäminen asiakasta syrjäyttävien valta-asetelmien purkamiseksi. (Fook 2002.) Postmoderniin kriittiseen sosiaalityön teoriaan liittyvät tutkimukseni aihepiirit, kuten hiljainen ja toinen tieto, kriittinen reflektio, kontekstin merkitys, sukupuolittuneet asemoinnit, narratiivisuus- sekä työntekijän vallankäyttö. Postmodernin kriittisen sosiaalityön keskeinen elementti on työntekijän reflektio, jossa tietoa tuotetaan arkielämän prosessien tarkastelun avulla (Yliruka 2006, 126). Reflektion välityksellä toimijan on mahdollista tulla tietoiseksi työkäytäntöihin liittyvästä hiljaisesta ymmärryksestään (Schön 1983, 282).

Metterin (2004, 132) mukaan hyvinvointityötä ohjailevat erilaiset rakenteet ja ajattelutavat, jotka muodostuvat vähitellen itsestäänselvyyksiksi niin, ettemme enää huomaa niitä toiminnassamme. Järjestelmäkeskeinen puhe vie huomion asiakkaan kokemuksista järjestelmän näkökulmaan, mikä voi edellyttää sosiaalialan työntekijöiltä ensisijaisesti tehokkuutta ja heidän työltään vaikuttavuutta (Juhila 2006, 75). Työntekijöille kertyy kokemusta työn tekemisestä ja siitä, mitä pitäisi muuttaa, jotta asiakas tulisi autetuksi (Metteri 2004, 132).

Helsingin sosiaaliviraston Itäisen sosiaaliaseman yhdyskuntatyöntekijöillä oli syksyllä 2007 mahdollisuus jalkautua Exposure-menetelmällä omalle työskentelyalueelleen. Menetelmään osallistuneena halusin kokeilla sitä yhdyskuntatyön käytäntönä sosiaalivirastossa keväällä 2009. Alueen työntekijät toteuttivat hiljaisen tiedon havainnointikävelyitä Roihuvuoressa opinnäytetyöhöni liittyvän tutkimukseni neljässä tapaamiskerrassa. Niissä teemoina olivat alueen tilallinen ja sukupuolittunut tarkastelu toisen tiedon ja humanistisen maantieteen näkökulmista.

2 ALUEELLINEN KEHITTÄMISTAVOITE ROIHUVUORESSA

2.1 Roihuvuori alueena

Roihuvuoren historia juontaa juurensa viikinkiajalle 800–1100-luvulle saakka, jolloin Helsingin edustan rannikkoalueet olivat viikinkien kauttakulkupaikkoina, ruotsalaisten asuinalueina ja Itämeren kaupan piirissä. 1300-luvulla alkoi Helsingin pitäjän kirkonkylän alaisuudessa laidunmaiden, kalastuksen ja kartanokulttuurin historia. Se jatkui monivaiheisena aina vuoteen 1945 saakka, jolloin Roihuvuoren alue liitettiin Helsingin kaupunkiin. Roihuvuoren (silloisen Itä-Herttoniemen) pinta-ala on noin 60 hehtaaria. Sodan jälkeen aluetta alettiin rakentaa englantilaisen puutarhakaupungin innoittamana. Alueelle suunniteltiin pientalojen asumisvyöhykkeitä, joissa kävelymatkan päässä sijaitsivat koulut, kirkko ja muut kunnalliset ja yksityiset palvelut. Arkkitehti Esko Korhonen suunnitteli alueen 1950-luvun tyyliin väljäksi ja maastoa myötäileväksi. Suunnittelun tavoitteena oli saada näkyville kylämaisyyttä kaupunkialueella. Lopputulos oli onnistunut ja sai huomiota kansainvälisesti. (Hulkkonen 1999, 8–51.)

Itä-Herttoniemen bussi alkoi liikennöidä vuonna 1955 ja Elanto avasi ensimmäisen osuuskauppansa. Osuuskauppaopiston, myöhemmin E-instituutin toiminta ja Elannon kauppojen lisääntyminen alueelle, on ollut oleellinen osa Roihuvuoren historiaa. Uusia asukkaita muutti lisää Roihuvuoreen sitä mukaan, kun taloja rakennettiin. Asunnot olivat nykystandardeihin verrattuina pieniä ja hellat lämmitettiin kaasulla. Roihuvuoren menneisyyttä luonnehtivat tuolta ajalta piha-piiriyhteisöllisyys, monipuolinen, aktiivinen, palvelualtis ja paikallinen yksityisyritystäjyys sekä asukkaiden sinnikkäät, yhteiset ponnistelut palveluiden, kuten oman koulun saamiseksi. (Emt., 52–57.)

Vuonna 1958 sai asukkaiden toiveesta silloinen Itä-Herttoniemi uudeksi nimekseen Roihuvuoren. Samaan aikaan rakennutti Roihuvuoren Lämpö Oy alueelle ostoskeskuksen. Itä-Helsingin musiikkiopisto sai alkunsa vuonna 1965 alueella syntyneestä kannatusyhdistyksestä. Itä-Helsingin kansalaisopisto sai syntynsä

aktiivisten asukkaiden toimesta kannatusyhdistyksen perustamisen jälkeen vuonna 1968. Seuraavana vuonna aloitti toimintansa leikkipuisto Tuhkimo. Sen pihalla sijaitsevat päärakennus ja kahluuallas rakennettiin myöhemmin. (Emt., 58–103.)

Alue on Yleiskaava 2002:ssa merkitty maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi alueeksi. Ympäristön asuinkerrostalot ovat joko rapattuja 1950- ja 1960-luvun rakennuksia tai Strömsin alueella tiilipintaisia 1980-luvun taloja. Rakennukset ovat arkkitehtuuriltaan eleettömiä ja vaatimattomia oman aikakautensa luonteenomaisia rakennuksia. Roihuvuorta pidetään hyvin säilyneenä kokonaisuutena, sillä alueen kaikki 1950- ja 1960-luvulla rakennetut asuinrakennukset ovat edelleen olemassa. Asuinrakennuksissa suoritettavat korjaus- ja muutostyöt eivät ole tarvelleet kokonaisuutta. (Helsingin kaupunginvaltuusto 2007.)

Viime vuosikymmenen kehitystä leimaa Roihuvuoressa tärkeiden palveluiden katoaminen. Viereisen Itäkeskuksen ja Herttoniemen palveluiden tarjonnan määrän kasvettua ovat Roihuvuoresta kadonneet pankit, posti sekä lopulta myös apteekki, kun se muutti Herttoniemen puolelle toisen apteekin läheisyyteen. (Hulkkonen 1999, 66–69.) Ostoskeskuksessa on edelleen kaksi pientä ruokakauppaa, Alepa ja K-kauppa sekä kampaamoita, kioskeja ja muita pienyrityksiä. Ostoskeskuksen tyhjiä liiketiloja ovat viime vuosina vallanneet pubit ja A-oikeuksilla olevat ravintolat. Alkoholin anniskelupaikkoja onkin Roihuvuoressa nyt viisi, ostoskeskuksessa niistä on kolme.

Vuoden 2008 alussa Roihuvuoren asukasmäärä oli 7418 henkilöä. Heistä vierasta kieltä puhuvia oli tuolloin noin tuhat henkilöä. Työttömyysaste oli laskettu vuoden 2004 tilastoissa olleen 13,2 %. Erillisiä pientaloja oli Roihuvuoressa vuoden 2007 tilastojen mukaan vain kaksi, rivi- ja ketjutaloja ei ollenkaan, kerrostaloasuntoja sen sijaan on yli neljä ja puoli tuhatta. (Aluesarjat 2004, 2006 ja 2007.)

Monet viimeaikaiset Herttoniemen peruspiirin alueelliset kehittämishankkeet ovat painottuneet muualle kuin Roihuvuoreen, joten alueen tutkiminen yhdys-

kuntatyön näkökulmasta oli tarpeellista. Roihuvuorta luonnehtivat muutamat alueen toimijoista vuosina 2005–2006 tekemissani haastatteluissa apaattiseksi lähiöksi, josta palvelut ovat kadonneet. Vuonna 2008 Herttoniemen sosiaalilasemalla harjoitellut opiskelija kartoitti Roihuvuoren aluetta haastatteleamalla alueen asukkaita ja toimijoita raporttiinsa. Alueen haasteiksi valikoituivat haastateltujen mukaan sekä ostoskeskuksen alueella näkyvä päihdeongelma että ostoskeskuksen yleisilme ja asuntokanta sekä palveluiden katoaminen tai väheneminen. (Saaristo 2008.)

Saariston tekemän raportin haastateltavat kokivat turvattomimpana paikkana Roihuvuoren ostoskeskuksen. Päihdeongelmaiset viihtyvät joko ostoskeskuksen kolmessa kapakassa tai päivisin kirkon takana olevassa lehtibaarissa, toisin sanoen paikassa ulkosalla, jossa alkoholia nautitaan syrjässä lehtipuiden suojassa. Haastateltavien mielestä ostoskeskuksen yleisilme oli nuhjuinen ja ankea. Ostoskeskuksen sisäpiha on asfaltoitu eikä siellä ole juurikaan istutuksia, penkkejä tai pöytiä. Suurimpina uhkina asuinalueen kehittymiselle haastateltavat pitivät liian tehokasta kaavoitusta ja rakentamista sekä palvelutason heikkenemistä. (Saaristo 2008.)

2.2 Yhdyskuntatyö osana sosiaalityötä

Sosiaalityön tehtävänä on kohdata todellisuuksia ja ryhmiä, joiden keskiluokkainen väestönosa ja moderni sivistynyt valtio on nähnyt syrjäytyneen yhteiskunnasta (Raitakari 2002, 52, 53). Riessmanin (2001, 73) mukaan sosiaalityö on sitoutumista sosiaaliseen ja taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen vähentämällä epätasa-arvoa ja lisäämällä kaikkien kansalaisten elämisen mahdollisuuksia.

Yhteisöllisen sosiaalityön keskeinen idea on syntynyt Settlementityössä 1800-luvun loppupuolella, jolloin ammatilliset toimijat asettuivat asumaan huonoosaisten ihmisten läheisyyteen. Suomessa yhteisölähtöinen työote alkoi kehittyä 1960-luvun lopussa kritiikkinä yksilöllistävään ja laitoskeskeiseen sosiaalityön toimintakulttuuriin. (Roivainen 2008, 254.) Suomessa yhdyskuntatyötä alettiin

rakentaa 70-luvulla Ruotsin mallin mukaisesti modernin professionaalisen sosiaalityön kolmantena ammatillisena menetelmänä yksilö- ja ryhmätyön rinnalle (Matthies 2002, 223). Roivaisen (2008, 255) mukaan yhteisölähtöistä työtä alettiin toteuttaa 1970-luvulta lähtien yhdyskuntatyönä Pohjoismaissa hyvinvointivaltiollisena interventiona asuinalueilla järjestöjen toimesta. Juridisen perustansa se sai sosiaalihuollon lainsäädäntöuudistuksessa vasta 1980-luvun alussa (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710). Laissa asetettiin sosiaalityön yhdeksi tavoitteeksi yhteisöjen toimivuuden ylläpito ja edistäminen. Sosiaalihuoltoasetuksessa vuonna 1983 yhdyskuntatyö määriteltiin yhdeksi sosiaalityön menetelmäksi yksilö- perhetyön- ja hallinnollisen työn ohella.

Kerrostalovaltaisilla asuinalueilla ja lähiöissä on yhdyskuntatyön tehtävänä ollut sosiaalisten ongelmien ehkäisy ja sosiaalipalveluiden vieminen lähelle asukkaita (Roivainen 2008, 256). Anunti (1985, 18–20) toteaa yhdyskuntatyön artikkelitutkielmassaan, että 1970-luvulla yhdyskuntatyötä toteuttivat usein työllisyystyöntekijät ja akateemiset työttömät heikoin taloudellisin resurssein ja lyhyinä kokeiluprojekteina eri hallintokuntien alaisina, mutta siitä huolimatta hyvin innokkaina. Työn kehittymiselle hänen mukaansa ei tuolloin ollut kuitenkaan kunnan edellytyksiä.

Roivaisen (2002) mukaan 1980-luvulla yhdyskuntatyön kokeiluja kohdistettiin kunnissa alueille, joissa asui sosiaalityön asiakkaita. Samaan aikaan yhdyskuntatyö virallistui ja hallinnollistui sosiaalityön menetelmänä ja sen nähtiin olevan perustana alueelliselle sosiaalityölle. Roivaisen mukaan kiinnostus yhdyskuntatyöhön olisi sittemmin vähentynyt pohjoismaissa, kun sosiaalityöntekijät kokivat kasvavaa kiinnostusta psykososiaaliseen työhön ja psykoterapian. Monet alueilla toteutetut lähiöhankkeet ovat viime vuosina kohdistuneet syrjäytyneimpiin väestönosiin. Ne ovat samalla onnistuneet verkottamaan eri toimijoita ja yhdistelemään voimavaroja kuntatyön menetelmin ja vertaisuuteen perustuvilla työotteilla. (Roivainen 2002, 224–225.)

Roivaisen (2008) tutkimuksen mukaan yhdyskuntatyö on nykyisellään jäänyt varsin irralliseksi suhteessa muuhun sosiaalityöhön. Nykysosiaalityö perustuu elämänkaariajatteluun eli asiakasryhmien kategorisointiin eri ikäryhmien mu-

kaan. Sosiaalityö valikoi asiakkaansa ylhäältäpäin määritellyin kriteerein, joten osa asiakkaista jää sosiaalityön ulkopuolelle. Sosiaalityön kategorisointi on ongelmakeskeistä. Asiakstapaamisessa asiakkaan tiedot tulevat suppeasti esille, jolloin asiakkaan arkielämä, ystävyysuhteet ja verkostot eivät välttämättä tule esiin asiakkaan ja työntekijän kohtaamisissa. Yhteisöllinen työ on vahvasti esillä sosiaalialan tulevaisuuden visioissa, mutta työote vaatisi vahvistamista. Ongelmakeskeinen työorientaatioon ja asiakasryhmittäiseen erikoistumiseen keskittyvä nykysosiaalityö onkin Roivaisen mukaan ajanut yhdyskuntatyön sosiaalityön marginaaliin. (Roivainen 2008, 280–281.)

2.3 Yhdyskuntatyötä eriarvoistuneessa lähiössä

Seppänen (2001) toteaa, että lähiöiden elinympäristö on muuttunut lähiöiden alkuajoista, kun niiden ikärakenne on muuttunut. Eläkeläisten ja työttömien määrän lisääntyessä lähiöissä vietetään paljon aikaa. Globalisaation aikaansaama kansallisvaltioiden rajojen heikkeneminen on vahvistanut ihmisten tarvetta kiinnittyä paikalliselle tasolle. Toisaalta kaikkien kansalaisten sosiaaliset suhteet eivät kuitenkaan muodostu asuinalueella, koska kaikki eivät vietä lähiössä vapaa-aikaansa. (Seppänen 2001, 22, 60, 189.) Globalisaatio on lisännyt viehtymystä etnisyyden ja erilaisuuden markkinoihin. Globaalissa kulttuurien vaihdoissa ja kuluttajuudessa on ihmisille mahdollistunut yhteinen identiteetti kaukanakin toisistaan sijaitsevien ihmisten kanssa. Ihmiset ovat samojen tavaroiden ja palveluiden kuluttajia ja samojen viestien ja kuvien yleisöjä vaikka asuvatkin kaukana toisistaan. Siten paikallisuus on yhteydessä globaaleihin vaikutteisiin. (Hall 1999, 63.)

Globalisoituva maailmantalous vaikuttaa siihen, että aiemmin tärkeinä pidetyt taidot muuttuvat nopeaan tahtiin tarpeettomiksi ja nostavat taas toisia taitoja tarpeellisiksi. Esimerkiksi syrjäytymistä voivat syventää puutteellinen englannin kielen tai tietokoneenkäytön osaaminen. (Mäntysaari 2006, 115.) Scott Lash (1995) on todennut, että globaalisaaion myötä hajoavat yhteiskunnalliset rakenteet ovat korvautumassa monimutkaisilla viestinnän rakenteilla, jolloin osa väes-

töstä ei pysty kokemaan enää osallisuutta yhteiskuntaan. Kulutustavaroiden markkinat ovat siirtyneet keskitettyinä suuriin ostoskeskuksiin etäälle niistä, joiden on vaikea liikkua. (Lash 1995, 182–183.)

Karjalainen, Karisto ja Seppänen (2002, 263, 268) näkevät, että urbaanissa sosiaalityössä tarvitaan monien ammattitaitojen yhteispeliä, joissa professioiden rajat ovat osittain häivytetty. Yhteisöllinen työ toimiikin parhaiten ruohonjuuritasolla monitoimijaisena kumppanuutena. Silloin sosiaalinen pääoma rakentuu järjestöjen, julkisen sektorin ja yritysten synergisenä yhteistyönä, jossa eri osapuolet tukevat toisiaan. (Roivainen 2002, 226–227.)

Olen toiminut vuodesta 2005 lähtien yhdyskuntatyöntekijänä Herttoniemen peruspiirissä. Länsi-Herttoniemi, Herttoniemenranta, Herttoniemen teollisuusalue ja Roihuvuori kuuluvat työskentelyalueeseeni. Herttoniemessä toimijoiden välinen alueellinen tiedonkulku on mahdollistunut keskeisimmin alueryhmissä, sähköpostin välityksellä ja kaupunginosan nettisivuilla. Pari kertaa vuodessa koontuu ilta-aikaan myös kaupunginosayhdistyksen koolle kutsuma Herttoniemifoorumi, jonne päivisin työssä käyvät asukkaatkin pääsevät osallistumaan. Foorumeissa esiin tullut tieto on ollut tilastotietoa alueesta, kaupunkisuunnitteluviraston tietoa, osallistujien kokemustietoa tai paikallisten hankkeiden esiintuomaa tietoa.

Herttoniemen alueryhmä on joka toinen kuukausi iltapäivisin kokoontuva foorumi, jonka kokoontumisia yhdyskuntatyöntekijänä olen koordinoanut vuodesta 2005 lähtien. Alueryhmissä on ollut mukana asukkaita, hallintokuntien virkamiehiä, yhdistyksiä, hankkeita ja yrityksiä. Alueryhmän toiminta muistuttaa Hussin (2005, 105) määrittelemää horisontaaliraportointia, jossa tietoa käsitellään moniammatillisissa yhteistyöverkostoissa. Verkostoissa kartoitetaan esimerkiksi alueen eri väestöryhmien hyvinvointia. Alueellisen viestinnän välityksellä olen pyrkinyt saamaan paikallisen vuorovaikutuksen mahdollisimman monipuoliseksi, jotta se tavoittaisi kaikki asukasryhmät.

3 HILJAISEN TIEDON PAIKALLINEN REFLEKTOINTI

3.1 Hiljaisen ja toisen tiedon näkökulmat

Tieto voidaan nähdä hiljaisena (tacit) ja explisiittisenä (explicit), koodattuna tietona (Nonaka & Takeuchi 1995, 59). Polanyi (1958) jaottelee samaa tietämisen kahtiajakoa käsittein fokaalinen- (focal) ja sivu- (subsidiary) tietoisuus. Eksplisiittinen, fokaalinen tieto on sanoin ja symbolein ilmaistavaa, mitattavaa sekä monistettavissa olevaa tietoa. Hiljainen tieto on puolestaan henkilökohtaista, kontekstisidonnaista ja vaikeasti sanoiksi puettavissa olevaa tietoa. (Polanyi 1958, vii, 55–56.) Opinnäytetyöni kehittämistutkimuksessani tarkastelen hiljaista tietoa, joka on tuotettu Exposure-menetelmällä.

Polanyi (1966,133) on todennut kaiken todellisen tiedon olevan hiljaista tietoa tai perustuvan hiljaiseen tietoon. Kaplinski (1982) näkee luonnonihmisen tietoisuuden jakautuvan kahteen osaan jäävuoren tavoin. Sen suurempi ja painavampi, pinnan alla oleva hiljaisen tiedon osuus, on omaksuttu vuosituhansien saatossa ja se on piilossa olevaa kulttuurimuistia. (Kaplinski 1982, 155.) Koivusen (1998) mukaan hiljainen tieto on läsnä kokonaisvaltaisesti käsien taitona, ihon ja aivojen syvien kerrosten tietona. Siten tietoisuus omasta ruumiista, elämisestä, olemassaolosta ja mielen kokonaistilasta on hiljaista tietoa. (Koivunen 1998, 79, 81.) Kaikkien havaintojen taustalla vaikuttaa aina hiljainen tieto. Sen perustana ovat yhteisössä eletyt ja omaksutut kokemukset. (Polanyi1958, vii.)

Tutkimuksessani esiin tullutta hiljaista tietoa olen tarkastellut toisen tiedon näkökulmasta, eli kiinnittänyt huomiota paikalliseen kokemukseen ja syrjäytymiseen. Hännisen, Karjalaisen ja Lahden (2005) mukaan toisen tiedon välityksellä on mahdollista paljastaa huono-osaisuutta. Toinen tieto perustuu asianosaisuuteen, se on osa ihmisten arkea ja kokemuksia. Toinen tieto on syntynyt marginaalisuuden paikoissa asiakkaiden elämisessä ja olemisessa. (Hänninen ym. 2005, 4–5.) Marginaalisuuden paikoista maailmaa tarkastelevilla itsellään on

marginaaleihin liittyvää tietämistä, joka on Juhilan (2006, 105–106) mukaan toista tietoa.

Hänninen ym. (2005) ovat teoksessaan pohtineet eri instituutioiden luomaa virallista tietoa. Virallinen tieto on yleiskatsauksellista, konstruoitua, poikkileikkauksellista ja ilmeistä. Virallinen tieto pyrkii viestittämään, mitä vahvat julkiset instituutiot ajattelevat asioista. Toinen tieto haastaa virallisen tiedon paikkansa pitävyyden. Toisen tiedon esiintulon myötä julkisen, virallisen tiedon väittämät totuudet kyseenalaistuvat tai jopa kumoutuvat. (Hänninen ym. 2005, 4–5.) Juhila (2006, 148) on puolestaan ehdottanut, että kumppanuussuhteen syntyminen edellyttää toisen tiedon ja virallisen tiedon tasavertaista läsnäoloa.

3.2 Manageriaalisen ohjailun postmoderni haaste

Modernissa ajattelutavassa nojaututaan Fookin (2002) mukaan käsityksiin, jotka on rakennettu tieteellisessä tutkimuksessa sukupolvelta toiselle. Rakentuva tieto on lineaarista ja kerrostuvaa, yleistettävissä olevaa ja ajatonta. Moderni ammatillisuus perustuu erityiseen asiantuntijatietoon, joka on saavutettavissa rationaalisilla menetelmillä. Modernin ammatillisuuden asemaa ylläpidetään professioiden erikoistuneella tiedolla. Professiot vartioivat, että heidän hyväksymäänsä tietoa opetetaan opetussuunnitelmissa ja tietoon liittyvät oletukset jaetaan ja yleistetään yhteiskunnassa. Modernin yhteiskunnan asiantuntijoilla on diagnoosivalta. Diagnoosin pyrkimyksenä on nimetä ja hallita poikkeavuutta. (Fook 2002, 19, 23, 37.) Asiantuntijan puheessa sosiaalityön asiakas on määritynyt poikkeamana yleisesti hyväksytystä normista. Asiantuntijalla on oikeus ohjata hänet takaisin yhteiskunnan hyväksytyksi kansalaiseksi. (Raitakari 2002, 49.)

Juhila (2006) toteaa, että Suomeen alun perin liike-elämään rantautunut manageriaalinen ajattelu, New Public Management (NPM), on ulottanut vaikutuksensa myös sosiaalialalle ja johtanut organisaatiolähtöiseen sosiaalityöhön. NPM on lisännyt hallinnollista ohjeistusta ja taloudellista valvontaa, jolloin sosiaali-

työstä on tullut byrokraattista ja teknisrationaalista toimintaa. NPM:ään liittyvä empiirinen näyttö sosiaalityössä on työn systematisointia. Siinä taloudellisista resursseista päättävien on helppo jäsentää, mihin kannattaisi kohdentaa resursseja, jotta hyöty olisi mahdollisimman suuri. Empiirinen näyttö on käytännössä objektiivisesti mitattavia ja numeroina esitettäviä tuloksia. Siinä on pyritty hyödyn maksimointiin eli toimenpiteiden mahdollisimman tehokkaisiin tuloksiin. NPM ajattelu vaatii sekä julkishallinnon toimijoilta että sosiaalialan työntekijöiltä tehokkuutta ja työn vaikuttavuutta. NPM vaatii samalla työn kohteiden kategorisoinnista, jotta työntekijä saisi vihjeitä siitä, mitä kyseisen kategorian edustajasta, esimerkiksi työttömästä päihteidenkäyttäjistä, tulisi ajatella ja miten häneen tulisi suhtautua. (Juhila 2006, 74, 76, 75, 205.)

Metterin (2004,144) mukaan sosiaalityön kohde eli ihminen ja hänen tarpeensa on NPM:ssä ymmärretty kapea-alaisesti. Juhilan (2006) mukaan asiakassuhteet, jotka ovat valikoituneet työntekijöille, ovat kohdentuneet tarkoin ja niiden odotetaan rakentuvan tehokkaiksi sekä tuloksellisiksi. NPM:ssä sosiaalityöhön kohdennetut resurssit tulisi käyttää siten, että työn kohteesta, eli asiakkaasta tulisi yritteliäs, omaa elämäänsä hallitseva ja itsenäisesti toimeentuleva kansalainen. (Juhila 2006, 78.)

Fookin (2002) mukaan postmoderni ajattelu on syntynyt kritiikkinä modernin käsityksen yleistäville teorioille, rakenteille, rajoille ja hierarkioille. Se on kyseenalaistanut modernin käsityksen universaalisesta tiedosta ja sen yleistettävyydestä. Postmoderni ajattelu on osoittanut modernien käsitysten sirpaloituneen ja että modernin asiantuntijuuden reunaehdot eivät enää päde jälkimodernissa yhteiskunnassa. Sosiaalityön omaa toimintakenttää tulisi vahvistaa ja kriittisen sosiaalityön pitäisi luoda tiukkaa vastarintaa sosiaalialan manageriaaliseen ohjailuun. Fook näkee, että sosiaalityön käytäntöjen välityksellä tulisi mahdollistaa ihmisten osallistuminen ja luoda samalla välittävämpi ja osallistavampi ympäristö. (Fook 2002, 3, 12, 23, 29.) Etenkin viimeksi mainittu näkökulma on tutkimukseni yhdyskuntatyön menetelmällisen kehittämisen tavoitteena.

3.3 Kontekstuaalinen käytäntö ja kriittinen reflektio vallankäytön mahdollisuuksina

Fook (2002) näkee, että postmodernissa ajattelussa tiedon konteksti ja tulkitsija tulkintoiheen ovat keskeisiä tiedonmuodostuksessa. Tieto syntyy rakentamalla ja refleктоimalla. Reflektiossa ovat olennaista havainnoijan oma intuitio ja taidot. Jokainen toimija voi olla siis oman kokemuksensa asiantuntijana. Teoriaa voidaan muodostaa, kun käytännön kokemuksia reflektoidaan. (Fook 2002, 40.) Nonaka ja Takeuchi (1995, 64) kutsuvat reflektointia tiedonluontiprosessiksi, jossa hiljainen tieto ottaa mielle yhtymien, yhdenmukaisuuksien, käsitteiden, hypoteesien tai kaavan muodon. Reflektion välityksellä toimijan on mahdollista tulla tietoiseksi työkäytäntöihin liittyvästä hiljaisesta ymmärryksestään (Schön 1983, 282).

Reflektointi on tärkeää moniarvoisessa ja kompleksisessa yhteiskunnassa, jossa ratkaisujen sekä toimenpiteiden vaikutuksia tarkastellaan eri näkökulmista ja niistä keskustellaan yhdessä. Reflektointi ei ole pelkästään yksittäisen työntekijän tehtävä ja hänen omaa tietämistään, vaan yhteistä toimintaa ja yhteistä ymmärrystä. (Yliruka 2006, 37.) Sosiaalityöntekijöillä olevaa hiljaista tietoa, kuten ammatillista osaamista sekä sisäistynyttä teoria- ja kokemustietoa, voidaan muuttaa tiedoksi, josta organisaatio voi hyötyä. Työntekijän tulisi havainnoida, analysoida ja dokumentoida järjestelmällisesti keräämäänsä tietoa. (Hussi 2005, 101.) Metteri (2004) näkee reflektoinnin aktiivisena tutkimisen ja löytämisen prosessina, jossa toimija etsii mahdollisuuksia ymmärtää omaa toimintaansa ja ohjata sitä muuttuvissa olosuhteissa. Reflektoinnissa oma toiminta pitäisi suhteuttaa toiminnan kokonaisuuteen. (Metteri 2004, 134.)

Freiren (2005/1970, 89) mukaan dialogi on erottamaton osa tiedostamista ja parhaimmillaan se tuo esiin todellisuuden eri puolia. Juhila (2006) vertaa reflektiivisyyttä kaikkien osapuolten tietojen tasavertaiseen käyttöön. Reflektiivisyys tunnistaa ja huomaa erilaiset tiedot ja nostaa esille myös alistetut tiedot, eli niiden ihmisten äänen, joita ei ole haluttu kuulla. Ihmisten välisessä dialogissa alistettu tieto saattaa kuitenkin jäädä näkymättömäksi. (Juhila 2006, 142.)

Valta on tekijä, joka syntyy sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvissä prosesseissa ja rakenteissa. Valta voi olla alistavaa tai tuottavaa, valtaa käytetään ja luodaan, mutta sitä ei voi omistaa. (Fook 2002, 52.) Valta toimii ylhäältä alas, alhaalta ylös tai sivuille päin. Se muodostuu verkoksi, joka pitää kokonaisuutta koossa. Vallan verkko ohjailee toisistaan riippuvaisia vallan kohteita, joissa vaikutuksen alaisena ovat sekä vallan valvojat itse että myös valvottavat. Valtaa tuottaa koko organisaatio ja se jakaa jokaisen vallan kohteen sille määrättyyn paikkaansa. (Foucault 2005, 240–241.) Valta ja tieto liittyvät yhteen. Jokainen sosiaalinen asema, jota hallinnoimme, tuottaa mahdollisuuksia ja tilaisuuksia harjoittaa erityyppistä valtaa. (Fook 2002, 37, 168.)

Valta voi olla hyvä tai huono asia, joka riippuu siitä, mihin työntekijä sitä käyttää. Valta on huono esimerkiksi silloin, kun sen avulla ylläpidetään asiakkaiden rajoittunutta tietoisuutta. Tuolloin ei luoda sellaisia narratiiveja asiakkaiden kanssa, jotka parantaisivat heidän tietoisuuttaan. Kun työntekijä ilmaisee, että vallankäytön mahdollisuudet ovat muilla kuin hänellä itsellään, niin se ei myöskään edistä asiakkaan tilannetta. Siten työntekijä kieltää tai vähättelee niitä vallankäytön mahdollisuuksiaan, joita hänellä mahdollisesti olisi kuitenkin käytettävissään. (Fook 2005, 52, 60, 109.)

Fookin (2002, 14) mukaan asiakkaan kontekstin ymmärtäminen on keskeistä niin sosiaalialan työssä kuin tutkimuksessakin. Asiakkaan konteksti rakentuu häntä määrittävistä tekijöistä kuten kulttuurista, sosioekonomisesta asemasta, ympäröivästä sosiaalisesta järjestelmästä tai vuorovaikutuksen syntymiseen liittyvistä reunaehdoista (Holstein & Gubrium 2004, 297). Fookin (2002) mukaan sosiaalityön konteksti on laajempi historiallinen ajanjakso. Se on kansallinen ja globaalinen tilanne, paikallinen yhdyskunta, työllistävä organisaatio. Konteksti voi olla henkilökohtainen tai palvelunkäyttäjän elämänpiiri, paikallinen palvelujärjestelmä, materiaallinen tai ihmisten välinen sosiaalinen konteksti. Kontekstit vaihtelevat kokonsa ja monimuotoisuutensa mukaan. Ne ovat epävarmoja ja alati muuttuvia. Konteksti ei ole siis pelkkä ympäristö, vaan kaikki ne tekijät, jotka ovat läsnä jokapäiväisessä elämässämme. (Fook 2002, 127, 143.)

Kontekstuaalinen käytäntö tarkoittaa, että työskennellään asiakkaan kontekstin kanssa ja välitetään koko hänen ympäristöstään ja siihen liittyvistä tekijöistä. Kontekstuaalisessa käytännössä työntekijä näkee itsensä osana asiakkaan kontekstia ja kokee siten olevansa myös vastuussa siitä. (Fook 2002, 162.) Healyn (2005, 4) mukaan työntekijöiden ammatillisten käytäntöjen perusteet – tiedot, tarkoitus ja taidot – perustuvat ympäristöön ja rakentuvat ympäristöissä, joissa he työskentelevät. Fook (2002) näkee, että uusissa sosiaalityön tilanteissa tarvitaan teorian uudelleen tulkintaa, sillä sama totuus ei päde kaikissa työn konteksteissa. Kontekstuaalisessa käytännössä työntekijän tulee tarkastella asiakkaan tilannetta useammasta näkökulmasta ja myös etäämpää, jotta ongelmallisen tilanteen syntymiseen vaikuttaneita asioita ja reunaehdoja voitaisiin muuttaa. Emme työntekijöinä ylipäätään voi erottaa itseämme niistä olosuhteista ja kulttuureista, jotka luovat asiakkaiden syrjäytymistä. (Fook 2002, 142–144, 146, 164.)

Juhila (2006) määrittelee kontekstuaalisen käytännön siten, etteivät samat ongelmien ratkaisumallit ole siirrettävissä tapauksesta toiseen. Tietäminen on aina paikallista ja syntyy asiakkaiden ja sosiaalialan työntekijöiden kohtaamisissa. Sekä työntekijä että asiakas tuovat tapaamiseen tietoa aikaisemmista kohtaamisistaan, kokemuksistaan ja oppimastaan. Asiakkaan ja työntekijän kohtaamisissa ne asettuvat uusiin yhteyksiin ja suhteisiin sekä saavat uusia merkityksiä, joita ei voi ennalta arvata. Asiakkaiden tapaukset ovat ainutlaatuisia ja rakentuvat paikallisesti. Tarvitaan reflektiivisyyttä, jotta työntekijä herkistyy näkemään, asettuvatko kohtaamisessa molempien tiedot tasavertaiseen asemaan vai jääkö asiakkaan tieto kenties vähemmälle huomiolle. (Juhila 2006, 140–141.)

Fookin (2002) mukaan työntekijä voi löytää yhteydet asiakkaan ja hänen kontekstinsa välillä, johon hän voi käyttää erilaisia menetelmiä. Kriittinen reflektio on lähestymistapa, jossa ymmärretään tieto ja sen mahdollisuudet eri konteksteissa. Kriittinen reflektio on keskeistä silloin, kun käytännön tieto ja teoria ovat vuorovaikutuksessa vaihtuvissa tilanteissa, jolloin työntekijä reflektoi kokeemaansa. Prosessissa syntyy uutta tietoa, jota voidaan siirtää käytäntöön ja jonka avulla voidaan havaita ja muuttaa vallitsevia valtasuhteita. (Fook 2002, 146, 155–156.)

4 NÄKÖKULMIA LÄHIÖTILAAN

4.1 Koti, ympäristö ja marginalisoitunut lähiötila

Tutkimukseni kontekstina on lähiö ja sitä koskettavat asiat kuten koti, pihapiiri, luonnonympäristö ja lähiön keskusta eli ostoskeskus. Lähiössä keskeinen asia on asuminen eli asukkaiden kodit. Saarikankaan (2006) mukaan koti kehittyi porvariston ihanteesta turva- ja lepopaikaksi miehille. Kodin rooli oli olla naisen vaalima muuttumaton keidas vastapainona muuttuvalle maailmalle. Kodissa on läsnä ympäröivä maisema, materiaalisuus, ihmissuhteet ja verkostot. Kodin tehtävä on tarjota mahdollisuus vetäytymiseen, mutta samalla se toimii asukkaan uudistumisen lähteenä. (Saarikangas 2006, 228, 237.)

Koti on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Koti muotoutuu suhteessa tilaan ja siinä oleviin sosiaalisiin suhteisiin. Koti ei ole rajattu tila, vaan sen merkitykset muovautuvat ulkopuolella olevien jaettujen sääntöjen, tottumusten ja merkitysten kanssa. Kodin rajat liukuvat julkiseen maailmaan, mutta samalla julkinen maailma liikuu kotiin television ja internetin välityksellä tietona ja erilaisina sääntöinä. Kotiin liittyvät asiat kulkeutuvat samoja reittejä yhteisesti jaettuihin tiloihin sekä esimerkiksi kännykän välityksellä liikennevälineisiin ja ympäristöön. Julkinen maailma kulkeutuu kotiin sanomalehtien ja etätyn muodossa. Koti jatkuu rappukäytäviin ja pihaille sekä maailman ääriin. (Emt., 234–235.)

Pihat ja kodin muu ympäristö ovat olennainen osa lähiöasumista. 1950-luvulla asuintiloja leimasi läpinäkyvyys ja tilojen jatkuvuus. Sisä- ja ulkotiloja yhdistivät suuret parvekkeet ja ikkunat. Ne yhdistivät sisä- ja ulkotilat toisiinsa ja mahdollistivat katsomisen ulkoa sisään ja sisältä ulos. Ulkotilan äänet ja sisätilan tuoksut sekoittuivat toisiinsa ja loivat tilojen välille jatkumon. Keittiö- ja oleskelutilat suunniteltiin siten, että niistä saattoi tarkkailla pihan elämää. Asuttamaton kuu- luvu myös tärkeään osaan asumista, liepeillä olevat vanhat kartanot tai pellot välittävät historian muistoja asukkaille. Lähiöt voidaan nähdä eräänlaisena väliti- lana, jossa asuttamaton ja asutettu muodostavat tärkeän suhteen. (Emt., 214–215, 217.)

Joutomailla ja metsäkaistaleilla saattaa olla suuri merkitys asukkaille. Pihan ulkopuolella olevat joutomaat ja metsäkaistaleet sijaitsivat suunnitellun alueen ulkopuolella. Ne ovat pieniä saarekkeita, jopa eräänlaisia keitaita asukkaille. Joutomaat ovat tärkeitä merkitysten muovaajia lähiötilassa ja niihin liittyy sala-peräisyyttä, kun ne jäivät moraalisen kontrollin ulkopuolelle. Ihmisen henkilökohtaiset kokemukset ja muistot ovat aina yhteydessä kulttuuriin ja yhteisesti jaettuihin merkityksiin, joita lähiökin osaltaan asuinympäristönä tuottaa. (Emt., 128, 215.)

Liikenne on olennainen osa lähiöelämää. Kopomaan (1997) mukaan kaupunkitilojen suunnittelussa keskeiseksi tavoitteeksi on tullut liikkumisen tehokkuus, joten tilojen järjestely on tapahtunut autoliikenteen ehdoilla. Liikenteen sujuminen on ollut ensisijainen tavoite, toissijaisiksi ovat jääneet sosiaaliset ja esteettiset arvot. Suunnittelu liikenteen ehdoilla luo tilojen syrjäytymistä, jolloin ympäristö on vajaakäytössä tai tyhjentynyt ja koetaan alempiarvoiseksi kuin ympäröivä muu tila. Epätila on tilojen toiminnallista tyhjentymistä, paikkojen vajaakäyttöä eli epätilojen syntymistä kaupunkirakenteeseen. Epätila on virikkeetöntä kaupunkiympäristöä, yksipuolistunutta tilaa, jolta identiteetti on kadonnut. (Kopomaa 1997, 35–36.)

Tilaa saatetaan suunnitella myös kaupallisesta näkökulmasta. Törrönen (2004) on todennut, että managerialismin eetoksella pyritään estämään ihmisten välisistä vuorovaikutuksista, mikä näkyy tilasuunnittelussa. Avoimet markkinapaikat korvautuvat vartioituilla ostoskeskuksilla, jotka ohjaavat ihmisiä kuluttamiseen vuorovaikutuksen sijaan. Toreille ja viheralueille rakennetaan kasvottomia toimistorakennuksia, jotka eivät edistä ihmisten vuorovaikutusta ja yhdessäoloa. Kadut myös suunnitellaan yksityisautoilun näkökulmasta. (Törrönen 2004, 14–15.)

Asukkaat käyttävät tilaa eri tavoin ja eri aikoihin. Kopomaa (1997) toteaa, että monilla säädöksillä rajoitetaan ihmisen oikeutta olla avoimissa julkisissa tiloissa, kuten merkeillä ja symboleilla. Kaupungin avoimiin ulkotiloihin kohdistuu lisäksi aluesäätelyä ajan tarkan kontrollin välityksellä eli tilan käyttö on sidoksissa vuorokauden aikaan. Liikkumiseen toreilla tai ostareilla liittyy myymälöiden tai pubien aukioloajat. Eri vuorokauden aikoina liikkuvat myös eri-ikäiset ihmiset. (Ko-

pomaa 1997, 29, 32.) Lähiössä voikin päivisin liikkua enemmän esimerkiksi ikäihmisiä kuin iltaisin.

Monet työttömät viettävät päivällä aikaansa lähiöissä. Osa heistä kokoontuu porukoivissa ryhmissä. Kopomaan (1997) mukaan porukointi on sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettu. Porukoiva ryhmä koostuu työttömistä, eläkeläisistä, alkoholisteista, asunnottomista ja sosiaalisesti syrjäytyneistä. Heille katu, puisto tai kaupungin reuna-alueet valikoituvat vaihtoehtomiksi sosiaalisen elämän keskuksiksi. Työttömyys ja asunnottomuus pakottavat viettämään aikaa avoimessa kaupunkitilassa. Porukointipaikat sijaitsevat valvovien silmien ulottumattomissa ja lähellä alkoholia myyviä pisteitä. Alkoholihakuista porukointia ei ole tunnustettu hyväksytyksi kaupunkitilan käytöksi. Porukoinnin uskotaan vähentävän muiden asukasryhmien halua käyttää tilaa. Porukoinnin rajoittamiseksi puistokalusteet pidetäänkin määrältään minimaalisina. Ei-toivottu porukointi halutaan sulkea torin, kadun tai puiston ulkopuolelle, jotta tilasta saatava kokonaishyöty tulisi maksimoitua. (Kopomaa 1997, 13, 109, 188.)

4.2 Tilojen feminiinisyys ja maskuliinisuus

Tutkimukseni yhtenä keskeisenä havainnointinäkökulmana ovat tilojen sukupuolittumiset. Sukupuolittumiseen liittyvällä tarkastelulla halusin tuoda näkyviin toisenlaista näkökulmaa lähiötiloihin. Samalla tein näkyväksi joitakin ympäristön viestejä, joilla saattaa olla merkitystä alueen asukkaiden hyvinvoinnille. Maskuliinisuus voidaan Petreliuksen (2005) mukaan luokitella rationaalisuudeksi, julkisuudeksi, aktiivisuudeksi ja kovuudeksi. Feminiinisyys nähdään sen vastakohtana; emotionaalisena, yksityisenä, passiivisena ja pehmeänä. (Petrelius 2005, 34–35.)

Tilaan liittyvät sukupuolittuneet merkitykset ovat yhteydessä suunnittelijan ja käyttäjän sukupuoliin. Arkkitehtuurin tilajärjestelyillä vaikutetaan tietoisesti ihmisten liikkumiseen ja kohtaamiseen, mutta myös käyttäjät muotoilevat tilaa teoillaan, liikkeillään ja eleillään. Sekä suunnittelija että käyttäjä liittyvät tiloihin

sukupuolittuneita ja sukupuolittavia merkityksiä. Prosessissa tila ja sukupuolet muotoutuvat koko ajan uudelleen. Tila itsessään ei ole valmiiksi sukupuolittunut, vaan se sukupuolittuu käyttäjien ja erilaisten merkitysten välisessä vuorovaikutuksessa. Tilan katsominen, aistimukset ja tuntemukset luovat merkityksiä, jotka ovat sukupuolittuneita. Ne kietoutuvat sukupuolta ja identiteettiä muovaaviin ja määrittäviin tekijöihin. (Saarikangas 2006, 15–16.)

Tilaan liittyy olennaisesti ajallispaiikallinen, liikkuva ja aistiva subjekti. Se on aina sukupuolellinen, ruumiillinen ja ympäröivän kulttuurin merkitysten määrittämä. Rakennukset ovat materiaalisia ja aistittavia tiloja. Ne muovaavat ihmisiä ja osallistuvat heidän muotoutumiseensa toimijoiksi. Rakennukset luovat merkityksiä ja jäsentävät ihmisten välisiä suhteita. Arkkitehtuuri luo käsityksiä asukkaista, perheestä ja sukupuolieroista ja oletuksista siitä, miten ihmisten tulisi asua. Siten myös asunto jäsentää sukupuolieroja. (Emt., 54, 59, 86.)

Kodin viihtyisyyksien ja mukavuuksien ylläpito on määrittynyt naisiseksi ja talon rakentaminen miehiseksi toiminnaksi. Naisen ylläpitämän kodin voidaan nähdä tarjoavan alustan miehelle olemiselle. Miehen perinteisessä roolissa on ollut talon rakentaminen, mutta valmiiksi suunnitellussa ja rakennetussa lähiössä ei miehille ole näyttänyt jäävän tilaa. Tilaa jäi lähiöissä sen sijaan lasten ja äitien toiminnan maailmalle, joissa syntyi monenlaisia sosiaalisia verkostoja. Nuo verkostot rakentuivat esimerkiksi pihapiireissä, pesutuvissa, ostoskeskuksissa ja seurakunnissa ja myös muuttivat jatkuvasti muotoaan. (Emt., 209, 225.)

Lähiösuunnittelu vahvisti osaltaan kodin ja naisen yhteyttä. Koti tai kotiin jäämistä ja viihtyisyyden ylläpitoa on kuitenkin myös arvotettu vähempiarvoiseksi kuin kotoa lähtemistä tai liikkumista. (Emt., 232.) Pelot saattavat olla syynä siihen, että nainen jää miestä helpommin kotiin. Naisen kokema pelko on yhteiskunnallisesti rakentunut voima tai tunne. Se rajoittaa naisen liikkuvuutta julkisissa tiloissa. (Petrelius 2005, 39.)

5 NARRATIIVINEN ANALYYSI JA EXPOSURE -MENETELMÄ

5.1 Narratiivinen tutkimus

Narratiivisuus käsitteenä on peräisin latinasta ja tarkoittaa kertomista tai kertomusta. Englannin kieleen sana on muuttunut substantiiviksi narrative tai verbiksi narrate. Suomenkielisenä käännöksenä puhutaan kerronnallisuudesta. Kirjallisuustieteessä tarina ja kertomus käsitetään siten, että kertomus on yläkäsitteenä ja tarina alakäsitteenä. (Heikkinen 2007, 142.) Kertomus käsitetään ajalliseksi ja merkitysten rajaamaksi kokonaisuudeksi, prosessiksi, joka sisältää alun ja lopun. Se osoittaa tarinan ajallisen etenemisen, asioiden loogiset suhteet sekä tapahtumien taustat ja ennakkoinnit. Kertomukseen liittyvät sen konteksti, kertoja, kerrontatapa ja yleisö. Tarina voi myös syntyä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja samaa tarinaa voidaan kertoa muissa eri kertomuksissa. Tarina on osa ihmisen kokemusta, eikä se välttämättä koskaan avaudu kanssaihmisille. Tarinalla ei tarvitse välttämättä myöskään olla kertojaa. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 11.)

Narratiivinen tutkimusaineisto on kerrontaa, joka on esitetty suullisesti tai kirjallisesti. Narratiivinen aineisto voi olla mitä tahansa kerrontaan liittyvää aineistoa, jossa ei välttämättä tarvitse olla eheää kerronnallista juonta. Narratiivisessa analyysissä tuotetaan uusi kertomus tutkimusaineiston kertomusten perustella. Analyysissä ei luokitella aineistoa, vaan sen pohjalta syntynyt kertomus tuo esiin aineiston kannalta keskeisimpiä teemoja. Merkitykset ovat suhteessa erilaisiin tilanteiden tulkintoihin, joissa ovat mukana kunkin subjektiivisesti koetut tilanteet tai näkemykset. (Heikkinen 2007, 147–148.)

Narratiivinen tutkimustapa sopii sosiaalisesti jaettujen kokemusten tutkimiseen, sillä tutkimuksen kohteet ovat pohjimmaisilta rakenteiltaan kokemuksia. Kokemusten rakentaminen jatkuu tutkimustilanteessa riippumatta tavasta, jolla ihminen niitä kuvaa tai riippumatta siitä, kuvaako hän niitä yksin vai keskustellen. Narratiivisessa tutkimustavassa ihminen luo kokemuksilleen eheää ja jäseny-

nyttä muotoa. (Perttula 2005, 142–143.) Narratiivinen tutkimus on kiinnostunut ilmiöistä, joita on vaikea selittää teoreettisin käsittein. Se vaatii tutkijoita kehittämään uusia kuvauksia ja tulkintoja ilmiöstä osanottajien, tutkijan ja ilmiöön liittyvien ihmisten näkökulmista. (Flyvbjerg 2004, 431.)

Tutkimukseni ryhmätapaamisten reflektioissa osallistujien tulkinnoista on kehkeytynyt koko ryhmän yhteistä ymmärrystä ja yhteistä tulkintaa. Se liittyy tuon hetkiseen kontekstiin, tilanteeseen, ilmapiiriin ja osallistujien aikaisempiin kokemuksiin ja omaksuttuun hiljaiseen tietoon. Metterin (2004) mukaan reflektiossa ei pidä odottaa, että jokin ulkopuolinen instanssi määritteli osallistujien havainnot ja sen, ovatko ne sopivia esitettäväksi, vaan yhteisessä keskustelussa näkökulmat tulevat yleisimmin punnituksi ja siten myös erilaiset ajatukset voivat toimia rinnakkain. Jos erilaisia näkökulmia ei aidosti haluta tunnistaa, myös järjestelmän ja ihmisten välinen konflikti jää kunnolla jäsentämättä. Siten työntekijöiden työskentelyn kohteena olevien asiakkaiden tilanne voi jäädä myös ymmärtämättä. (Metteri 2004, 133.)

Itselläni prosessin ohjaajana ja tutkijana on ollut tulkintojen tuottamiseen vaikutusta. Oma tutkimusasetelmani ja siihen liittyneet kysymykset tutkimuksen ryhmätilanteissa, osallistujien kokemukset ja heidän tuottamansa tieto ja omat havaintoni siitä, miten olen onnistunut ohjaamaan prosessia kokonaisuudessaan, ovat olleet tulkintojeni kohteina. Niistä olen tehnyt tulkintoja narratiiveja analysoidessani.

5.2 Työntekijöiden narratiivit ja diskurssit

Fookin (2002) mukaan narratiivi on kuvaus todellisuudesta. Luomme merkityksiä ja rakennamme maailmaa kielen ja kommunikaation välityksellä. Narratiivi on versio, joka on väritetty kertojan asemalla ja näkökulmalla. Narratiivi voi vaihdella ajallisen ja paikallisen kontekstin mukaan. Diskurssit ovat suuntia, joita osoitamme kommunikaatiossamme. Diskurssi paljastaa ihmisen kulttuurisen kontekstin eli sosiaaliset järjestelyt, joissa ihmiset elävät. Se muodostaa raamit

sosiaalisen elämämme ymmärtämiselle. Me luomme identiteettejämme diskurssien välityksellä ja sosiaalisilla suhteillamme. (Fook 2002, 63, 67.) Diskurssit ovat puhe- ja ajattelutapoja eli tapoja esittää jokin kohde tai aihe, jossa tuotetaan merkityksellistä tietoa kohteesta. Diskurssit vaikuttavat sosiaalisiin käytäntöihin ja niillä on todellisia seurauksia ja vaikutuksia, ne esimerkiksi järjestävät ympärillämme olevia valtasuhteita. (Hall 1999, 105.)

Diskurssi on samantyyppinen ilmiö kuin narratiivi. Molemmat ilmaisevat samaa laista sosiaalista ja kulttuurista toimintaa. Diskurssi voidaan kuitenkin nähdä laajempaan ja se voi olla yhteydessä enemmän rakenteellisiin tekijöihin. Myös narratiivit voivat olla niin kutsuttuja metanarratiiveja, jotka luonnehtivat yleistä tapaa ajatella esimerkiksi historian eri aikakausina. (Fook 2002, 133.) Tutkimuksessani olen käsittänyt sekä narratiivit että diskurssit edellä mainituissa merkityksissä.

Työntekijöiden pitäisi pystyä arvioimaan, miten diskurssit vaikuttavat asiakkaiden kohteluun kentällä. Keskeistä onkin, miten työntekijä rakentaa tilanteita, asioita ja diskursseja, jotka liittyvät hänen omiin kokemuksiinsa, ajatuksiinsa ja tunteisiinsa. Näkeekö hän asiakkaan yhteiskunnan epäkohtana vai sen uhrina. Kyseenalaistaako työntekijä vallitsevaa diskurssia, joka saattaa esimerkiksi kategorisoida asiakkaan. Tuoko hän sellaisia näkökulmia keskusteluun, jotka voivat muuttaa vallitsevia ajattelutapoja. Toimiiko työntekijä mieluummin vallitsevan ajattelun mukaisesti puuttumatta kriittisesti diskurssien tuomaan informaatioon. (Fook 2002, 89, 127.)

Kieli ilmaisee, mitkä arvosysteemit ja minkä ryhmien mielipiteet vallitsevat yhteiskunnassa. Vallitsevat systeemit jäävät usein kyseenalaistamatta, mutta menettävät myös mahdollisuutensa toimia, jollei niille löydy jatkuvaa kannatusta. Työntekijänä on syytä tunnistaa miten nuo diskurssit toimivat. Työntekijän tulisi olla tietoinen siitä, mitä diskurssia hän itse tulee vahvistaneeksi tai kyseenalaistaneeksi puheellaan, sillä diskurssit eivät ole pysyviä tai muuttumattomia. Käytetyistä narratiiveista voidaan tunnistaa vastakohtaisten kategorisointien ohella näkökulmat, jotka ovat niissä edustettuina, mutta myös näkökulmat, jotka niistä puuttuvat. (Fook 2002, 66, 90–91.)

Oikeassa olemisessa, eli juuttumisessa tiettyyn näkemykseen ja siitä tiukasti kiinni pitämisessä, estetään vuoropuhelu ja sen myötä käsiteltävän asian kehittäminen. Sallivassa ilmapiirissä sen sijaan mahdollistetaan vapaa kehittäminen ja ideointi sekä liittolaisuus suhteessa ongelmaan. Erilaisten näkökulmien salliminen estää ihmisten asettautumista vastakkaisiin asemiin. Erilaiset näkökulmat mahdollistavat paremmin asiakkaan koko kontekstin kehittämisen ja tuovat uusia tulkintoja tilanteeseen ja luovat samalla uusia tapoja nähdä asia. (Fook 2002, 96,152.)

Sosiaalityön kriittisessä analyysissä tulee kiinnittää huomiota, miten kuulijaa vakuutellaan kerronnalla, mitkä teemat tai näkökulmat koetaan tärkeinä ja mitkä niistä tuodaan esille tai mitkä puuttuvat tai mitä vähätellään kertomuksissa. Luodaanko tarinan merkityksiä esimerkiksi syylistämällä heikompia asiakasryhmiä tilanteestaan kiinnittämättä huomiota siihen, mikä on vahvempien ryhmien vastuu niistä. Toisin sanoen nähdäänkö syrjäytyneiden itse aiheuttaneen ongelmansa vai huomioidaanko esimerkiksi yhteiskunnan konteksti, jolla on vaikutusta ongelmien syntyyn. (Fookin 2002, 90, 94, 117.)

Vallankäytön esiintymistä Fook (2002) pitää tärkeänä narratiiveja tarkasteltaessa. Miten valta rakentuu tilanteissa ja ketkä sitä käyttävät. Mitkä narratiiveista toistuvat kerta toisensa jälkeen. Mitä luokitteluita tai olettamuksia vallankäyttöön liittyy ja mistä nuo olettamukset juontavat juurensa. Minkälaisia valta-asetelmia ja siihen liittyviä käytäntöjä nuo olettamukset pitävät yllä yhteiskunnassa. (Fook 2002, 104–106.) Kriittisessä analyysissä nuo merkitykset tehdään näkyviksi ja tuodaan esille niin, kuin kertojat ovat ne tuottaneet ja pyritään muuttamaan itsestään selviä ja vääriä olettamuksia. Kriittisen analyysin tavoitteena on muuttaa asiakkaan käsitystä ja tulkintaa itsestään ja herätellä tutkimaan, miten asiat voisivat mahdollisesti olla. (Kivipelto 2006, 87–88.)

Fook (2002) puhuu tarinoiden rekonstruktiosta eli uudelleenrakentamisesta, joilla luodaan uusi tarina ja rakenne sekä merkitykset tilanteeseen. Rekonstruktiossa narratiiveissa olleet puuttuvat näkökulmat ja piilossa olevat diskurssit tuodaan esiin ja siten tarina määritellään uudestaan. (Fook 2002, 96–97.) Hyvärin (1999, 65–66) mukaan tarinat laittavat liikkeelle tulkintoja, jotka muuttavat

yhteisöjen merkitysjärjestelmää. Kriittisestä näkökulmasta se tarkoittaa, että muutetaan vallitsevia valtasuhteita ja käsityksiä siten, että se mahdollistaa etenkin syrjäytyneiden ja vaiennettujen näkökulmien pääsyn esille (Fook 2002, 96–97). Exposure-menetelmä toimii tässä tutkimuksessa narratiivisena prosessina, jossa osallistujat luovat aktiivisesti uutta tarinaa ja sen myötä uusia käytäntöjä, jotka huomioivat paremmin asiakkaan ja asukkaan kontekstissaan.

5.3 Exposure-menetelmällä hiljaista tietoa yhdyskuntatyön kehittämiseen

Tutkimukseni on yhdyskuntatyön ja alueelle jalkautuvan sosiaalityön kehittämistä. Hollannin kirkollisissa piireissä on kehitetty Exposure-menetelmä hiljaisen tiedon esille saamiseksi. Exposure-menetelmän ovat tuoneet Suomeen Vantaan seurakunnan yhteiskuntatyön diakoni Katri Valve ja Diakonia-ammattikorkeakoulun englanninkielisen koulutusohjelman koordinaattori Tony Addy muutama vuosi sitten Hollannista. He ovat käyttäneet menetelmää sekä ulkomailla että Suomessa muun muassa kansainvälisten opiskelijoiden kanssa. Alun perin kirkollisissa piireissä syntyneen menetelmän käyttämistä on kokeiltu muuten varsin vähän Suomessa. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston organisaatiossa menetelmää on tietääkseni tähän mennessä toteutettu soveltaen vain Vuosaaren yhdyskuntatyössä.

Exposure-menetelmässä jalkaudutaan asiakkaiden ympäristöön ja havainnoidaan hiljaista, piiloon jäänyttä tietoa sekä reflektoidaan omia kokemuksia ryhmässä toisten osallistujien kanssa (Valve 2005). Exposure-menetelmä tarjoaa siten mahdollisuuden hiljaisen ja siten toisen tiedon havainnointiin. Toinen tieto on keskeistä yhdyskuntatyössä. Alueellisen kehittämisen tulisi kohdistua asioihin, joista hyötyvät myös marginaalisimmat asukasryhmät. Mutta myös sosiaalityö tarvitsee jalkautuvia työmenetelmiä. Asiakkaiden kohtaaminen pelkästään toimistoissa ja toimeentulotukipäätöksien tekeminen eivät anna työntekijälle riittävästi tietoa asiakkaiden elinpiiristä.

Hännisen ym. (2005) toimittama artikkelikirja koostuu tunnettujen suomalaisten asiantuntijoiden kirjoituksista. Ne liittyvät toiseen tietoon ja sen näkyväksi tekemiseen. Kirjan artikkelissa Valottumismenetelmä diakoniatyössä esittelevät Kari Latvus, Anne Maria Maunuksela ja Susanna Hyväri (2005, 136–150) Exposure-valottumismenetelmää. He kuvaavat Exposure-työskentelyn vaiheita ja tuovat esille esimerkiksi aistien käytön ja reflektoinnin alueellisessa havainnoinnissa.

Tällä hetkellä kattavin suomenkielinen lähde Exposure-menetelmän käyttöön on artikkeli Diakonian tutkimuksen vuosikirjassa (Valve 2005). Katri Valve kuvaa menetelmän sisältöä, vaiheita ja sen käyttöä sekä teoreettisia lähtökohtia. Valve toimi Exposure menetelmän kouluttajana Itäisen sosiaaliaseman yhdyskuntatyössä syksyllä 2007. Valveen kirjoittama artikkeli on ollut ohjeena myös oman tutkimukseni toteuttamiseen.

Marika Soikkanen ja Maria Autio (1999) ovat tehneet Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyön Exposure-menetelmän käytöstä kirkollisessa yhdyskuntatyössä Rotterdamin monikulttuurisella alueella Hollannissa. He ovat olleet itse mukana Exposure-prosessissa ja kirjoittavat opinnäytetyössään omista kokemuksistaan, tuntemuksistaan ja ajatuksistaan menetelmän toteuttamisen suhteen. Opinnäytetyössä on kuvaavia lainauksia oppimispäiväkirjasta, jossa ilmenee tutkijoiden epävarmuuden tunteet ja ihmettely. Ne kuuluvatkin olennaisena osana Exposure-menetelmän toteuttamiseen.

Exposure-menetelmässä on kysymys oppimistavasta, jota jäsennetään hermeneuttisfenomenologisella lähestymistavalla (Valve 2005, 106). Hermeneuttisfenomenologiassa filosofisena perustana ovat tutkittavien oma ihmiskäsitys ja tiedonkäsitys, eli miten ja millaista tietoa kohteesta voidaan saada. Hermeneuttisfenomenologisessa ihmiskäsityksessä ovat keskeisinä käsitteinä kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys ja tietokäsityksenä ymmärtäminen ja tulkinta. Fenomenologinen ja hermeneuttinen tutkimus rakentuvat kahdesta tasosta; kokemus esiymmärryksineen on ensimmäinen taso, toisella tasolla tapahtuu tutkimus, joka kohdistuu ensimmäisen tason kokemukseen, jota pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan. (Laine 2007, 28, 29 - 33.)

Tutkimukseni Exposure-menetelmän ryhmätapaamisissa on yhtymäkohtia Freiren (2005/2070) kuvaamaan tutkimustapaan, jossa ongelmat ja merkitykselliset teemat liitetään toisiinsa. Tutkimus ei lähdetä tutkijan itse asettamista lähtökohdista, vaan se koostuu kommunikaatiosta eli todellisuuden yhteisestä tarkastelusta. Tutkimustilanne vaatii keskinäisen ymmärryksen ja luottamuksellisen suhteen syntymisen, jota käyttämäni Exposure-menetelmään kuuluva biografiavaihe auttaa. Tutkijat vierailevat alueilla sympaattisina havainnoijina ja heillä on ymmärtävä asenne näkemäänsä. He tutkivat aluetta kokonaisuutena ja tarkkailevat sitä eri olosuhteissa, jolloin mikään toiminta ei saisi jäädä huomioimatta. Tutkijat käyvät keskustelua ihmisten kanssa ja kirjaavat ylös heidän elämäntavastaan, puheestaan ja käyttäytymisestään vähäpätöisimmätkin asiat. (Freire 2005/2070, 119–125.)

Freiren tutkimusmallissa tutkijat kokoontuvat jokaisen tutkimuskerran jälkeen arviointitilaisuuteen, jossa käsitellään tulokset. Toisin sanoen jokainen ryhmän jäsen kertoo havainnointiensa purkuselostuksessaan, miten näki tai koki tilanteen. Samalla jokainen osallistuja haastaa toiset ryhmän jäsenet, jotka ovat tarkastelleet samaa todellisuutta. Osallistujien arvioinnit voivat olla ristiriitaisia, joten jokainen voi uudelleen arvioida omat arvionsa toisten arvioiden kautta. Osallistujan reflektoidessa sekä itseään että maailmaa, hänen ymmärryksensä lisääntyy ja hän alkaa huomata aiemmin huomaamatta jääneitä seikkoja. Yksittäisistä havainnoista syntyy uusi ymmärrys alueesta, joka innostaa tutkijoita tekemään uuden analyysin ja siihen liittyvän kriittisen reflektoinnin. (Freire 2005/2070, 88, 124.)

6 TUTKIMUKSEN KEHITTÄMISVAIHEET

6.1 Tutkimuksen kehittämistavoite ja menetelmän käyttö

Tutkimuksen tavoitteena oli

- a) Kehittää yhdyskunta- ja sosiaalityön jalkautuvaa työtettä Exposure-menetelmän avulla.
- b) Tarkastella työntekijöiden reflektointia Roihuvuoren alueesta toisen tiedon näkökulmasta.
- c) Tehdä näkyväksi työntekijöiden ympäristöön liittyneitä sukupuolittuneita tulkintoja.
- d) Tuoda esiin alueellisia kehittämiskohteita.

Tutkimuksessani olen käyttänyt Exposure-menetelmää soveltaen. Olen toteuttanut menetelmän osin eri tavalla, kuin menetelmästä kirjoitetut kotimaiset lähteet (Soikkanen & Autio 1999; Valve 2005; Latvus, Maunuksela & Hyväri 2005) ovat menetelmän kulun esittäneet. Eri tutkimuskerroille valitsin erilaisia tarkasteluteemoja, jotta alueelta esiin tuleva tiedon moninaisuus tulisi näkyväksi. Erilaiset teemat lisäsivät osallistujien mielenkiintoa alueelle jalkautumiseen, se oli ainakin tavoitteeni. Koska kysymys oli tilojen ja paikkojen havainnoinnista sopivat sekä humanistisen maantieteen ideat että tilojen sukupuolittunut tarkastelu (Saarikangas 2006) ja julkisen kaupunkitilan käyttö (Kopomaa 1997) tarkasteltaviksi teemoiksi. Humanistinen maantiede on kehittynyt abstraktin arkkitehtuurin ihannoimisen vastapainoksi. Siinä tutkimuksen keskipisteeksi on haluttu nostaa ihmisen elämismaailma sekä nähdä ihminen toimivana ja kokevana subjektina. (Haarni, Karvinen, Koskela & Tani 1997, 16.)

Exposure-menetelmän **ensimmäiseen vaiheeseen** kuuluu oman biografian työstäminen ja lähettäminen menetelmän ohjaajalle ennen ryhmätapaamista. Masonin (2002) mukaan biografia on suullinen, kirjallinen tai visuaalinen tulkitus, jossa ihminen ilmaisee elämäntarinansa ja olemassaolonsa merkityksellis-

lä tavalla. Biografiassa ihminen nähdään aktiivisena sosiaalisena toimijana. (Mason 2002, 56.) Biografia on tulkintaa, jossa sosiaaliset ilmiöt ja ympäröivät tapahtumat ovat sidoksissa ihmisten kokemuksiin. Jotta pystyisi ymmärtämään ja selittämään ihmisen biografiaa, on hahmotettava ihmisen konteksti ja hänen subjektiivinen näkökulmansa tapahtumiin vaikuttaviin tekijöihin. (Rosenthal 2004, 49–51.)

Biografian tutkiminen ilmentää ihmisen elämänhistorian vaikutuksia siihen, miten kukin havainnoi ja analysoi ympäristöään (Valve 2005, 112–113). Biografiat käydään prosessin alussa ryhmässä läpi. Narratiivisesti esitetty oma biografia ei ole faktatietona etenevää prosessin esittelyä, vaan eläytyvä kokemuspohjainen esitys, jonka esittäjä on rakentanut juuri kyseistä tilannetta varten. Narratiiveissa hankitaan puitteet, joihin kokemukset voidaan sijoittaa. Noissa puitteissa kokemukset voidaan esittää ja niitä vasten kokemuksia myös arvioida. (Flick 2002, 36.)

6.2 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseni tarkastelee postmodernin kriittisen sosiaalityön näkökulmasta millaista on Exposure-menetelmällä esiin tuotu toinen tieto työntekijöiden paikallisissa tarinoissa. Shawin ja Gouldin (2001, 165) mukaan ongelmat ovat sosiaalisesti rakentuneita ja ne tulevat esiin virastojen, työntekijöiden ja asiakkaiden vuorovaikutuksessa. Kivipellon (2006, 108) mukaan kriittisen sosiaalityön arvioinnissa pitää määritellä, minkälaista tietoa halutaan ja keitä tiedon tulisi ensisijassa palvella ja hyödyttää. Kriittisen sosiaalityön arvioinnilla voidaan hänen mukaansa tutkia miten työmenetelmät kykenevät vastaamaan havaittuihin sosiaalisiin ongelmiin.

Tutkimuksen informantiksi valitsin sosiaalialan työntekijät, joiden omaan työkenttään kuuluu Roihuvuori tai työntekijä itse asuu Roihuvuoren alueella. Tutkimusryhmääni osallistui lopulta sosiaaliviraston edustajia erityyppisistä tehtävistä; kolme aikuisvastuualueelta ja yksi vanhuspalveluista. Kaikki osallistujat

olivat minulle ennestään tuttuja. Kaksi osallistujista tunsi toisensa ennestään, yksi informanteista tunsi edellä mainitut jollain tavoin ja neljäs informantti ei tuntenut muita osallistujia entuudestaan. Lapsiperheiden vastuualueelta mukaan lupautunut työntekijä ei lopulta saapunut tapaamisiin, vaikka hän ehtikin täyttää alkukyselyn. Informantiksi oli lupautunut mukaan myös yksi järjestösektorin edustaja, mutta hänen sairastumisensa vuoksi emme saaneet häntä mukaan tutkimusryhmäämme.

Kaksi osallistuneista työntekijöistä työskentelee sosiaalialan ohjaajina asiakastyön parissa, kolmas on ylemmässä sosiaalityön johtotehtävässä sosiaalivirastossa ja neljäs sosiaaliviraston työntekijä, jonka toimenkuva on sekä asiantuntijana että kentällä verkostotyössä toimiminen. Yksi edellä mainituista informanteista oli Roihuvuoren asukas. Tutkimuksen neljä osallistujaa olivat kaikki naisia. He ovat syntyneet 40-, 50-, 60- ja 80-luvuilla ja heidän keski-ikänsä oli 49 ja ikäjakauma 28–62 vuotta. Osallistujien koulutustaso oli kahdella ammattikorkeakoulututkinto ja kahdella muulla sosiaalityöntekijän pätevyys. 40- ja 50-luvulla syntyneillä oli kertynyt työkokemusta nykyiseen tutkintoon valmistumisensa jälkeen toisella heistä 21 vuotta ja toisella 20 vuotta. Kumpikin heistä oli työskennellyt sosiaalialalla noin 30 vuotta. Molemmilla heistä oli esimieskokemusta, toisella heistä 19 ja toisella 6 vuotta. 60- ja 80-luvulla syntyneillä oli työkokemusta nykyiseen tutkintoon valmistumisensa jälkeen toisella heistä 11 ja toisella 5 vuotta. 60-luvulla syntynyt osallistuja oli sen lisäksi toiminut opistotason koulutuksen saaneena ohjaajana lähes 20 vuotta. 80-luvulla syntynyt oli toiminut myös sosiaalialan tehtävissä useita vuosia ennen korkeakoulututkinnon suorittamistaan. Suurimman osan työkokemuksestaan kaikki osallistujat ovat kerryttäneet työskennellessään kunnan palveluksessa.

6.3 Aineiston keruu

Puoli vuotta ennen tutkimusajankohtaa olin yhteydessä osallistujiin, jolloin he kertoivat kiinnostuksensa ja lupautuivat osallistumaan tutkimukseeni. Sovitimme neljä tutkimusajankohtaa helmi-maaliskuulla 2009, joista yksi valikoitui

iltahavainnoinniksi. Omien opiskeluaikataulujeni vuoksi syksy 2008 olisi ollut tutkimusajankohtana itselleni liian aikainen. Kun tutkimus lopulta toteutettiin helmikuussa, se sattui influenssa-epidemian aikaan. Sairastumisten vuoksi kaikki informantit eivät aina päässeet tapaamisiin, mutta jokaisella tutkimuskeralla oli silti mukana vähintään kolme osallistujaa. Tutkimusajankohdan lähestyttyä lähetin osallistujille informaatiota sähköpostitse (LIITE 1 ja 2), jotta informantit pystyivät valmistautumaan tutkimukseen. Ennen tutkimusta lähetin osallistujille lisäksi alkukyselyn (LIITE 3), jossa kartoitin heidän ajatuksiaan ja näkemyksiään tutkimusalueesta Roihuvuoresta ja tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkimusryhmäni tapaamisen paikaksi saimme käyttöömmme Roihuvuoressa sijaitsevasta nuorisotalosta yhden tilavan huoneen. Ryhmätapaamisten videokuvauksen saattoi siten toteuttaa ilman suurempia häiriötekijöitä, joten tutkimuksen toteuttamisen puitteet olivat hyvät. Tutkimushuoneesta pääsi omaan WC-tilaan sekä erilliseen työskentelytilaan, jossa oli erilaisia askartelutarvikkeita. Sopivan videokameran hankkiminen osoittautui kuitenkin haasteelliseksi tehtäväksi. Videoituja tunteja tulisi olemaan yli kymmenen ja tiedostot olivat suuria tietokoneessa säilytettäväksi. Kameran piti olla sellainen, jotta datan voi suoraan siirtää koneen muistiin heti tapaamiskerran jälkeen, sillä videoinnit veivät paljon muistitilaa. Monien tiedustelujen, perehtymisen ja opastuksien avulla sain lopulta käyttööni sopivan videokameran. Videoinnit tallennettiin kameran muistikorteille ja tuotoksen saattoi katsella tietokoneen näytöltä.

Tapaamispäivän aineiston keruun ohjelmarungon olin suunnitellut tarkasti ja tehnyt siitä yksityiskohtaisen ohjeistuksen käyttööni. Siten tärkeät yksityiskohdat, kuten teemoihin liittyneet tärkeät kysymykset eivät unohtuisi tai muut järjestelyt veisi aikaa ryhmäkeskusteluilta. Työpäivän mittaiset tapaamiset alkoivat klo 9. Saavuin paikalle hyvissä ajoin ennen tapaamisten alkamisajankohtaa. Tuolin saatoin valmistella fläpit, tarjoilun, asetella videokameran ja valmistaa kaiken muun materiaalin valmiiksi informanteja varten. Tapaamispäivä oli suunniteltu päättymään noin klo 16 tienoilla. Kolmas kerta oli kuitenkin suunniteltu pelkäksi iltahavainnoinniksi klo 17–20.

Alun perin olin kutsunut tutkimukseen mukaan viisi edustajaa, sillä kokemuksesta tiedän, että aina voi sattua jotain yllättävää, minkä vuoksi osallistuminen ei olekaan mahdollista. Näin kävikin juuri kahden osallistujan kanssa. Onneksi sain nopealla aikataululla vielä yhden, neljännen, informantin mukaan. Neljä osallistujaa eli informanttia (i1, i3, i4 ja i5) lupautui lopulta mukaan tutkimukseeni. Aikaisemmin itse Exposure-menetelmään osallistuneena olin kokenut, että aika ei jää riittävästi keskusteluun, vaikka osallistujia on kolmekin. Tähän tutkimukseen ja siihen varattuun aikaan neljä osallistujaa vaikutti olevan sopiva määrä. Työpäivän mittaisessa tapaamisessa neljälle informantille tuntui jäävän vielä riittävästi aikaa kertoa havainnoistaan ja siihen liittyneistä kokemuksistaan. Tapaamiset eivät venyneet kuitenkaan liian pitkiksi, mikä taas olisi saattanut vähentää motivaatiota ja mielenkiintoa ryhmätapaamisia, sen aiheita ja keskusteluja kohtaan. Ensimmäisessä tapaamisessa olivat paikalla kaikki informantit, toisesta tapaamisesta puuttui i1 ja neljännessä tapaamisesta i4 lähti pois klo 11 jälkeen.

Tutkimuksen ensisijaisena aineiston keruun tapana oli ryhmätilanteiden videointi eli kaikki havainnointikävelyitä seuranneet ryhmäkeskustelut videoitiin. Ryhmäkeskusteluissa informanttien havainnointien keskeisinä jäsentäjinä olivat heidän tekemänsä kollaasit ja ottamansa valokuvat. Niiden avulla informantit kertoivat kokemuksistaan. Tallennettua videotiedostoa kertyi ryhmätapaamisista yhteensä 11 tuntia.

Kaikki ryhmätapaamiset on videoitu siten, että yhteinen keskustelu ja reflektio liittyen biografioihin ja havainnointikävelyihin on saatu taltioitua miltei kokonaisuudessaan. Kamera on tallentanut samanaikaisesti sekä puhetta että kuvaa. Olen asettanut videokameran siten, että fläppipapereille rakennetut kollaasit ja osallistujien ottamat valokuvat näkyvät videoissa samalla kun informantit kertovat kävelyistään niihin tukeutuen. Kollaasit on videokuvauksen lisäksi kuvattu erikseen tavallisella kameralla. Kaiken kaikkiaan erilaisia kollaaseja kertyi eri kerroilta kymmenen. Kolmannella kerralla informantit valokuvasivat tutkimus- aluetta, jolloin heidän ottamiaan valokuvia syntyi yhteensä 112. Halusin puolen vuoden päästä tutkimuksesta jalkautua uudelleen Roihuvuoreen valokuvaa-

maan paikkoja, joista informantit olivat tarinoissaan kertoneet. Itseni ottamia valokuvia kertyi yli 150.

Parin viikon kuluttua tutkimuksen jälkeen lähetin osallistujille loppukyselyn (LII-TE 4). Sillä kartoitin lopuksi osallistujien kokemuksia ja heidän mahdollisesti muuttunutta ymmärrystään tutkimusalueesta. Puolen vuoden kuluttua tiedustelin lyhyesti informanteilta sähköpostitse, oliko hankkeellani ollut mitään vaikutusta heidän tapaansa työskennellä tai havainnoida ympäristöä. Edellä mainitut kyselyt ovat täsmentäneet informanttien tarinoista esiin tullutta tietoa ja täydentävät puuttuvia osioita, esimerkiksi niitä, jotka johtuivat informanttien poissaoloista.

Menetelmän toteutus:

Tutkimuksessani toteutin biografiavaiheen toisella tavalla kuin Exposure-menetelmässä on ehdotettu. Osallistujat eivät tuottaneet omaa biografiaansa ennen Exposure-prosessia, vaan biografiat käytiin läpi ensimmäisessä vaiheessa yhdessä keskustellen. Ennen ensimmäistä tapaamista osallistujat olivat saaneet tietää biografiatehtävään liittyvät kysymykset, ja että niistä keskusteltaisiin ensimmäisellä kerralla.

Kuka minä olen? Keitä me olemme? Mitkä ovat olleet käännekohtia omassa tarinassani ja historiassani?(Valve 2005, 112–113).

Hallin (1999) mukaan ihmisen identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa ja muokkautuu jatkuvassa dialogissa ulkopuolella olevien maailmojen ja identiteettien kanssa. Sisäistämme kulttuuristen identiteettiemme merkitykset, kun projisoimme ne itseemme tehden niistä osan itseämme. Identiteetti muotoutuu ajan myötä tiedostamattomissa prosesseissa eikä sijaitse tietoisuudessa luonnostaan. Oma identiteettiä ei voi siten kiinnittää johonkin tiettyyn merkitykseen, vaan se on alttiina ympäröivälle vuoropuhelulle ja erilaisille vaikutuksille. (Hall 1999, 22, 31, 39.) Biografiakeskustelussa tuli esille myös toimijoiden ammattiroolit alueella.

Biografioihin liittyvässä keskustelussa saattoi jokainen tuoda esiin omasta historiastaan ne asiat, jotka koki sillä hetkellä sopivaksi paljastaa. Valveen (2005) mukaan Exposure-menetelmän biografiatyöskentelyssä on tärkeää, että osallistuja tulee tietoiseksi tavastaan havainnoida. Havainnointiin vaikuttaa havainnoijan oma menneisyys kaikkine vaiheineen ja piirteineen. (Valve 2005, 108, 112–113.) Tutkimuksen osallistujat innostuivat pohtimaan biografiavaiheessa menneisyyttään, työelämänsä kaartaan ja identiteettiään. Tähän kului aikaa yllättävän paljon.

Biografian läpikäymisen jälkeen kukin osallistuja jalkautui itsenäisesti alueelle ja teki havainnoistaan muistiinpanoja. Havainnointi on Exposure -menetelmän **toinen vaihe**, jossa osallistujien on pyrittävä pääsemään niin sanottuun tyhjiin tilaan, jossa ”*tunnustelu ilman tulkintaa*” on keskeistä. Tyhjässä tilassa rationaalisen ajattelun ei anneta enää hallita, vaan käytetään kaikkia aisteja havaintojen tekemiseen. (Valve 2005, 113.) Seuraavaksi esittelen eri kertojen havainnointikysymysten teemat:

1. Havainnointikerta. Havainnointiin totutteleminen:

Miltä ympäröivä todellisuus tuntuu?

Miten sijoitan itseni ympäröivään todellisuuteen?

Mitä näen, kuulen, tunnen, haistan, maistan ja mitä ajattelen siitä?

(Valve 2005, 113).

2. Havainnointikerta. Ympäristö ja sen asukkaat:

Kiinnitä huomiota ympäristöön ja sen ristiriitaisuuksiin.

Kiinnitä huomiota etnisten ryhmien käyttämiin tiloihin ja paikkoihin.

Miten sijoitan itseni ympäröivään todellisuuteen?

Kirjoita ylös välittömiä kokemuksiasi.

Mitä ajattelen tästä?

3. Havainnointikerta. Tilojen sukupuolittuminen:

Tarkkaile mahdollisia tilojen sukupuolittumisia, mitkä ovat miesten ja mitkä naisten tiloja?

Valokuvaa tilanteita tai paikkoja, jotka ovat itsellesi merkityksellisiä tai herättävät kysymyksiä.

Mitä ajattelen tästä?

4. Havainnointikerta. Vallan ilmentyminen, vallitseva ja puuttuva näkökulma alueella:

Valitse paikka, jossa et ole vielä käynyt Roihuvuoressa.

Tarkastele sieltä Roihuvuorta eri aistiesi välityksellä. Kuka käyttää valtaa Roihuvuoressa eli kenen näkökulmasta Roihuvuorta kehitetään tällä hetkellä?

Minkälaisia vaikutuksia rahalla ja talouselämällä on ihmisten elämään ja miten se näkyy ympäristössä? (Valve 2005, 113).

Miten valta näkyy?

Kenen tarina Roihuvuoressa on vallitseva ja miksi?

Mitä ajattelen tästä?

Tutkimukseni tiedonkeruuta toteuttava informantti pyrki havainnointikävelyssään välittömästi ja ilman reflektiota tunnistamaan omia kokemuksiaan ja toisessa vaiheessa refleктоimaan, tematisoimaan ja käsitteellistämään ensimmäisen tason merkityksiä sekä yksin että yhdessä muiden ryhmäläisten kanssa.

Exposure-menetelmän **kolmannessa vaiheessa** havainnot etäännytetään ja kunkin osallistujan havainnot esitellään ja puretaan yksitellen ryhmässä. Tavoitteena on saattaa hiljainen tieto yhteiseen tarkasteluun. (Valve 2005, 113–114.) Havaintojen etäännyttämis- ja purkukysymykset ovat Exposuren-menetelmän mukaisia, mutta vaihtelivat tutkimuksen edetessä valittujen teemojen suhteen.

1. Kerta. Havainnointiin totutteleminen:

Mitä havainnoit?

Millaisia muutoksia alueella on tapahtunut?

*Minkälaisia yhteyksiä havaitsit ihmisten tai eri ihmisryhmien ja eri-
laisten alueellisten paikkojen välillä?*

*Missä alueen läpikulkijat, oleilijat, asukkaat tai työssäkäyvät näyt-
täytyivät?*

Mitä opit tästä kaikesta?

2. Kerta. Ympäristö ja sen asukkaat:

Mitä ristiriitaisuuksia havaitsit alueella?

*Kiinnititkö huomiota johonkin erityiseen etnisten ryhmien tilankäy-
töissä?*

*Havainnoitko alueella jotain työttömyydestä tai ikärakenteen muu-
toksesta?*

Ketä varten julkista tilaa, ympäristöä ja teitä rakennetaan?

Kenen näkökulmat puuttuvat suunnittelussa?

Mitä ajattelen tästä?

3. Kerta. (Havainnot etäännytettiin vasta seuraavan kerran alussa).

4. Kerta. Tilojen sukupuolittuminen:

Mitkä kuvat erityisesti puhuttelivat sinua?

Mitkä kuvista toivat hyvin esille tilojen sukupuolittumista? Miksi?

Mitä ajattelet tästä?

Tutkimuksessani Exposure-menetelmän kolme ensimmäistä vaihetta toistuivat ensimmäisellä kerralla saman tapaamispäivän aikana. Toisella kerralla toteutettiin toisen ja kolmannen vaiheen lisäksi myös Exposure -menetelmän **neljäs vaihe**, jossa tehdään synteisiä edelliskerran prosessista. Vaiheessa työstiin havaintoja seuraavien kysymysten välityksellä:

Pohdi omia lähtökohtiasi suhteessa siihen miten havainnoit viimekerralla, yllättikö jokin itsesi?

Mitä ajatuksia edellisen kerran havainnointi herätti työssäsi viime viikolla ja toiko se siihen jotain lisää?

Mitä opit itsestäsi havainnoijana?

Millä tavalla haluat kehittää havainnointiasi herkkyyttä tällä kerralla?

Viimeisellä kerralla toteutettiin kolmannen vaiheen sijasta **viides vaihe**, jossa on tavoitteena arvioida omia toimintatapoja suhteessa opittuun (Valve 2005, 115).

Vallan ilmentyminen, vallitseva ja puuttuva näkökulma alueella:

VIIMEINEN TEHTÄVÄ: Kuvaa Roihuvuori tulevaisuuden paikkana, jonka ongelmat on onnistuttu ratkaisemaan. Huomioi erityisesti seuraavat asukasryhmät; iäkkäät vanhukset, työttömät, kotiäidit, maahanmuuttajat. Käytä apuna kuvia, kyniä ym. mitä löydät.

Kuvaile mikä on oma roolisi Roihuvuoren kehittämisessä.

Exposure-tapaamisissa oli seitsemän tunnin työskentelypäiviä kolme. Kolmas tapaamiskerta oli kolme tuntia kestävä iltahavainnointi. Silloin toteutettiin Exposure-menetelmän *toinen vaihe* valokuvaamalla ympäristöä. Sitä seuraava *kolmas vaihe*, eli havaintojen etäännyttämisvaihe toteutettiin viimeisen kerran aloituksena, jolloin myös otetut valokuvat analysoitiin.

Tutkimukseni ryhmätapaamisissa pyrittiin Freiren (2005/1070, 124) tapaan sanallistamaan hiljaista tietoa jalkautumisten jälkeisissä reflektoinneissa. Kaiken kattavaa analyysiä ei tehty, vaan tarkasteltiin niitä asioita, joita osallistujat itse halusivat tuoda esille kunkin havaintokerran teemoista. Havaintokerroille annettiin useampia kysymyksiä tarkasteltavaksi, mutta osallistuja kiinnitti huomiota vain niihin teemoihin, jotka muodostuivat hänelle keskeisimmiksi tai mielenkiintoisimmiksi ihmettelyn aiheiksi kussakin havainnointikävelyssä.

6.4 Aineiston analyysi vaiheineen

Tutkimusaineisto koostui litteroidusta videomateriaalista, kyselylomakkeiden vastauksista ja tutkimuspäiväkirjasta. Ensisijaisena aineiston hankinnan välineenä oli videointi. Videotallenteet litteroin ja kirjasin ylös kaikki ryhmätapaamisten keskustelut, jotka liittyvät alueeseen tai sen havainnointiin. Videoaineistosta on litteroitu siten biografioiden kertomiset, valokuvaamisen ja havainnointikävelyiden purkamiset, jotka oli toteutettu kollaasien avulla. Litteroinnit olen tehnyt sanan tarkkuudella, mikä on riittävä narratiivien ymmärtämiseksi. Yhteensä sivuja kertyi 150, eli n. 7200 riviä tekstiä.

Kollaasien ja valokuvien tehtävänä oli jäsentää ja tukea havainnointien ulkoistamista, eli informanttien tulkintaa kävelystään. Nonakan ja Takeuchin (1995, 64) mukaan ulkoistaminen on prosessi, jossa tuodaan esiin hiljaista tietoa täsmälliseen muotoon. Tutkimukseni tapauksessa muutettiin informanttien tuottamaa kuvallista informaatiota sanalliseen muotoon. En ole tulkinnut kollaaseja toistamiseen analyysivaiheessa, koska kukin informantti on sen itse jo kertaalleen tehnyt ryhmätapaamisissa. Kollaasista on yksi esimerkki (KUVA 59) analyysiosuudessa. Analyysissä olen käyttänyt informanttien ottamia valokuvia, mutta myös itseni ottamia valokuvia täydentääkseni ja tuodakseni esiin paremmin alueeseen liittyneitä havaintoja.

Toinen väline aineiston hankintaan olivat alkuperäiset ja loppukyselyt. Niissä tuli esille tietoa, jota ei ryhmätilanteista ole voitu havainnoida. Kyselyt toimivat siten tärkeänä lisäinformaation tuojana. Alkukyselyssä haluttiin kartoittaa osallistujan ymmärrystä tutkimusalueestaan ennen työskentelyä. Loppukyselyssä kartoitettiin mitä uutta ymmärrystä työskentelyn aikana tuotettiin ja miten ymmärrys tutkimusalueesta muuttui. Loppukyselyssä kysyttiin myös osallistujien kokemuksia ja kehittämistoiveita Exposure -menetelmän käyttöön ja omasta toiminnastani prosessin ohjaajana.

Alku- ja loppukyselyissä vertasin saman informantin kirjoittamaa alkukyselyä hänen kirjoittamaansa loppukyselyyn eli tutkin, miten osallistuja koki menetelmän ja miten hän itse kehittäisi aluetta. Vertasin kyselyitä myös siihen, minkä-

laisia narratiiveja kyseinen informantti oli tuottanut tutkimuksen aikana ja oliko kysely jotenkin ristiriidassa kyselyn tuloksiin. Lopuksi vertasin vielä kaikkien osallistujien tuotoksia keskenään ja tein niistä johtopäätöksiä.

Kolmantena aineistona on tutkimuspäiväkirja. Siihen kirjoitin kokemuksiani ja havaintojani etenkin kenttätutkimuksesta ja muistiinpanoja aineistoa litteroidessani. Tutkimuspäiväkirjalla oli merkitystä silloin, kun suunnittelin tai reflektoin tutkimukseni tapaamisia ja reflektoin tutkimukseen liittyneitä hankaluuksia, kuten sopivan videokameran löytämisen vaikeutta. Puolen vuoden kuluttua tutkimuksesta lähestyin kaikkia osallistuneita informanteja vielä sähköpostitse. Tiedustelin heiltä oliko tutkimukseen osallistuminen vaikuttanut millään tavalla heidän tapaansa havainnoida tai työskennellä. Kaikki informantit vastasivat tiedusteluuni.

Narratiivisen analyysin tavoitteena on nostaa esiin aineiston kannalta olennaisia teemoja ja siihen liittyviä narratiivisia tulkintoja (Heikkinen 2007, 148). Litteroidessani tekstiä tein siitä ja osallistujien vuorovaikutuksesta alustavia havaintoja ja kirjoitin ne muistilistaan. Tein merkintöjä myös litteroitavaan tekstiin ja litteroinnin päätteeksi tallensin nuo merkinnät. Siten alkuperäinen tiedosto, johon olin tehnyt merkintöjä, oli edelleen käytettävissäni analysoidessani tutkimuksen tuloksia. Sen jälkeen poistin nuo merkinnät, jotta voisin sulkea pois esikäsityksiäni tekstiä myöhemmin lukiessani. Tallensin merkinnöistä vapaan tiedoston toisena tiedostona, jota lukisin useamman kerran analyysiin.

Lukemalla litteroitua tekstiä alkoi tekstistä tulla esiin tietoa ja erilaisia teemoja. En olisi huomannut niitä, jos olisin lukenut tekstiä vain alkuperäisen muistilistan merkintöjen ohjaamana. Kun olin saanut tavoitettua tekstistä aiheita, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiini, niin erottelin niistä 25 eri teemaa, joista 24 jäi lopulliseen analyysiin (LIITE 5). Ne kuvastivat jotain siitä, miten havainnoitiin ja mitä havainnoitiin tutkimuskysymysten ja tutkimuksen teorioiden näkökulmasta. Teemat olivat aiheita, jotka tulivat esiin toistuvasti (diskurssi) tai eri aiheisiin liittyvinä narratiiveina informanttien puheenvuorosta. Teemojen erottelun tavoitteena oli saada näkyväksi kerronnassa olevaa moninaisuutta ja toistuvuutta.

Erottelu toi esiin, miten paljon erilaista tietoa Exposure-prosessilla oli mahdollista tuottaa.

Pyrin luokittelemaan informanttien narratiivin teemaan, joka tuntui parhaimmalta vaihtoehdolta. Yhdessä informantin puheenvuorossa saattoi olla neljän eri teeman poimintaa, esimerkiksi biografiaan, hiljaiseen tietoon, maskuliinisuuteen ja varmoihin ilmaisuihin liittyvää. Teemoissa tarkastelin myös sitä, miten informantit kertoivat asiasta. Olen laittanut teemoihin myös esimerkin mukaan. Koska luokittelu perustuu omaan subjektiiviseen tulkintaan ja tutkimuksen aikana ja sitä ennen syntyneeseen hiljaiseen tietooni, ne eivät välttämättä ole suoraan tulkittavissa. Halusin ne tuoda kuitenkin näkyviin, sillä ne voivat tarjota joitakin vihjeitä lukijalle. Lopuksi laitoin valitsemani teemat järjestykseen esiintymistiheiden mukaisesti ja tein kokonaisuudesta joitakin havaintoja.

Lopuksi palasin tarkastelemaan alkuperäisiä merkintöjäni, jotka olin tehnyt tekstiä litteroidessani ja jotka liittyvät valitsemaani teoriaan. Luokitelluista teemoista ja alkuperäisistä merkinnöistäni kokosin tutkimuksen tuloksiin valikoituneet teemat esimerkkeineen, joista pystyin tuomaan esille informanttien tilallisia huomioita ja reflektointia. Alueeseen liittyvissä havainnoissa liittyneet toisen tiedon teemat löytyivät käsitelähtöisesti. Yhdistelin noihin teemoihin liittyneitä toisen tiedon havaintoja saman otsikon alle. Työntekijöiden suhtautumista toiseen tietoon tarkastelin postmodernin kriittisen sosiaalityön näkökulmasta. Aivan viimeiseksi tutustuin alku- ja loppukyselyiden tuomaan informaatioon ja yhdistin sen analyysin tuloksiin informanteittain. Keskeisiksi toisen tiedon tutkimustuloksiin johtaneiksi teemoiksi valikoituvat; alueen luonnon merkitys, pihapiirien vuorovaikutus, julkisen vuorovaikutuksen mahdollisuudet tai niiden puuttuminen, lähiötilan ja ostoskeskuksen tarkastelu palveluiden ja paikallisten mahdollisuuksien näkökulmasta ja niiden yhtymäkohdat sukupuolittuneeseen tarkasteluun, työntekijöiden vallankäyttö tai käyttämättömyys toisen tiedon näkökulmasta (LIITE 6).

Tein ympäristöön liittyneitä toisen tiedon havaintoja varten vielä uuden listauksen narratiiveista (LIITE 7). Sen teemojen avulla pystyin tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin, mitä informantit kertoivat mistäkin ympäristöön liittyneestä

asiasta. Sukupuolittuneet havainnot ja kirkkodiskurssin kokosin omiksi kokonaisuuksikseen, koska niihin liittyi paljon havaintoja. Videotaltioinneista tarkastelin osallistujien vuorovaikutusta menetelmän sujumisen kannalta sekä itseäni prosessin ohjaajana ja osallistujien keskustelujen sujumista.

6.5 Tutkimuksen eettisyys

Flickin (2006) mukaan eettiset kysymykset syntyvät tutkimuskentältä, jossa tutkija on suunnitellut toimivansa. Eettiset periaatteet ovat vakiintuneet tutkimussenteossa. Eettisen toimikunnan tulee tutustua tutkimussuunnitelmaan ja menetelmiin ennen kuin he antavat hyväksyntänsä tutkimuksen tekoon. (Flick 2006, 45–46, 49.) Hankin tutkimusluvan Helsingin kaupungin sosiaaliviraston eettiseltä toimikunnalta alkusyksystä 2008. Tutkimusluvan saatuaani sitouduin eettisen toimikunnan vaatimiin ohjeisiin aineiston ja vaitiolon suhteen. Tutkimuksen videoinnit olivat itseni ja informanttien katseltavissa ja litterointi, kyselyt ja muu jäsentely omassa käytössäni. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen sitouduin tuhoamaan videoaineiston kokonaisuudessaan. Informanttien nimet ja paikkatiedot on vaihdettu tutkimusaineistoissa koodeiksi ja aineisto suojattu salasanalla.

Tutkijan on annettava tutkittaville tarpeeksi tietoa tutkimuksesta ennen kuin tutkittavilta pyydetään suostumusta tutkimukseen osallistumiseen. Tutkimukseen osallistumisen pitää olla myös vapaaehtoista. (Emt., 49.) Ennen tutkimusluvan hankkimista olin informoinut jokaista tutkimukseeni osallistunutta informanttia tutkimukseen liittyneistä asioista ja järjestelyistä. Sen jälkeen heillä oli mahdollisuus vielä miettiä, että haluavatko he osallistua tutkimukseeni. Lupauduttuaan tutkimukseeni osallistujat allekirjoittivat kirjallisen suotumuksensa. Tutkimukseen suostumisen periaatteena on, että tutkimukseen pyydetään mukaan henkilöitä, jotka ovat päteviä osallistumaan ja arvioimaan osallistumistaan tutkimukseen (Emt., 49). Tutkimukseni informantit olivat erilaisissa tehtävissä toimivia sosiaaliviraston työntekijöitä, joten he olivat varsin päteviä edellä mainittujen asioiden suhteen.

Eettinen pätevyys voidaan jakaa kolmeen pääkohtaan: 1) *Tieteellisen kvaliditeetin* mukaan tutkimus ei saa olla vain aikaisempien tutkimusten kopiointia, vaan sen on tuotettava uutta tietoa tieteelliseen keskusteluun. (Emt., 48–49.) Olen perehtynyt hyvin aihealueista kirjoitettuun ajankohtaiseen teoriaan ja lähteenä olevaan informaatioon, ennen kuin olen lainannut niitä teksteissäni. Tutkimukseni käsitteet on siten perusteltu aikaisemmin tutkitulla tiedolla. Tutkimusasetelmallani ja tutkimukseni tuloksilla olen myös tuottamassa lisää tietoa sosiaalialan keskusteluun ja kaupunkisuunnitteluun. Tutkimuksen tuoma tieto on kenen tahansa saatavilla Diakonia-ammattikorkeakoulun kirjastosta internetin välityksellä sekä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston työntekijöille heidän kirjastostaan painettuna versiona.

2) *Tutkimukseen osallistuvien hyvinvoinnin* varmistaminen on tutkijan vastuulla. Tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi ei voi ottaa riskejä, jotka saattavat jollain tavoin vaarantaa informantteja. (Emt., 48.) Tutkimukseni alussa sovimme, että siihen liittyneistä arkaluonteisista asioista, esimerkiksi biografioiden liittyvistä asioista, ei puhuta tutkimusryhmän ulkopuolella. Tutkimusryhmässä pyydettiin jokaista puhumaan vain niistä asioista, joista osallistujat itse halusivat.

3) *Osallistujien arvokkuuden ja oikeuksien huomioiminen* on kolmas eettisyyden periaate. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyydet ovat salassa pidettäviä asioita, eikä tutkimuksesta pidä voida tunnistaa, kenestä henkilöstä on kysymys. Tutkimus ei saa vaarantaa osallistujien asemaa millään tavalla. (Emt., 49.) Tuon periaatteen toteuttaminen oli osittain haasteellista, sillä tutkimustila sijaitsi keskeisellä paikalla nuorisotalossa. Tiloissa oli toimintaa ja tiloissa toimiva henkilökunta tiesi tutkimuksesta. Tutkimuksen luonteen vuoksi edellä mainittu asia ei mielestäni kuitenkaan vaaranna tutkimukseen osallistuneita. Tutkimuksessa ei kerrota biografian kerrontaan liittyvästä osuudesta tai tutkittavien nimistä vaan alueellisista havainnoista ja siihen liittyvästä reflektoinnista. Kun informantit viittaavat biografioidhinsa tulkinnoissaan, olen korvannut kirjaimilla paikkakuntiin ja nimiin liittyvät tiedot, joiden perusteella informantti voitaisiin tunnistaa.

Tutkimukseen tulee kerätä vain sellaista tietoa, joka on olennaista tutkimuksen kannalta. Turha tiedonkeruu voidaan nähdä eettisesti arveluttavana. (Emt., 52.)

Tutkimusraporttiini on valikoitunut lopulta vain pieni osa tutkimusprosessissa tuotetusta tiedosta, eli tutkimuskysymyksiin liittyneet näkökohdat. Tutkimuksen kehittämisluonteen näkökulmasta ei tutkimukseni tuottanut mielestäni kuitenkaan turhaa tietoa. Tutkimukseen osallistuneet ja alueella työskentelevät työntekijät ovat voineet hyötyä esiintulleesta monipuolisesta tiedosta.

6.6 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen aineiston luotettavuuden arviointi osoittaa aineiston analyysin loputtoman tulkinnanvaraisuuden. Laadullisen aineiston analyysivaihe ja luotettavuuden arviointi liittyvät kiinteästi yhteen. Analyysissä tutkijan omat ennakkoletukset, hiljainen tieto ja teoreettinen oppineisuus ovat keskeisinä keinoina. (Eskola & Suoranta 1998, 209, 218.) Olen perehtynyt prosessin aikana monipuolisesti ajankohtaiseen kirjallisuuteen, jolla valitsemani keskeiset teoreettiset käsitteet on perusteltu. Kirjallisuuteen ja teoriaan perehtyminen ovat samalla tarkentaneet tutkimuksen teoreettista osuutta. Esimerkiksi hiljaisessa tiedossa olen kiinnittänyt huomiota toiseen tietoon ja postmodernissa kriittisessä sosiaalityön teoriassa olen keskittänyt huomioni työntekijöiden reflektiivisyyteen.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia ja pääasiallisena luotettavuuden kriteerinä toimii tutkija itse. Riittävä teoriaan perehtyminen jo ennen tutkimustilannetta oli välttämätöntä. (Emt., 212.) Tutkimusryhmässäni oli mukana sosiaalialan pitkänlinjan ammattilaisia, jotka odottivat tutkimuksen tuottavan heille uutta tietoa. Perehdyin tutkimuksessa käyttämäni teoriaan ennen tutkimusta ja suunnittelin kaikki tutkimustapaamiset huolella. Varasin tutkimuskerroille myös informanttien kollaasityöskentelyihin ja keskusteluihin riittävästi aikaa. Neljä tutkimuskertaa, yhteensä yli 20 tuntia aiheen prosessointia, on mahdollistanut tutkimuksen informanteille jo kohtalaisen perehtymisen havainnoijan ja informantin rooliin. Aikaa olen varannut aineiston keräämisen ohella sen huolelliseen purkamiseen eli videotiedostojen litterointiin, joka vei aikaa kuukauden. Litteroituun tekstiin olen perehtynyt lukemalla sitä

useampaan kertaan. Toisen tiedon ja postmodernin kriittisen sosiaalityön lopulliset teemat ovat lukemisen myötä valikoituneet aineistosta.

Luotettavuus jaetaan pätevyyden mukaan a) sisäiseksi validiteetiksi, jossa kriteerinä on teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointu ja b) ulkoiseksi validiteetiksi, joka on tehtyjen tulkintojen, johtopäätösten ja aineiston välisen suhteen pätevyyttä. (Emt., 213–214.) Sisäisen validiteetin suhteen tarkasteltuna eivät tutkimukseni useat teoriat ole ristiriidassa keskenään vaan tuovat kokonaisuuteen täydentäviä lisäulottuvuuksia. Ulkoisen validiteetin suhteen oma ymmärrykseni asiasta ja kokemukseni yhdyskuntatyöntekijänä ohjaavat tulkintojani, joiden näkökulmasta johtopäätökset on tehty. Useat tutkimuskerrat ja niissä mukana oleminen ovat olettaakseni vahvistaneet ulkoista validiteettia ja omaa ymmärrystäni koko prosessista. Prosessiin syventyminen on kuitenkin saattanut nostaa joitakin teemoja ylitse muiden.

Realistisessa luotettavuusnäkemyksessä ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka pätevästi tekstissä kuvataan tutkittua kohdetta. Analyysin arvioitavuus tarkoittaa sitä että lukija voi seurata tutkijan päättelyä ja toistettavuus taas sitä, että luokittelu- ja tulkintasäännöt esitellään tutkimuksessa yksityiskohtaisesti. Kaikki analyysiyksiköt, joihin tulkinta perustuu, kannattaa luetella. (Emt., 117, 213–214.) Olen kuvaillut tutkimusprosessini kulkua ja analyysiini liittynyttä teemojen poimintaa ja siihen liittynyttä periaatetta melko kattavasti. Keskeisimmät ideat ja yhteenvedot teemojen listauksista olen liittänyt tutkimuksen liitteiksi (LIITE 5 - 7). Olen liittänyt tutkimuksen lopuksi aineiston keruuseen ja analysointiin liittyneitä dokumentteja, kuten informanteille lähetettyä esitietoa, kyselyitä ja listauksia tutkimusteemojen poiminnoista. Niiden välityksellä lukija voi saada käsitystä siitä, miten olen jäsentänyt prosessia ja minkälaisia teemoja olen valikoinut aineistosta.

Eskola ja Suoranta (1998, 215) toteavat, että käyttämällä useampia havainnoijia ja menetelmiä varmistetaan tutkimuksen objektiivisuutta. Omassa tutkimuksessani luotettavuutta voi nähdä lisänneen se, että aluetta havainnointia informantteja on useampia ja tiedonkeruumenetelmiä kaksi, eli videointi ja kyselyt. Alueeseen liittyviä väitteitä voi jokainen arvioida esimerkiksi tuloksiin liittämieni aineis-

to-otteideni sekä valokuvien perusteella tai jalkautumalla itse Roihuvuoren alueelle. Toisaalta, aineistopoiminnat ovat vain pieni osa koko aineistosta, eivätkä kuvaa aineistoa kuin tutkimuskysymysten näkökulmasta. Aineiston reliabiliteetti tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1998, 214) mukaan sitä, että aineiston ei tulisi sisältää ristiriitoja. Siitä näkökulmasta sekä litteroitu aineisto että kyselyt ovat täydentäneet toisiaan tulosten kannalta, enkä havainnut niiden tuovan esiin tulkintoihin liittyneitä ristiriitoja. Tutkimuksessa esiintulevia mahdollisia ristiriitaisuuksia voi kukin lukija arvioida lukiessaan tutkimustekstiä.

Eskola ja Suoranta (1998, 217) tuovat esiin aineiston merkittävyyden, jossa tutkijan tulee olla tietoinen aineiston kulttuurisesta paikasta. Itselleni on ollut tärkeää saada tutkimuksella näkyväksi miten monipuolista ja tärkeää tietoa voi alueelle jalkautuessaan saada. Jalkautumisen todellista merkitystä on vaikea vakuuttaa kenellekään, jos siitä ei ole tutkittua tietoa, esimerkiksi tämäntyypistä tutkimusta. Eskola ja Suoranta (1998, 223) näkevät tietyin varauksin onnistuneena analyysinä sellaisen, joka johtaa uusien ongelmien jäljille. Tutkimukseni on tuonut yllättäviä tuloksia myös itselleni. Prosessi on saanut pohtimaan asioita uusista näkökulmista ja samalla johdatellut uusien tutkimuskysymysten jäljille.

7 LÄHIÖYMPÄRISTÖ VUOROVAIKUTUKSEN TILANA

7.1 Luonnon ja rakennetun ympäristön suhde

Tutkimuksen neljä informanttia tekivät runsaasti havaintoja Roihuvuorta ympäröivistä luonnonkeitaista. He kuvasivat niitä monipuolisesti ja pitivät keitaita olennaisena osana Roihuvuoren aluetta. Informanttien tulkintoihin liittyi erilaisia elämyksellisiä aistikokemuksia ja positiivisia visuaalisia kokemuksia, jotka toivat voimakkaasti esiin ympärillä olevan luonnon elvyttävän vaikutuksen.

Saarikankaan (2006) mukaan asuttamaton kuuluu tärkeään osaan asumista. Liepeillä olevat vanhat kartanot tai pellot välittävät historian muistoja asukkaille. Pihan ulkopuolella ovat joutomaat ja metsäkaistaleet sijaitsivat suunnitellun alueen ulkopuolella. Ne ovat pieniä saarekkeitä, jopa eräänlaisia keitaita asukkaille. Joutomaat ovat tärkeitä merkitysten muovaajia lähiötilassa. Niihin liittyy sala-peräisyyttä, sillä ne jäivät moraalisen kontrollin ulkopuolelle. (Saarikangas 2006, 214–215, 217.) Informantit tekivät Roihuvuoren luonnonympäristöstä havaintoja, esimerkiksi Strömsin kartanon alueesta:

Sit tulin rantaan pitkin siellä otan kuvii niist talvisista maisemista, sit mietin, että olenko edes kaupungissa? Sit oli, rupes oleen tota hyvää rantamaisemaa merenrantaa ja tuli semmonen vähän kuin olo, että tää vois olla ihan missä vaan, että missä vaan niinku rannikolla. Se kaikki jäi taakse tonne koko tää kaupunki, eikä sinne ees kuullu mitään.(i5)

i5 tuo esille aistielämystään Strömsin rantaa kävellessään. Maisema toi vahvan tunteen siitä, että alue ei sijaitsisi lähellä kaupunkia. Hänen kuuloaistilla tekemänsä havainto vielä vahvisti kokemusta. Kävely rannalla mahdollisti irrottautumisen kaupunkimiljööstä ja sen lisäksi lähiökontekstista. Ajatusmatka asutuskeskuksen ulkopuolelle mahdollisti voimakkaan kokemuksen suomalaisesta luonnosta.

Strömsin kartano on saanut nykyisen ulkoasunsa vuonna 1910. Se on kartanoksi pieni, vain 37 hehtaaria. 1960-luvulla päärakennuksesta tuli Kultusosuuskuntien Keskusliiton pääjohtajan edustusasunto, jolloin Strömsin rantaa ja puistoa kunnostettiin. Sittemmin osa kartanon alueista on jäänyt käyttämättä esimerkiksi siinä virtaava entinen metsittynyt viljelyalue Mustapuro. Rantaa-alueita täytettiin ja rantaviiva siirtyi muuttaen maisemaa. 1980-luvulla Strömsin kartanon maille, Tulisuntien varrelle, kaavoitettiin useita kerrostaloasuntoja. (Hulkkonen 1999, 33, 35–36, 99.) Strömsin rantapuiston luonnontilaisuus kiinnitti informanttien huomion:

i3: Metsikköä, ryteikköä.

i5: Niin, semmosta rämettä.

Mutta sitte toisella puolella kartanoo, niinku jatku, näky, et edelleen kartanon alueet on ollu, niin semmoista ryteikköä, et vaik siel ois

menny sitä polkuu, polku sinne kohti vaikka uimarantaa, niin se tuntu semmoselta pelottavalta, että en ois varmaan päästänyt nuorta tytärtäni yksin kulkemaan. Niin risukko se polun ja meren välinen reuna. . . Kesällä, kun on lehtiä vielä, niin varmasti ihan pelottava, pimee nytkin.(i4)

Metsittynyt Mustapuron alue on kasvanut täyteen metsää ja pensaikkoja, jotka estävät näkyvyyden. i3 ja 15 kuvailevat sitä ryteiköksi ja rämeeksi, i4:n mielestä alue näyttäytyi jopa pelottavana. i4 mietti ympäristöä myös feminiinisestä näkökulmasta ja näki sen vaarallisen pimeänä paikkana nuorelle naiselle. Luonnontilaisuus on hyvin nähtävissä kuvassa 2.



KUVAT 1 ja 2. Strömsin rannalta otettu vasemmanpuoleinen kuva voisi yhtä hyvin olla otettu muualta kuin kaupunkilähiöstä. Oikeanpuoleinen kuva on informanttien kuvailemaa Strömsin rantapuiston ryteikköä syksyllä.

i4 löysi myös viihtyisiä keitaita Roihuvuoresta. Seuraavassa esimerkissä i4 ihaillee Porolahden koulun ympäristöä:

. . . sit nää koivikot, vanhaa koivikkoo, uutta koivikkoo, mäntyy, kauheen paljon, jos huomaisitte ja ja isoja ja laajoja oli niinku siellä Porolahden koulun paitsi oli se pelikenttä, niin siinä semmonen iso kuvittelee nyt, se on nurmikkoo ja koivikkoo. (-) semmosii aavoja jätetty sinne sisään.(i4)

Sitte minusta siellä oli niit tiloja joissa vois pitää niitä ihmisjuhlii, vaikka ny siinä Porolahden sen pelikentän vieressä se puistikko iso.(i4)



KUVAT 3 ja 4. Kuvia Porolahden koulun ympäristöstä: Maria Hammarénin mäki ja Porolahden ala-asteen takana oleva pelikenttä nurmikkoineen.

i4 löysi alueelta eri-ikäisiä puita, koivikkoja, mäntyjä ja kertoi niiden sijaitsevan asutuksen keskellä. Porolahden kentän hän näkee aavana, joka on jätetty rakennetun ympäristön tuntumaan. Tilojen hän näki tarjoavan oivallisia mahdollisuuksia ihmisten kokoontumiseen, jopa juhlien viettoon. Alueen koivikko on kasvanut vuonna 1980 ruopatus Porolahden länsipään ruoppausmassojen päälle. Roihuvuoren alueen viheralueet sijoittuvat asutusten reunoille ja ne on kaavoitettu puistoiksi. Porolahden kansakoulu on valmistunut vuonna 1957. Koulurakennusten vieressä urheilukentän pohjoispuolella sijaitsee kuvassa 3 oleva puistikko, eli Maria Hammarénin mäki, joka on saanut nimensä mäellä sijainneen torpan mukaan. Torpan tytär Maria Sofia avioitui porvooolaisen puutarhuri Johanssenin kanssa ja pariskunta perusti kauppapuutarhan lähelle Hammarénin mäkeä. (Hulkkonen 1999, 40, 81, 98–99.)

Roihuvuoresta löytyi paljon luonnonläheisiä paikkoja, joita alueelle jalkautuneet informantit ihailivat. Ne ovat esimerkkejä keitaista, jotka ovat luonnontilaisia tai ihmisen muovaamia ja tarkoitettu asukkaille vapaa-aikaa varten. Talviaikaan Roihuvuoren erikoisuus, eli japanilainen puutarha oli aidattu, jotta sen kasvillisuus ja rakennelmat säilyisivät koskemattomina. Informantit eivät sen vuoksi menneet havainnoimaan puutarhaa. Puutarha ei Hulkkosen (1999) mukaan ole japanilainen vaan japanilaistyylinen. Sen idea on tuoda esille Roihuvuoren aintulaatuista luontoa, kallioita, mäntyjä ja maaston muotoja. (Hulkkonen 1999, 102–103.)

Roihuvuoren niin sanottuun metsäselänteeseen oli informanttien vaivatonta mennä kävelemään aurattua kevyenliikenteen väylää pitkin. Kallioinen metsäselänne on puistometsä eli luonnonmukainen viheralue (Emt., 98). i1 kuvailee tuntemuksiaan, kun hän kulkee teollisuusalueelta metsäselänteelle ja i3 kokemuksiaan metsästä lähiön reunalla:

i1: Aivan täys eri maailma. Se niinku koko ajan hälveni se Itäväylän se kauhee meteli ja se työstä johtuva täys kauhee melu ja ne linnut tuli niinku takasin siihen. . . Ja sit must se oli hassua, et täällä varmaan tai olikin tai olikin enemmän ihmisii kuin täällä.

O: Siel metsässä?

i1: Tää metsässä ja mä oonkin kirjoittanut jotain, että haluuks nekin pakoon jotain? Pakoon ja paniikista pois. Ne oli niinkö must tulossa tai menossa jonnekin. Täällä oli semmonen kauhee paniikki, kun aattelee, että tässä on semmonen 100 metriä, ei sitäkään, eroo näissä ja aivan eri maailma.

Mut sen oon huomannu, että täs on se kohina ja meteli, mut sit ku menee niinku jompaan kumpaa reunaan niin siellä on ihan rauhallista. Tää oli tois hiljasta näis molemmissa.(i5)

Ja täällähän tulee se luonto, täällä se on semmonen tie, mitä se vähän oli luminen, mutta jo on, kyllä mä on täällä joskus aina käyny kävelyllä ja semmosta metsää, metsää, metsää, tämmöstä mänty-metsää. . . (i3)

i1 kuvailee ihastuneena, minkälaisen kokemuksen metsäselänteeseen kulkeminen hänellä aiheutti: Selänteelle noustaessa ja syvemmälle metsään käveltäessä läheisen Itäväylän ja teollisuusalueen meteli hälveni ja luontomaiseman kuuluvat linnut tulivat takaisin maisemaan. Otteessa i1 tekee myös toisen havainnon siitä, että alueen metsäpolkua käytetään paljon. Hän kuvaa metsäselännettä pakopaikkana viereisen teollisuusalueen tai vaihtoehtoisesti Roihuvuorentien tai Itäväylän metelille, joihin polku johtaa. i1 myös hämmästelee, miten kaksi täysin erilaista maailmaa, luonto ja teollisuusalue liikenneväyliineen, mahtuvat aivan lähelle toisiaan. i5:n havainnot tukevat i1:n tekemiä havaintoja. Roihuvuoren metsäalueet eristävät tehokkaasti liikenteen meteliä ja kohinaa. i3:lla on myös kokemusta metsäselänten metsästä ja siellä kävelemisestä. Luminen metsäpolku ei hänen mukaansa ollut esteenä metsään jalkautumiseen. Roihuvuoren läntinen metsäselänne on Saariston (2008, 20) raportin mukaan asukkaiden vihreä olohuone, josta asukkaat eivät ole halukkaita luopumaan.



KUVAT 5 ja 6. Leikkipuisto Tuhkimon piha liittyy Roihuvuoren metsäselänteeseen. Vaikka leikkipuistorakennus oli osittain käyttökiellossa syksyllä 2009, houkutteli sen upea ympäristö äitiä lapsineen viettämään sinne aikaansa.

Rakennukset ovat keskeisessä roolissa alueella ja viestittävät osaltaan alueen menneisyydestä monine vaiheineen. Alueella olevat historialliset rakennukset ja muut rakennelmat eivät jääneet informanteilta huomiotta. Niitä tarkkailtiin ja niistä kerrottiin omiin kävelyihin ja havaintoihin liittyen. Ne toivat pohdinnan kohteeksi myös rakennusten tämänhetkisen käytön, joka voisi olla jotain muutakin.

Leikkipuisto Tuhkimo sijaitsee selännemetsiköiden laaksossa (Hulkkonen 1999, 104). Tuhkimo on oivallinen paikka vieressä sijaitsevan Porolahden ala-asteen lapsien iltapäivätoimintaan, sillä tienylityksiä ei ole. Strömsin kartanoon ja Osuuskaupan taloon liittyvä historian havina ja jyrkänä kohoava vesitorni toivat informanteille mieleen alueen menneisyyden:

No sitte menin siitä Untuvaistentietä, niin siinä Strömsin kartanolle ja siinä tietysti huokui se historia, näky kyllä, näky vanha puusto ja missä meni tiet ja koko se semmonen, että pysty arvioimaan sitä kartanoaluetta. Ainoa, että siinä kartanon pihassa oli semmonen vanha autotalli, joka oli sitte hirveen näköinen, että ei sitä sietänyt, että pitäis purkaa nyt heti pois. Hieno maisema.(i4)

Siinä oli ihan tommonen vanha, vanha talo. Mut se oli ihan näitten uusien vaaleiden talojen siin keskellä. Vanha rakennus huokui historiaa. . . (i5)

. . . vaikka on tämmönen tärkeä vesitorni, niin sekin voi olla maise-mallisesti, se on melkeinkö alapäästäänkö ko jokin kirkon tämmö-

nen holvi ja sit kaunis sieni. . . Ei, ei, se on minusta niin kuin, melkein niinku temppeli.(i4)

Otteessa i4 kuvailee, miten historia suorastaan huokui Strömsin kartanosta. Strömsin kartano sijaitsee Roihuvuoren itäpuolella, lähellä rantaa. Sen ympärillä on laaja-alue luonnontilassa olevaa puistoa. Vanha puusto ja vanhat tiet saivat i4:n ajattelemaan sitä, minkälainen kartanoalue oli aiemmin ollut. Ympäriltä on ehditty purkaa monia rakennuksia, esimerkiksi vaja, varastorakennus, talli ja muonamiehen rakennus (Hulkkonen 1999, 35). Pihassa oleva autotalli ei sopinut i4:n mukaan kartanon idylliin ja maisemaan, kun sen seinät ovat peittyneet graffittejen alle.

i5 puolestaan ihmettelee kerrostalojen keskellä sijaitsevaa Osuuskaupan taloa, joka huokuu historiaa kerrostalojen keskellä. Tampereelta Roihuvuoreen aikaan kuljetettu talo on todellakin juureton, sillä se kuvastaa Tampereen eikä Helsingin historiaa. Roihuvuoriseura olisi halunnut ottaa talon käyttöönsä, mutta sen kunnostaminen ja ylläpitäminen olisi tullut Roihuvuoriseuralle liian kalliiksi. (Emt., 37–38.) i4 on otteessa halunnut kertoa kokemuksestaan, joka liittyy vesitorniin. Jyhkevä vesitorni herättää i4:ssä kunnioitusta samalla tavoin kuin kirkon holvi tai temppeli. i4 pitää vesitornia kauniina ja sen muotoa luonnosta viestittävänä metsäsienenä. Vesitorni on rakennettu 1970-luvun puolella välissä ja kohoaa metsäselänteen reunassa.



KUVAT 7 ja 8. Taka-alalla Strömsin kartano ja sen edessä autotalli, jonka seinät ovat spreidattu graffiteilla. Kasbergin Mäellä kohoaa vesitorni, jonka ideakilpailussa nimettiin vesirouskuksi.

7.2 Pihapiirit avoimina, yksityisinä ja autioina paikkoina

Havaintokävelyillä todettiin, miten paljon tilaa myös asuinrakennusten pihoilla parhaimmillaan oli. Toisaalta informantit ihmettelivät, miksi ihmisiä ei kuitenkaan näy pihoilla. Alueella asuva informantti kertoi omaa kokemustaan siitä, että liian avoimessa pihassa ei oikein viihdy.

50-luvulla rakennetut pihat olivat suuria ja näkyvyys pihoilta talojen sisälle ja toisille pihoille pyrittiin saamaan esteettömäksi (Saarikangas 2006, 214–215). Pihoilta toisille on Roihuvuoressa näkö- ja toiminnallisia yhteyksiä useissa pihapiireissä. Avoimet portit ja näkymät mahdollistavat esteettömän vuorovaikutuksen asukkaiden ja alueella kulkevien kesken.

Seuraavassa esimerkissä i4 tekee havaintoja Roihuvuoren yhteispihoista:

. . . kun Untuvaisen polkua menin, niin alaspäin, niin vasemmalla näin, että siinä on monen talon yhteispiha. Mää aattelin, että tämäpä järkevää, ettei oo kaiken maailman aitoja ja muita. Ettei oo niinku paikan x pihat, ettei niistä pääse toinen toisiin ja avoin iso piha, monelle talolle. (i4)

i4:en mainitsema Untuvaisentien pihapiiri on yksi esimerkki monen talon yhteispihasta. Kuvassa 9 asukkaiden vuorovaikutukseen kutsuu portti pihalta toiselle. Aidaton yhteispiha on Punahilkantiellä kuvassa 10. Siinä näkyy Punahilkantien korttelin talojen yhteinen piha. Joka puolella Roihuvuorta on havaittavissa erilaisia talojen yhteisiä pihoja. Hulkkosen (1999, 49–61) mukaan Roihuvuoren lähiön alkuaikoina asukkaiden kontaktit toisiinsa ovat olleet luontevia ja läheisiä, myös naapuriapua sekä talonmiehen osaamista on ollut saatavilla. Yhteispihojen rakentaminen liittyikin Roihuvuoren suunnittelun ideaan. i4 koki yhteiset ja avoimet pihat hyvinä ratkaisuinä lähiön pihasuunnittelussa ja näki aitojen vain ehkäisevän vuorovaikutusta ihmisten välillä. Pihapiirit yhdistyivät toisiinsa saumattomasti myös Vuorenpeikontiellä ja Tuhkimontiellä.



KUVAT 9 ja 10. Pihalta toiselle avoin portti Untuvaisentiellä. Oikeanpuoleisessa kuvassa osa Punahilkantien talojen isoa yhteispihaa.

Kaikkien pihapiirien yhteys ympäristöön ei kuitenkaan Roihuvuoressakaan ole yhtä avoin kuin edellisissä esimerkeissä olleiden taloyhtiöiden. Informantit eivät kokeneet myöskään aidattua pihaa hyvänä ratkaisuna. Seuraavissa esimerkeissä tuodaan esille informanttien kokemuksia ulkopuolisilta suljetuista pihapiireistä:

. . . vilkasimpa oikealle: Siinä olikin heti aita. Et mä ymmärrän, vaikk siinä Untuvaisenpolku on välissä, muttako siinä ei oo liikennettä, niin se aita on tarpeeton, sit kattelin taloja, niin melkein veikkaisin, et se aidattu talo oli kovanrahan talo ja sit nää muut kaupungin.(i4)

. . . siinä oikealla puolella, siinä oli semmosii vaaleita, uudempii taloja ja ne oli hyvin aidotettu ja sit oli ainakin 3 kylttiä päällekkäin ainakin siin kohtaa niin, että ”yksityisalue” kielletty läpikulku, ja sit siinä oli koirille oli laitettu merkki ja sen takii tuon koiran päällä on tuo yks kieltomerkki, se oli jotenkin, niin että ”tänne et ainakaan tuu”.(i5)

. . . Täällähän tapahtu se hirveys Untuvaisentiellä, vai onko se heti, niin Untuvaisentien heti tässä 11 ja mikä tää on. Pitkästä aikaa en oo nähny enää semmosii kylttei, että sallittu vain maanomistajan luvalla.(i4)

Niin siinä oli joo, siihen on laitettu tosiaan, kun määkin siitä kerran yritin niinkö oikasta kotiin, niin tulikin aita vastaan ja portti oli lukossa...(i3)



KUVAT 11 ja 12. Taloyhtiöillä on myös mahdollisuus rajata yksityisyyttään ja rajoittaa läpikulkua pihapiireissä.

Otteessa i4 tekee edelleen havaintoja pihoista ja huomaa, että myös aidattuja pihoja löytyy Roihuvuoresta. Hän arvelee, että aidatuilla pihoilla on omistusasuntoja, joiden omistajat haluavat rajata reviirinsä. Aidoista, lukoista ja yksityisalueista tekivät huomioita myös i5 ja i3. Yksityisalueen merkinä oli pysäköintikieltomerkki, läpikulkukieltomerkki ja kieltokyltti koirien tai ulkopuolisten tulemisen kieltämisestä talojen piha-alueelle. Kopomaa (1997, 29) toteaa, että monilla säädöksillä rajoitetaan ihmisen oikeutta olla avoimissa julkisissa tiloissa, kuten merkeillä ja symboleilla. Ne julistavat vaaraa tai maanomistusta, jossa kielletään pääsy tai läpikulku.

Toisaalta, myös avointen pihojen esteettömät näköyhteydet ja liikkumismahdollisuudet saattavat vähentää pihoilla oloa. Seuraavassa vuoropuhelussa pohdittiin asiaa:

. . . sen ainakin tiedän, että paikassa y on arkkitehdit on nimenomaan sitä mieltä, että täytyy pysyä avoimena, kun asukkaat siellä välillä haluavat jotain aitoja laittaa, että ne ei tykkää että ihmiset kulkee siitä läpi (-). Mutta kyllä mä aattelin, että kyllä mää kaipaisin jonkun intiimimmän tilan sinne pihaan.(i3)

i3: Joo, joo. Mää aattelin, että että kun i4:n arvosteli niitä paikan x sisäpihoja, niin mää vaan mielessäni siinäkin aattelin, että kyllä mää tykkäsin siitä, että ois vähän aitoja ympärillä ja . . .

i1: Mutta ainahan nuo on semmosia mielipidekysymyksiä, toinen tykkää, toinen ei, tai jotain, että se on varmaan aika vaikea.

i5: Joo, mää käsitin, että heillä ei oo niinku mitään siinä, oisko se joku tämmönen.

i3: Niin siellä, että niitä asfalttipihoja.(i5 kommentoi päälle)

i5: Siellä pihalla vaikka niillä kasvatettas köynnöskasveja.

i3: Niin, joo.

i5: Olis niinkö joku huvimajan tyylinen, mihin vois mennä sitten, vaikka ei nyt aidotettaskaan sitä sitten.

i3: Niin, joo. Joku semmonen kuitenkin rajattu intiimimpi tila, että kyllä se on minusta niinkö ihmisluontoon liittyvä se semmonen. . . että jos mä istun siinä, niin kadulla kävelijät näkee minut siinä nii.

Aitaamattomat pihat eivät kuitenkaan tuntuneet olevan ratkaisuna siihen, että pihoilla oleskelu ja vuorovaikutus onnistuisivat. Otteessa i3 kokee, että tilanne on melkein päinvastoin. Hän kaipaasi yksityisyyttä ja omaa rauhaa pihapiiriinsä. i3 kertoo sen olevan ihmisluontoon liittyvän asian, sellaisen, jota ihminen pohjimmiltaan kaippaa. Koska aidat rajaavat pihaa ehkä liikaakin, niin i5 pohti hiukan kevyempiä ratkaisuja intiimimmän tilan tuottamiseksi pihaan kuten köynnöskasvit. i1 sen sijaan näki asian mielipidekysymyksenä.

Suurten, avointen pihapiirien autiutta i1 ja i3 ihmettelivät seuraavissa otteissa Lumikinttiellä ja Punahilkantiellä:

Sit mä lähdin sieltä alaspäin tänne Lumikintielle, siel näky heti: Lapset. Siellähän on jääkenttä, iso, se oi tosi iso, sit siellä oli leikki-paikkoja, muutenkin, mä en tiedä, must ikkunoist tai jostain, kun mä niitä ikkunoita tutkailin, (-) et siellä on lapsia ihan selkeesti . . . tuli semmonen olo niin ihmisii kaippaa. Hirveesti on taloi, hirveesti on paikkoja, joihin ihmiset mahtuu, mutta ihmiset ei ole ulkona.(i1)

Tää on sitte nyt lähinnä sieltä jostain Punahilkantietä, tietä, se tälle, kuva, jossa on ihmisiä, tämmöistä se vois olla, koska siinähan on, se on pelkkää kerrostaloo, ne on aika samanlaisii, mutta sen on hirveen jotenkin semmonen viihtysä ja semmonen älyttömän rauhallinen, semmonen koukkaus tuolla. Siellä ois tosi hieno olla ja hyvä olla, mutta siellä ei ollu ketään missään, mä oiskohan mä yhden äidin vaunujen kanssa ja kaks muuta nähny koko kiekauksella ja mä olin tosi pitkää siinä. Eli periaattees, mahollisuus olis, että siellä olis varmaan ihmisii, mutta mä en tiedä, missä ne on kaikki siellä luukuissaan.(i1)

Katu oli liukas, autio, ei näkynyt ihmisiä.(i3 Punahilkantien havainnoista)

Pihalla oli paljon paikkoja, joissa lapset voisivat leikkiä, mutta heitä ei i1:n mukaan näkynyt ainakaan päiväaikaan Lumikintien yhteispihoilla. Punahilkantien pihoilla oli sama tilanne. Alue on rauhallinen ja suojaisa ja siten ympäristö loi i1:n mukaan oivalliset puitteet oleskeluun. Hän ei nähnyt kuitenkaan kuin kolme henkilöä alueella, vaikka oli viipynyt siellä pitempäänkin. i1:n mukaan viihtyisä pihapiiri tai rauhallisuus eivät päiväaikaan näyttäneet houkuttelevan asukkaita oleskelemaan 1950-luvulla rakennetuissa pihapiireissä. Tilanteen kuvitteli si olevan toisin kesäaikaan. Ainakaan syksyllä päiväsaikaan, jolloin valokuvasin Roihuvuorta opinnäytetyötäni varten, ei ihmisiä näkynyt sen kummemmin pihoilla aikaansa viettämässä. Alueella asuu paljon myös iäkkäämpää väkeä, joten päivisin heillä olisi ainakin aikaa oleskella pihoilla. Olisiko hiukan intiimimpi pihasuunnittelu ratkaisuna siihen, että myös iäkkäämmät ihmiset viihtyisivät paremmin pihapiireissä, i5:lla oli siihen helposti toteutettava idea:

*. . . ja siellä rakennettas erilaisia kaaria ja jotain majoja sinne . . .
Ei kai tarvi vaikka olla niitä heinäseipäitä laitettas pystyyn riviin ja niihin (-), siinähan hyvin äkkiä tulis semmoseksi seinäksi.(i5)*

Kevytrakentaminen ja rakenteiden muunneltavuus voisi olla yhtenä ratkaisuna pihapiireihin intiimimmän tilan luomiseksi kesäajaksi. i5:n ehdottamat kaaret ja heinäseipäät ovat hyvinkin edullisesti toteutettava vaihtoehto. Talviaikaan pensaat ja kevytrakenteet eivät kuitenkaan ole riittäviä tai käytännöllisiäkään ratkaisuja pihoilla. Toisaalta, talviaikaan pihoilla on kylmä, joten silloin pihapiiri toimii parhaiten juuri lasten leikkipaikkana. Vilkuna (1997, 176) on todennut, että liian valmiiksi suunniteltu tai rakennettu tila ei joustaa tarpeeksi erilaisia asukasryhmiä ja niiden tarpeita ajatellen. Pihapiirit ja ihmisten tarpeet eivät enää välttämättä täysin kohtaa myöskään roihuvuoressa. Ne ovat ehkä aikanaan kohdanneet paremmin, kun alueella on ollut paljon lapsiperheitä, mutta nyt alueella asuu paljon iäkkäämpääkin väestöä.

7.3 Julkisia vuorovaikutuksen tiloja

Paikallisen vuorovaikutuksen mahdollistavat tilat ovat keskeisessä roolissa, kun tarkastellaan asukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta alueella. Tilojen riittävä määrä, monipuolisuus, houkutteluvuus ja tavoitettavuus tuovat erilaisia mahdollisuuksia eri asukas- ja ikäryhmille kokoontua alueella. Informantit havainnoivat ja kävivät tutustumassa erilaisiin tiloihin, jotka olivat alueella kulkevien saavutettavissa. Osa tiloista jopa yllätti ohikulkevat palveluillaan. Toisaalta kaikkiin tiloihin ei kuitenkaan opastettu kunnolla, kun ne sijaitsivat syrjässä, tiloihin oli vaikea kulkea tai tiloja ei käytetty niin paljon, kuin se olisi ollut mahdollista. Joissain tiloissa ovet olivat tiukasti kiinni keskellä päivääkin.

Lähiöissä on väitetty sosiaalisia verkostoja olevan vähän. Lasten ja äitien maailmassa, pesutuvassa, pihoilla, ostoskeskuksissa ja seurakunnissa toimii kuitenkin erilaisia paikallisia verkostoja, jotka muuttavat jatkuvasti muotoaan. (Saarikangas 2006, 209.) Havainnointikävelyillä informantit huomasivat useita julkisia tiloja, joissa eri-ikäisten asukkaiden keskinäinen vuorovaikutus ja verkostoituminen mahdollistuvat. Suurimpina yllättäjinä olivat i5:n esiintuoma musiikkiopisto ja i3:n kokemukset ammattioppilaitoksen ravintola Kokista, joiden tarjoamia mahdollisuuksia informantit kiittelivät:

Niin, tosi hyvää ruokaa, ja mää aattelin, nyt tästä nyt voi mennä mummujen kans sinne kävelylle ja juoda kahvia ja pullaa ja herttanan kahvilatyöntekijä sano, että hän leipoo ja laittaa nä kaikki itte täällä ja mää aattelin, että mä rupeen syömään siellä.(i5 Itä-Helsingin musiikkiopiston kahvilasta)

Niin, onhan siinä sitten se tarjoilu ja hieno ympäristö ja miellyttävä ympäristö verrattuna johonkin kiireiseen. . . tässä asiakkaita tuli niin eläkeläispariskuntia, ei nyt ihan tän näkösiä, mutta. . . Ja työkavereita, niinkö semmosia tuntu, että oli miehiä, miehiä enemmistö.(i3 ravintola Kokista)

O: . . . Mikä on Roihuvuoren edustustila?

i4: Toi, mitä ne toi mulle.

i3: Se on se Kokki, ravintola Kokki. Sinne voi viedä vierait syömään.

i5 oli kokenut nautinnollisen makuelämyksen Itä-Helsingin musiikkiopiston kahvilassa. Kahvila palvelee musiikkiopiston henkilökuntaa, lapsia ja heidän van-

hempiaan rakennuksen toisessa kerroksessa. Sieltä sai hänen mukaansa kahvin ja tuoreen, itseleivotun pullan lisäksi myös maittavaa ruokaa. Hulkkosen (1999) mukaan musiikkiopiston toiminta alkoi jo vuonna 1965, mutta vasta 1990 musiikkopisto sai omat toimitilansa. Musiikkiopiston tilana on Helsingin kaupungin omistama entinen E-instituutin rakennus. Musiikkiopistossa toimii peruskoulu, joka on yhteistyössä Roihuvuoren ala-asteen kanssa. (Hulkkonen 1999, 93–94.)

Miellyttävän ympäristön ja palvelun sai kokea myös i3 mentyään havainnointikävelyllään ruokailemaan Roihuvuoren ammattioppilaitoksen ravintola Kokkiin. Ammattioppilaitoksen Ravintola Kokissa opiskelijat harjoittelevat ruuanlaittoon ja tarjoiluun liittyviä tehtäviään. Opiskelijoiden orastavasta ammattitaidosta ja osaamisesta voivat myös siellä ruokailevat päästä osalliseksi ruokailun lomassa. Ravintola teki sen verran suuren vaikutuksen i4:een, että saamansa esitteen perusteella hän uskalsi ehdottaa sitä Roihuvuoren edustustilaksi. Hulkkosen (1999, 91) mukaan Roihuvuoren ammattioppilaitos aloitti toimintansa 1978. Siinä sijaitseva opetusravintola Kokki onkin nykyään suosittu lounasravintola.

i5 teki musiikkiopiston kahvilasta myös tilallisia ja paikallisia havaintoja asukkaiden ja ohikulkevien näkökulmasta. Hän ihmetteli, miksi musiikkiopiston kahvila sijaitsee piilossa ohikulkijoilta:

Mä yritin sitä takaovee, mä honasin, että se menee siihen kahvilan portaille, se takaovi, missä kävit. . . Mä ihmettelin, miksei se voi olla auki, koska siitä pääsee suoraan sinne kahvilaan. Nyt pitää kiertää koko rakennus. Ja saishan se kahvila enempi väkee, kun siit pääsis helposti. Siitä piti nyt jotain ihmeen loivaa rinnettä sielt, ihan niinkun siel ei ois varmaan, kun joku pikkupolku. . . Koska siellä oli tarjottavaa vitriinissä hirveet määrät, et siinä, niinkö olis ollu, mitä myydä.(i5)



KUVAT 13 ja 14. i5:n ottama kuva Itä-Helsingin musiikkiopiston kahvilasta ja Roihuvuoren ammattioppilaitoksen opetusravintola Kokin sisäänkäynti syksyllä 2009.

i5:n huomiot olivat myös itseni todennettavissa. Heränneestä kiinnostuksesta jalkauduin itse musiikkiopiston kahvilaan syömään. Kahvilaa oli kuitenkin hyvin vaikea löytää. Kuten i5 on otteessa todennut, niin rakennuksen takaovi on itse asiassa Tulisuontien puolella. Se näkyy tielle ja sen vierestä kuljetaan ohitse. Takaovi on kuitenkin lukossa, eivätkä ohikulkevat pääse rakennuksen sisään. Talon voi kiertää esimerkiksi oikealta puolelta alaspäin menevää ja taviaikaan vaarallista polkua pitkin talon takapuolelle, joka onkin oikeastaan sen varsinainen sisäänkäynti ja etupuoli. Sieltä pääsee kahvilaan, jos vain tietää, mihin suuntaan aulasta tulee mennä. Vaikeakulkuisuus ihmetytti i5:sta vielä enemmän, kun hän oli nähnyt, miten paljon vitriineissä oli kotitekoista tarjottavaa eli ruokaa ja leivonnaisia. Kahvila vaikuttaa siten olevan ensisijaisesti koulun oppilaiden ja henkilökunnan käyttöä varten.

Nuorisotalon ja vanhustenkeskuksen olemassa olo nähtiin tarpeellisina alueella. Nuorisotalo sijaitsee entisen päiväkotitiloissa, joka aloitti toimintansa vuonna 1985 (Hulkkonen 1999, 96). Joissakin informantteja kiinnostavissa tiloissa ovet olivat tiukasti kiinni keskellä päivää, kun niitä mentiin kolkuttelemaan:

Strömsin kartanoon, ja päätin, että minä meen sinne sisälle että. . . Mutta ei sinne päässyt sisälle. Siellä oli ovi kiinni ja enkä ruvennut sitte soitteleen tota, siinä oli ovikello.(i5)

Siinä oli munalukko ovesta ja ikkunat laitettu umpeen.(i5 Kreetan kahvilasta)

Strömsin kartanon päärekennuksessa toimii nykyään kuvataidekoulu, eikä tila ole avoinna asukkaille. Samalla tavalla kävi Kreetan kahvilan suhteen, eli kahvilan ovet olivat tiukasti kiinni, eikä i5 päässyt sinne lämmittelemään teekupin ääreen pakkassäällä.

Informantit näkivät tarpeellisena myös Roihuvuoren kirjaston olemassaolon, mutta sen ulkonäkö ei miellyttänyt ja tilat koettiin vaikeakulkuisiksi:

Sitten kirjasto, hyvä, että ylipäänsä alueella on kirjasto, se on tietysti upeeta, mutta kun se oli varaston näköinen ulkoonta, sisältä se oli ihan kiva, mutta ihan pienellä jutulla sen sais sillee ihan niinkö kutsuvaksi. Sehän on niin kuin varastoseinä.(i4)

. . . mut mä just että tää on hirveen semmonen möykky, neliö just niinkö puhuttiin, ei mikään nätti. Monissa kaupungeissa kirjastot on nykyään (noin pieni) rakennuksii. . . mun mielestä tommonen ihan niinku vanha toljukka. Se oli semmonen aivan täysi neliö.(i1)

. . . se kirjastohan sehän on sisätiloiltaan hieno, kun siinä on semmonen monttu siinä keskellä, siinä on kirjoja näin. . . Ja sit siinä on semmonen alatila, mutta että ko siihen joutuu meneen, niinko ensin portaat näin ja sitten on välillä tasainen ja portaita näin niin miten niinku pääsee sinne? Niin kuinka, kuinka tota? (i5)

Otteessa i4 toteaa kirjaston seinän näyttävän varastoseinältä, joka tarvitsisi vain hiukan ehostamista, jotta vaikutelma rakennuksesta paranisi. i1 on samoilla linjoilla. Rakennus on mielenkiinnottoman näköinen, muodoiltaan yksinkertainen, vanha kulunut rakennus. i5 kiinnittää huomiota enemmän käyttäjän näkökulmaan, kirjaston sisätiloihin ja esteettömyyteen. Niissä on hänen mukaansa huomauttamista, sillä portaita on liikaa liikuntakyvyltään rajoittuneita ajatellen. Roihuvuoren kirjasto Hulkkosen (1999) mukaan on lähiasukkaille tärkeä kohtaamisen ja kulttuurin, kuten luentojen ja tapahtumien, keskus. Kirjasto aloitti toimintansa vuonna 1958. (Hulkkonen 1999, 78–79.) Se on tällä hetkellä jo toistamiseen lakkautusuhan alla, mutta asukkaat ovat nousseet yhteiseen rintamaan kirjaston olemassaolon puolustamiseksi.



KUVAT 15 ja 16. i1:n ottama kuva kirjastosta ilta-aikaan. Kuva kirjaston julkisivusta päivällä.

Roihuvuoressa on kirkko keskeinen kohtaamisen tila. Kirkkoon liittyvän keskusteluun keskityn seuraavassa kappaleessa, sillä siihen liittyi paljon otteita, jotka nimitin kirkkodiskurssiksi. Monille ikäryhmille löytyi erilaisia kohtaamisen paikkoja alueelta, mutta ei kuitenkaan kaikille. Niiden puute ei silti välttämättä ole karkottanut asukkaita alueelta:

i1: Mut just et ko täss on just tääl viel Vuorenpeikontien aluss semmosta, et on yritetty muutattaa pois porukkaa ihan niiden vuokranhinnanousun takia, mutta ne ihmiset ei halua muuttaa täält mihinkään. Se mun mielest just, joku juttu tääl täytyy olla, et he ei halua, halua.

i4: Ne rakastuu asuinalueeseensa, minusta se yhteisöllisyys perustuu siihen.

Toiveita ja ehdotuksia uusista kohtaamisen tiloista tuli esille informanttien keskustelussa. Strömsin kartanoa ehdotettiin vallattavaksi asukkaille käyttöön ja ideoita täysin uusista kokoontumispaikoista kuten kahvilasta ja yhteissaunasta sekä liikuntapaikoista tuli myös otteissa esiin. Näin esimerkiksi seuraavassa lyhyessä vuoropuhelussa:

i5: Kuvataidekoulu pois Strömsin kartanosta ja sinne kahvila.

i3: Niin, asukastila.

Ja tää oli sitten, nää oli sitten semmosta yhteistilaa. Olis sauna ja vähän olohuonetta miehille ja. . . (i3)

Ja se ois periaatteessa liikunta musta semmonen, että justiinsa niinkö ne työssäkäyvät ihmiset saisi liikenteeseen iltasin. (i1)

Yhteisten tilojen tarve tulee kaikissa otteissa esille selvästi; kahvila, asukastila, yhteistila, sauna, olohuone ja liikuntatila. Kohtaamisen paikkoja lisäämällä pystyttäisiin tuottamaan enemmän hyvinvointia alueella aikaansa viettäville asukkaille. Roihuvuoren ostoskeskuksesta puuttuu kahvila tai muu päihteen matalankynnyksen kohtaamispaikka, joka olisi auki päivittäin kaikille asukkaille. Kirkko pitää Roihutupakahvilaa, mutta se on auki vain tiistaisin ja torstaisin kaksi tuntia kerrallaan. Roihuvuoren keskustan lähin kahvila on vanhustenkeskuksessa. Se on syrjässä ostoskeskuksesta ”*eikä ole kahvilamainen*” kuten i5 totesi. Sinne on myös hankalaa tulla äitien lapsineen ja vaunuineen. Ilta-aikaan ostoskeskuksen tuntumassa tarjoavat seurakunnan lisäksi pubit ja ravintolat ajanviettomahdollisuuksiaan alueella viihtyville asukkaille ja nuorisotalo nuorille.

8 LÄHIÖYMPÄRISTÖ VUOROVAIKUTUKSEN ESTÄJÄNÄ

8.1 Julkinen tila vuorovaikutuksen estäjänä

Julkiset tilat mahdollistavat vuorovaikutuksen, mutta aina julkinen tila ei kutsu luokseen. Tällainen julkinen tila oli informanttien mukaan Roihuvuoren kirkko, johon ohikulkevien informanttien huomio kiinnittyi kerta toisensa jälkeen. Tutkimukseni Exposure-tapaamiset olivat Roihuvuoren kirkon vieressä sijaitsevassa nuorisotalossa. Keskustelua kirkosta käytiin sen verran paljon, joten päätin tutkia, mitä informantit ovat halunneet tuoda ilmi kokemuksistaan. Kirkkoon liittyneen keskustelun olen nimennyt kirkkodiskurssiksi. Informanttien kokemukset kirkosta olen koonnut tähän kappaleeseen. Diskurssissa pohditaan kirkkoa rakennuksena, sen ympärillä olevaa tonttia ja informanttien kokemuksia kirkon työntekijöistä.

Roihuvuoren kirkko sijaitsee keskeisellä paikalla Roihuvuoren keskustassa, Tulisuntie 2:ssa, vastapäätä ostoskeskusta. Kirkon on suunnitellut arkkitehti Lauri

Silvennoinen. Kirkko vihittiin käyttöön 1970. Kirkon rakennusmateriaali on tiili. Kirkkosali on kuusikulmion muotoinen, sama muoto toistuu seurakuntasalissa ja kastekappelissa. Kirkkosali on suuri, siinä on 450 istumapaikkaa. Seurakuntatoimisto, diakoniatuimisto ja kerhotilat ovat erillisessä kirkon edessä olevassa piharakennuksessa. (Helsingin seurakunnat.)



KUVAT 17, 18 ja 19. Roihuvuoren kirkko edestä ja takaa. Vasemmanpuoleisissa kuvissa näkyy kirkon edessä oleva seurakuntatoimisto ja parkkipaikka. Oikeanpuoleisessa kuvassa näkyy kirkon takaosa ja vieressä oleva parkkipaikka.

Kirkko pihoineen näyttäytyi informanttien silmissä liian suurena Roihuvuoren kokoiseen lähiöön, rakennuksen koettiin enemmänkin eristäytyvän tiilimuurien taakse kuin kutsuvan luokseen:

. . . ja sit nyt jäin kyllä kauheesti miettiin sit, kun alue on tämmönen pieni ja kiva, et kuinka kauheen massiivinen tuo kirkko on. . . semmonen enemmänkin niinkun Gestapo linna tai KGB. . . onpa liian massiivinen, ei kutsu. . . (i4)

. . . toi kirkko ensinnäkin, niin must se vei kans ihan niinku liikaa tilaa tai siis sillai, et se on niinku möykky, ja sit siinä on hirvee alue semmost tyhjää ympäristöön ja sit alkaa ne varsinainen niinku normaali elämä, että se ei oo niiku se on niinku yksinään jotenkin, että

se ei saa niinku kontaktii näihin muihin . . . Tulee jotenki niinku, must se työntää pois, niinku luotaan ois työntämässä. Jos siinä ois heti lähellä jotain meininkii, niin se ehkä sulautuis paremmin ehkä sen sisään. Että ei mul tullu semmonen olo, et mä haluun mennä sinne. Ei se ruma oo.(i1)

Samanlainen tunne, kun mä oon aikasemmin sinne menny, en tänään, kun se on vähän niiku semmonen tiilimuuri.(i5)

i4 näkee, että kirkko on liian suuri ja ilmeetön rakennus metsälähiöön ja etsii rakennukselle vertaiskuvia historiasta. i1 vaikuttaa olevan samaa mieltä, hänestä kirkko on irrallinen ja persoonaton möykky, joka suuren pihansa suojassa voi karkoittaa ohimenevät ihmiset luotaan. i5 näkee kirkon kätkeytyvän tiilimuurin taakse, eikä hänen kokemuksena ole muuttunut hänen aiemmasta vierailustaan kirkkoon. Informanttien tulkinnoista päätellen kirkkorakennuksen voidaan nähdä olevan ehkä enemmänkin arkkitehtoninen esitys, ympäristötaiteen luomus, jolla tavoitellaan ensisijaisesti kulttuurin yhteyttä paikkaan, mutta ei välttämättä aluetta käyttäviin ihmisiin (Andersson 1997, 128).

Kirkon sisätiloihin jalkautuneet i3 ja i1 pitivät tilaa synkkänä:

. . . sieltä mä näin tän koko sen kirkkosalin, ja kyllä musta se oli aika synkän näkönen ja kyllä mää kanssa sitä että oli synkän näkönen se kirkkosali. . . (i3)

i5: Niin, siellä ei ollu mitään valoja siellä kirkossa sisällä?

i4: Ei siinä takana oo mitään.

i1: Niin. Jotenkin, kun sanotaan, että kirkon ovet aina auki, tai jotain tämmöstä, niin ei tuu yhtään semmonen olo. Se on kylmä, pimee, kolkko, kivi on mun mielestä semmonen kolkko.

O: Ja sisältäkin on kolkko?

i1: Kyllä, mun mielestä.

Kirkko antoi itsestään synkän, kylmän ja kolkon vaikutelman informanteille. Ilta-aikaan kuvattuna kirkon ympärillä oleva valaistus ei informanttien mukaan ollut myöskään riittävä, kirkko ei erottunut taustastaan eikä se luonut heille turvallisuuden tunnetta. Kirkon suuren pihan hoitaminenkaan ei liene helppo tehtävä:

i4: Keskellä tietä oli musta möykky ja se oli kirkko, mutta se ei näy. Keskellä tietä, kun tästä katto, niin sit siinä oli iso, pelottava möykky.

i1: Eikä siinä oo valoja, eikä siinä edessäkään ollu valoja, vaikka siinä menee ne rappuset.

i1: Tässä kirkko pitäis näkyä tuolla takana, mutta ei niinkö mitään, juurikaan valoja missään, ei mikään kutsuva, jotenkin, niinku, aika pelottava, iso aukee siinä myös edessä, ennen kun mennään sinne sisään.

i3: Vähän Herran pelkoa.

Sit kaiken kukkuraksi oli niinkö auraamaton, eli siinä oli hirveen vaikee kävellä ja sit kun mä menin niitä portaita sitten. Siinä seiso taksi, niin tota, hirveen huonot oli ne niinku portaat, auraamaton,(i5)



KUVAT 20 ja 21. Informanttien i1 ja i4 ottamat valokuvat, joihin he viittaavat puheenvuoroissaan. Kirkkoa edestä ja takaa, Roihuvuorentieltä sekä Punahilkantieltä katsoessa sitä ei juuri erota taustastaan.

Kirkon työntekijöihin oltiin kuitenkin erittäin tyytyväisiä. Kirkon työntekijät koettiin poikkeuksellisen hyvántahtoisina ja aktiivisina. Informanttien tulkinnoissa kirkkorakennus ja siellä työskentelevät työntekijät esiintyivät toisilleen vastakkaisina tulkintoina:

Oon mä käyny, en nyt käyny, mut tiedän, siellä on upeit ihmisii ja ja tekevät hienoa päihdetyötäki ja kaikkee. . . Sekin oli jännä kyllä, sul on, mulla tuli siinä pienessä kontaktissa, jossa oon henkilön x kautta Roihuvuoren kirkon ihmisiin, koska ne on hirveen kivoja kaikki ollu, niin sulla on ollu samanlainen näkemys. (i4)

*Mut sit niinku mulla on Roihuvuoren kirkon kans aika paljon sit yhteistyötä. He on hirveen aktiivisii, must tuntuu ja sit he on hirveen lämpimii ja mahtavii, sit jotenkin ei niinku täsmää tää mun alkupe-
räinen mielikuva varmaan nää kirkon (-), mutta en mä muistanut si-*

tä, siis lukemattomii kertoja, mut jotenki niiko rupee miettimään, nii ei niinkö sovi jotenki. . . Tää ulosanti ei mun mielestä toimi nyt.(i1)

Keskeisellä paikalla sijaitseva kirkkorakennus nähtiin toisaalta kuitenkin lasten, mutta myös juhlallisuuden ja uusien mahdollisuuksien tyyssijana.

Että oikeestaan aika mukava, että on lapsille kirkko vieressä. Mulle tuli niinkö semmonen tunne, että toivottavasti hyödyntää sitä sitte.(i5)

. . . et siel on paljo kyllä tätä ohjelmaa ja erilaisia tilaisuuksia, kyllä ne aktiivisesti järjestää sitä, siellä on kyllä käyttöä sillä tilalla. . . Se on kanssa semmosen juhlallisuuden paikka. Niin, jos aattelee sitä arkkitehtuuria. (i3)

Informantit pyrkivät lieventämään massiivisen rakennuksen aiheuttamaa kokemustaan ideoimalla lisää yhteisöllistä toimintaa kirkkopihalle. Kirkon ympärille toivottiin lisää valaistusta ja siten kirkon ulkoasun ja ympäristön haluttiin viestittävän samaa ohikulkeville kirkon työntekijöiden hyväntahtoisuudesta:

i1: Niin, niin. Mutta ei tässä oo mitään valo, siis semmosia ylöspäin suunnattuja valoja. Kun monissa kaupungeissa, jos on kirkko, niin siellä on selkeesti joka suunnasta tulee valot, että se niinkö tulee esiin. Se on niinkö se valo ja valkeus ja . . .

i5: Siinä on tuota muuria, onko se muuria vaan?

i1: Toi on tost muurin.

i5: Niin, muurissa vain on semmoset pienet valot.

Ja kirkon edessä oli aivan tyhjä, suora, tasanen tila. . . että siihenkin riittäis joku pieni tommonen, markkina-alue, että saisi niitä ihmisii jotenkin lähemmäs.(i1)

Siellä on iso piha, semmonen kirkkopiha, mä aattelin, että siinähan voisi olla kesäisin vaikka jotain toimintaa, kahvila, ulkoilmakahvilan laittais.(i3)

Katon vaan, että siellä ois upee tontti, jota ois, tuli ihan iso ala, jos kirkko suvaisis vain tehdä silleen pöytiä, ei niissä tartte kaljotella, ois niinku kahvii, ton tyylinen.(i4)

Ja sitten just että, siellä olis työntekijä ja periaatteessa näkys ulospäin se niitten se hyvä tahto, mikä tällä hetkellä näkyy vasta sitten, kun tutustuu. . . (i1)



KUVAT 22 ja 23. i3:n ottama kuva Roihuvuoren kirkon seinästä ilta-aikaan. Oikealla illalla vertailun kohteeksi ottamani kuva Vantaan Pyhän Laurin kirkosta. Seinään suunnattu valaistus luon lämpimän ja kotoisan vaikutelman kirkosta, i1 ehdotti valaistuksen lisäämistä myös Roihuvuoren kirkon ulkopuolelle.

Maahanmuuttajataustaisia asukkaita asuu Roihuvuoressa lähes 700, mutta he puuttuivat informanttien mukaan melko lailla katukuvasta. Roihuvuoren alue tai sen julkiset tilat eivät tuntuneet informanttien mukaan houkuttelevan maahanmuuttajia:

i1: Mä oon tosi yllättynyt, että täällä on tosi vähän maahanmuuttajia.

O: Katukuvassa ei oo kyllä paljon, mutta sitten, kuulemma kouluissa on lapsia.

i5: Aamulla, kun tulee tulin töihin, niin bussissa on.

i3: Yym, jaa.

i5: Mutta eilen tulin 82:lla niin bussi, varmaan 1/3 oli semmosia.

O: Oho, joo tuntuu siltä. Se Roihuvuoren ala-asteko se on niin siellä niitä on kuulemma aika paljon, ja se ei näyttäydy, ja jos ne maahanmuuttajaaudit ei paljon kulje täällä alueella, ne on kotona sitten, niin niitä ei näy.

i1: Mut sit taas, kun mulla on tietenkin tuolta Itiksestä asiakkaita paljon, niin se on jotain aivan eri maailma, musta tuntuu, kun eihän tässä oo välissä silti kun ihan naurettavan.

O: Nii.

i5: Itäkeskuksessa on niitä lämpösiä tiloja.

i1: Yym.

i5: Siellä kauppakeskuksessa.

i1: Joo, nehän on siis tosi paljon, mut . . .

i5: Eihän ne tuolla edes tarkene kulkea silleen niinku me. Eihän ne laita toppahousuja jalkaansa, kun niillä on ne hameet päällä.

Alueen tilat eivät vaikuta kutsuvan vuorovaikutukseen myöskään maahanmuuttajia. Otteista voidaan todeta, että maahanmuuttajat eivät vaikuttaisi käyttävän

kovin aktiivisesti Roihuvuoren alueen julkisia tiloja kouluja lukuun ottamatta. Heitä ei informanttien mukaan näy juuri liikkuvan alueella. Syyksi ehdotetaan esimerkiksi Itäkeskuksen läheisyyttä ja kauppakeskuksen lämpimiä tiloja, joissa he voivat kohdata ystäviään esimerkiksi kaupassakäymisen yhteydessä. Roihuvuorella leikkipuisto toimii matalankynnyksen kohtaamistilana äideille ja lapsille. Itäkeskus saattaa silti olla monelle maahanmuuttajataustaiselle paljon houkuttelevampi vaihtoehto erilaisine tiloineen, virikkeineen, ostosmahdollisuuksineen ja sinne kokoontuvien samaa kieltä puhuvine ystävineen.

8.2 Liikenteen valta epätilojen synnyttäjänä

Roihuvuoren läpivirtaavaa liikennettä olen halunnut tarkastella erityisesti alueella aikaansa viettävien ihmisten näkökulmista. Informantit tekivät havaintoja sekä autoliikenteestä että autoilevalle tarkoitetuista palveluista aivan Roihuvuoren keskustan tuntumassa. Pääväylien lisäksi bensa-asema ja pysäköintipaikat leviittäytyvät keskustan joka puolelle. Niiden lisäksi on kirkon vieressä taksiasema ja bensa-aseman yhteydessä rengasliike. Alueen ruokakaupat yhtä lukuun ottamatta ovat keskittyneet ostoskeskukseen, kun lähiön liepeillä olevat pikku-kaupat ovat vähitellen hävinneet. Roihuvuoren keskustassa on huomioitu hyvin autoilevien kansalaisten asiointitarpeet. Toisaalta taksiaseman palveluita käyttävät ihmiset, joilla ei ole käytössään autoa. Autoilevien kansalaisten ja autoliikenteen korostunut huomioiminen on luonut jalankulkeville kansalaisille epäviihtyisyyttä ja paikkoja, joita ei voi käyttää. Havainto oli tärkeää tuoda esille tutkimuksessani alueelta esiin tulleen toisena tietona. Liikentee valtaa on edesauttanut osaltaan managerialismi.

Törrösen (2004) mukaan, managerialismi näkyy tilasuunnittelussa. Markkina-paikat ovat korvautuneet vartioiduilla ostoskeskuksilla, joiden tavoitteena on houkutella ihmisiä kuluttamiseen vuorovaikutuksen sijaan. Toreille ja viheralueille rakennetaan kasvottomia toimistorakennuksia, jotka eivät edistä ihmisten vuorovaikutusta ja yhdessäoloa. Kadut sen sijaan suunnitellaan yksityisautoilun näkökulmasta. (Törrönen 2004, 14–15.)

Autoliikenne on Roihuvuoressa ohjattu talojen välissä olevilta poluilta Roihuvuorentielle ja Tulisuoontielle, siten liikenne onkin molemmilla pääväylillä vilkkaampi. i4 tuo havainnoissaan esiin, että pienemmillä poluilla, jonne autot eivät saa ajaa, on liikenne hiljaista ja ihmisten on turvallista liikkua:

. . . sitten alas Untuvaisen polkua ja siinä tein ensimmäisen havainnon, että hitto, tähän ei saa tulla autot ja täähä on vain ihmisille ja ompas turvallista, kivaa. Ja sitten tajusin, että siellähän on paljon vastaavia siellä on polkuja, siellä on Tulisuoanpolku, Dreijarinpolku, Strömsinlahdenpolku, ja löytyy tuolt sitten alempana Jättiläisen polku. Erittäin hyvää, fiksua, että alueen sisällä on tai ei tuo liikenne. Se tietysti aiheuttaa, että Roihuvuorentiet ynnä muut on vilkkaampia. . . Turvallinen alue, alue kävellä, lapsenkin mennä. (i4)

i5 toi puolestaan esiin, että liikenteen keskittäminen pääväylille jättää myös syrjään osan asunnoista:

i5: Mä mietin, kun mä nousin sieltä leikkipuistosta sinne ylös mäelle. Kyl ne talot siellä ylhäällä täällä on vähän niinku syrjässä varmaan kaikesta.

O: Ha ha.

i5: Voihan ne olla, että ne on ihan tyytyväisiä syrjäs, mutta kun miettii sitä matkaa johonki bussille, tai kauppoillekin, niin kyl sieltä aikamoisen matkan joutuu tekeen.

O: Aivan.

i5: Ja just viel se ylämäki aina, et se siinä on. Siinä on vamaan hyvä kunto niillä ihmisillä.

i3: Niin, täällä oli ennen kauppvoja.

Otteessa i5 toteaa huomanneensa, että osa taloista on jäänyt syrjään kaikesta, eli myös lähikaupoista ja bussipysäkeiltä. i3 toteaa, että ennen kaupat olivatkin lähempänä ja niitä oli myös enemmän. Ruokakaupat ovat keskittyneet nykyään ostoskeskukseen Untuvaisentien Sivaa lukuun ottamatta. Aikaisemmin Elannon kauppvoja oli alueella useita, esimerkiksi Tuhkimontiellä (Ruiskumestarin tiloissa), Punahilkantiellä, Vuorenpeikontiellä, Untuvaisentiellä ja kirjaston vieressä Roihuvuoren eteläosassa. (Hulkkonen 1999, 62–64.) Kauppojen läheisyydellä on merkitystä erityisesti ikäihmisille, sillä on laskettu, että heidän päivittäinen elinpiirinsä on keskimäärin vain puoli kilometriä (Forum Virium 2009).

Kaupunkitilojen suunnittelussa keskeiseksi tavoitteeksi on tullut liikkumisen tehokkuus ja tilojen järjestely on näin tapahtunut autoliikenteen ehdoilla. Liikenteen sujuminen on ollut ensisijainen tavoite, toissijaisiksi ovat jääneet sosiaali-

set ja esteettiset arvot. Se luo tilojen syrjäytymistä, jolloin ympäristö on vajaa-käytössä tai tyhjentynyt ja koetaan alempiarvoiseksi kuin ympäröivä muu tila. (Kopomaa 1997, 35.)

Roihuvuorentie halkaisee Roihuvuoren keskustan, i1 kuvailee, miltä hänestä tuntui kävellä Punahilkantieltä Roihuvuorentielle. i5 ja i3 tuovat esiin kokemuksia alueen liikenteestä:

Sit mä menin siihen Roihuvuorentielle, se niinku lävähti suoraan kasvoille sillai, että oli hirveesti autoja verrattuna tähän, kun mä tulin linnunlaulust. . . Joo, must se oli semmonen, ku mää kirjoitin, et välitila, väylä jonnekin, se oli niinku semmonen, että kaikki on tuossa tänne tai on menossa liikkeeseen tai joku semmonen hassu. . . Niin, ettei siinä ollu niinku mitään semmosta otettavaa . . . Eli pako-kaasu siinä haisi, autoja jotain sata ja kerrostaloja, risukko, eli tosiaan, et se väli, se oli mun mielestä semmonen, ei oikeestaan mitään, halusin siitä periaatteessa pois.(i1)

i4: Mikä meteli?

O: Ihan kauhea siis.

i4: Riippuu missä sä asut.

i3: Kyllä Roihuvuorentiellä on kova liikenne!

i1 kuvaa Roihuvuorentien pohjoispuolta, jossa suunnittelussa on läpiajaviin autoilijoiden tarpeet näyttäisi olevan huomioituina ensisijaisesti viihtyisyyden jäädessä vähemmälle huomiolle. Kopomaa (Emt., 36) pohtii liikenteen eristävän vaikutuksen ohella tilojen toiminnallista tyhjentymistä, paikkojen vajaakäyttöä eli epätilojen syntymistä kaupunkirakenteeseen. i1 kuvaa esimerkissä havainnollisesti epätilaa ”*ettei siinä ollu niinku mitään semmosta otettavaa*”. Kuvauksessa tulee lisäksi esille epämiellyttävät aistikokemukset, liikenteen ruuhka ja pako-kaasun haju, joiden vaikutuksista i1 halusi päästä nopeasti eroon. Myös i3:lla toi esiin samansuuntaisia kokemuksia Roihuvuorentien liikenteestä, vaikka i4 rohkeneekin kyseenalaistaa asian. Epätila on Kopomaan (Emt., 36) mukaan virikkeitöntä kaupunkiympäristöä, yksipuolistunutta tilaa, jolta identiteetti on kadonnut. Vajaakäytössä olevia epätiloja oli muitakin aivan Roihuvuoren ostoskeskuksen tuntumassa. Bensa-asema ja rengasliike ovat Roihuvuorentiellä, ostoskeskuksen eteläpuolella, eivätkä ne myöskään houkuttelleet oleskeluun:

i3: Tää on, tää on niiku minusta niitä koko tää kadun pätkä siinä rumimpia kohtia täällä Roihuvuoressa . . .

i1: Ja tässä oli rengasliike.

i3: Se on keskellä, joo. Niin se on syrjäytynyttä, että siellä ei viihdy.

i1: Tai että siellä ei pysähdytäkään vaan kuljetaan, ohi mennään.

i3: Niin, ja mua jotenkin säälistää.

i5: Sehän onkin kylmä asema.

i1: Niin no tääkin on jo kylmää.

i3: . . . Se on musta tosi ankea kohta.



KUVAT 24 ja 25. Kuvat on otettu bensa-aseman pihasta idän suunnalta, jossa näkyy parkkipaikka pysäköityine ja hyljättyine autoineen ja eteläsuunnasta, jossa näkyy rengasliikkeen sisäänkäynti.

Sekä bensa-asema että rengasliike ovat keskeisellä paikalla Roihuvuoren ostoskeskuksen tuntumassa ja aivan kadun vieressä. Asfaltoitu piha vie paljon tilaa, se on melko autio, eikä houkuttele oleskelemiseen, kun istumapaikat puuttuvat. i3 totesi, että paikka on Roihuvuoren rumin kohta, vaikka sijainti onkin näköalapaikalla. Bensa-asemaa vastapäätä, tien toisella puolella on tila, joka ei myöskään viehättänyt informanteja ulkonäöllään:

i5: Sitten tommonen karseus löyty. . . Öljyksen, likasen, röhnäsen näköstä. Vene, ja sitte joku kuorkkis ja kauhee määrä kaiken maailma roinaa.

i1: Tommonen kaatopaikan alku.

i4: Se ei ollu minusta pelottava tontti, jonku verran kuitenkin raivattu, että ei siellä oo puskia.



KUVAT 26 ja 27. i5:n ottama kuva Roihuvuoren Lämpö Oy:n pihalta, johon viittaa puheenvuorossaan, joka sijaitsee vastapäätä bensa-asemaa. Saman tontin takaa, ostoskeskuksen suuntaan otettu kuva syksyllä 2009.

i5 kuvaa havainnollisesti, miltä alue näytti ohikulkevan mielestä. Piha on epäsiisti ja pihalla olevat tavarat lojuvat epämääräisen näköisinä pitkin pihaa. i4 toteaa kuitenkin, että pihan takana oleva käyttämätön tontti on osittain raivattu ja näkyvyys sen läpi on melko esteetön. Isännöitsijätoimisto Roihuvuoren Lämpö Oy:n piha on keskeisellä paikalla, vastapäätä bensa-asemaa. Tontti ja rakennus ovat nykyään vajaakäytössä, kuten yllä olevista kuvista voi havaita. Rakennukset tullaan purkamaan ja tontille on suunniteltu myöhemmin rakennettavaksi asuin-kerrostalo, jonka pohjakerrokseen on suunniteltu liikehuoneistoja. (Helsingin kaupunginvaltuusto 2007.)

i1:n mielestä Roihuvuoren rumin paikka sijaitsi ostoskeskuksen toisella puolella, aivan kirkon vieressä:

i1: Mut tos oli tos Lumikintien loppupäässä ja Prinssintien välikössä, näitte varmaan, oli ne kauheen rosk, ne tölkkiläjät ja ne pursu oikeen yli.

i4: Joo, joo, niin oliki pahannäkösiä.

i5: (-) kierrätyspiste, joo, viikolla harvoin tyhjennetään.

i1: Mua häiritti nuo jo sillan ja mä en tiedä, mua jotenkin, toisaalta niinkö rumin asia, mikä Roihuvuoressa on.



KUVAT 28 ja 29. i1:n ottama kuva roskiksista kevättalvella. Kuva samoista roskiksista puolen vuoden kuluttua.

Roskisten sijoittamispaikkaa ihmeteltiin, sillä ne olivat kirkon takana, ostoskeskuksen tuntumassa ja taksiaseman vieressä. Syyksi keskeiseen sijoittamiseen epäiltiin sitä, että autoille löytyy pysäköintitilaa roskapisteen läheltä, eli autoilevakin voi viedä kätevästi roskansa lajitteluun. Roskikset vaikuttavat olevan sijoitettu etenkin autoilijoiden tarpeita silmällä pitäen. Alueella aikaansa viettävien asukkaiden näkökulmaa ei liene ensisijaisesti tiedusteltu roskalaatikoiden paikkaa mietittäessä. Vilkuna (1997, 177) haastaa pohtimaan suunnittelussa, kenelle lähiö on rakennettu, luoko se asukkaille mahdollisuuksia kiinnittyä asuin ympäristöönsä vai tuleeko siitä vain läpikulkupaikka. Onko Roihuvuoren palveluita suunniteltu siellä aikaansa viettävien viihtyisyyttä ajatellen? i3 miettii roskalaatikoiden estetiikkaa:

i3: Joo, ja sama Tammisalossa on, sen siellä kans ihan kirkkoa vastapäätä niin on nää roskikset. Ja minusta niille pitäs niinku suunnitella.

O: Paikka?

i3: Niin, semmonen jotenkin vähän, että ne peittelee.

Roska-astioiden estetiikka ei luulisi olevan ylitsepääsemättömän vaikea toteuttaa. Kierrellessäni aluetta syksyllä 2009 huomasin, että siistejä roska-astioita oli etenkin pihapiirien tuntumassa.

Istumapaikattomat, merkityksistä tyhjentyneet tai epäesteettiset epätilat eivät houkuta asukkaita oleskeluun tai mahdollista sitä, vaan ovat korkeintaan pistäytymispaikkoja ohikulkijoille. Epätiloiksi lukeutuvat esimerkiksi bensa-aseman

pihat, käyttämättömät tai varastotilana toimivat tontit ja virikkeetön maisema ilman istuimia. Ne vievät Roihuvuoren keskusta-alueesta havaintojen mukaan suuren osan. Saman johtopäätöksen voi tehdä kuka tahansa muukin kävellessään alueella.

8.3 Syrjäytynyt lähiötila osattomuutena

Hoitamaton yleisilme saattaa ilmentää tilan syrjäytymiskehitystä. Syrjäytyneeseen tilaan kasautuu Kopomaan (1997) mukaan sosiaalisia ongelmia ja alueen status on ympäröivää miljöötä alhaisempi. Marginaaliset alueet vetävät puoleensa myös marginaalisia ryhmiä, kuten juoppoporukoita (Kopomaa 1997, 35, 109). Saariston (2008) kartoituksessa Roihuvuoren yleisilme koettiin nuhjuisena. Se viestittää siitä, että alueen kehittämisessä esteettiset arvot ovat jääneet toissijaisiksi. Informantit tekivät joitakin havaintoja alueen tilojen julkisivuista, jotka viittasivat tilan hoitamattomuuteen:

. . . minä sitten tutkailin näitä seiniä ja taloja siinä, kun Punahilkantiellä. Siinä oli vähän maalattu semmosen, semmosta levyä, josta oli maali irtaillu, mä aattelin, että ei oo hyvä, että ei oo oikein osattu tuossa tehdä, että siinä on maalattu semmosta levyä, jossa ei maali pysy. Niin, siellä katteli mua ikkunasta, kun mää siinä paperin ja kynän kanssa pyörin ja mää kattelin, oli niin huonokuntosta seinää yhdessä talossa, ihan epäilen, etteikö oo hometta siinä.(i3)

. . . sitä alaspäin vielä enemmän tännepäin, nii sit alko tuleen tämmöstä, näkui tätä ilkivaltaa, oli revitty laattoja, spreijattu, periaatteessa tämmösii jälkii, et joku on jossain ollu ja halunnu jättää sen jälkensä sinne suuntaan.(i1 Tuhkimontieltä)

Nuhjuisia paikkoja on todennettavissa keskustan alueella monin paikoin. Havainnoidessaan rakennusten julkisivuja, i3 arvelee, että Punahilkantien kerrostalon seinää joko ei ole maalattu sopivalla maalilla tai se on homeessa. i1 puolestaan havainnoi ostoskeskuksella laattojen repimistä ja spreijausta, eli ilkivallan jälkiä, jotka ovat jääneet korjaamatta.



KUVAT 30 ja 31. i3 kuvailee Punahilkantiellä olevia taloja, josta vasemmanpuoleinen kuva on otettu. Kerrostalon parvekkeet viestittävät nuhjuisesta yleisilmeestä. Oikeanpuoleisessa suoje-lukohteena oleva alkuperäinen ostoskeskuksen rakennuksen eli apteekkitalon pääty, jossa si-jaitsevat A-oikeuksilla oleva ravintola, pizzeria ja pubi.

Vaikutelma Roihuvuoren keskustasta jää useiden epätilojen myötä hajanaiseksi ja yleisilme hoitamattomaksi. Roihuvuoren ostoskeskuksessa on parin ruoka-kaupan ja pienten palveluyrityksen lisäksi useampia alkoholin anniskelupisteitä. Kaksi niistä on pubia ja kolmas on A-oikeuksilla oleva ravintola. Tuhkimontien tuntumassa on kaksi pubia lisää, kahviloita ei keskeisillä paikoilla ole ollenkaan. Matalankynnyksen kohtaamisen ja tekemisen tiloja esimerkiksi keski-ikäisille työttömille ei Roihuvuoresta vaikuta löytyvän.

Tekemisen puute, vähävirikkeisyys ja yksinäisyys voivat aiheuttaa joillekin alu-eella aikaansa viettäville asukkaille lisääntyntä päihteidenkäyttöä:

i1: Jotku asiakkaathan sanoo sitä, että mää justinsa puhuin yhden semmosen vanhemman miehen kanssa, niin se tota sanoi, että ei oo oikein mittään ja kaikki on sitten läheiset sairaalassa tai muualla. Ne välillä, että on pakko, että ei hän viitsi tonne ltäkeskukseen läh-teä siihen istumaan.

i3: Niin, niin.

i1: Ruiskumestariin vain sen takia, että hän näkee ihmisiä.

i3: Nii.

i1: Hän pysyy sisällä ja sit hänellä on semmonen olo, että jotenkin väsy ja masentuu. Mun mielestä se on ihan . . .

i3: Joo, aivan.

i1: En määkään varmaan lähtis.

i3: Joo, aivan.

i1: Se on se kynnys sitten, kun ei ole mitään, niin mihin muut tulis samalla idealla.

i3: Niin, joo. Kapakat on ainoat . . .

i1: Niin, että on pakko olla alkoholisti, jotta (pääset ulos).

Vuoropuhelussa i1 ja i3 kokivat ymmärrystä niitä alueella aikaansa viettäviä asukkaita kohtaan, jotka ovat pakotettu menemään kapakkaan, jotta näkisi muita ihmisiä. Iäkkäämpien ihmisten on vielä vaikeampaa lähteä alueelta kauemmas. Lähimpänä sijaitseva Itäkeskuksen kauppakeskus runsaine käyttäjiineen ei myöskään ole kaikkien mielestä mielekäs ajanviettopaikka.

Päihteidenkäytöstä tehtiin myös päiväsaikaan havaintoja, i3:lla oli kokemuksen tuomaa asiantuntijuutta siitä, mistä päihdekäyttäytyminen saattoi osaltaan johtua:

Ainakin sitä mä oon ajatellu just, että nyt tässä, että sillonhan me tuota aattele . . . sitä kun oltiin estossa. Asutettiin ihmisiä näistä keskustan asuntoloista kaupungin asuntoihin ja muihin yksityisiin asuntoihin, että he integroituvat, että se integraatio on siellä nyt siellä alueella, niin se aiheuttaa niinku. . . Niin, että sitä porukkaa on siirretty, ne ei ollu nyt enää siellä keskustassa, kun me ennen vanhaan oltiin siinä keskustassa, Kalliossa. . . Niin, että sitte, että eihän se vaan se, että miten se integrointi tapahtu, sekin täytyy tapahtua monella eri tasolla, että se sehän on tässä päihdeongelmaisten siirto, että vaikka asuntoloista siirretään, niin harvalle se kaiken kaikinensa onnistuu se, ettei ympäristökään huomaa. Tai se on niinkö asuntoloissa paljonkin semmosta porukkaa, joka kävi töissä. Et siinä on tietysti, et se semmosia asioita tässä on ainakin miettiny.(i3)

Ympäristön havainnointi palautti i3:lle mieleen ajat kun hän työskenteli asunnotomien sosiaalitoimistossa. Hän muisti, miten päihteidenkäyttäjiä integroitiin lähiöihin. Hän totesi, että se ei onnistu automaattisesti vaan integroinnin tulisi tapahtua usealla eli tasolla. Tulos integroinnista saattoi olla nyt nähtävissä havainnointikävelyillä:

*. . . alko kuulua semmosta molotusta, sen tietää, että siellä molot-
taa, mutta väärin meni. Siellähän oli ihan suomalaisia porukkaa istu
parvekkeella, jossain tuossa kerroksessa ja tupakit palo ja varmaan
kuppi käänty siinä kanssa. Mä luulen, se äänet oli sellasia ja jota-
kin, kun mä sitten tollotin, että jotakin aggressiivista ne mulle sa-
no.(i3)*

*Jalkakäytävät oli älyttömän jäisiä, ihan tossa, että oli niinku tosi vai-
kee pysyy pystyssä. Sit laitoin tien toiselle puolelle Strömsinlah-
denpolu kohdalla ja siinä yks papparainen meni kaljojen kans ko-
tiinpäin. Siin vaiheessa oli ihan jäässä, ei siinä paljon ollu, sit yks
naisalkoholisti tuli vastaan.(i5)*

*Näin mä muutaman . . . kummallisen ihmisen, että ajattelin, että on
päihdeongelmaa tai ei, ei mitenkään kompuroivaa, vaan selvästi sil-
leen ja sitte tuota.(i4)*

Kaikki informantit tekivät havaintoja alkoholinkäyttäjistä. Esimerkeissä kuvatut alkoholinkäyttäjät eivät silti kaikki olleet aivan huonokuntoista väkeä. He pysty-
vät kulkemaan jäisillä ja hiekoittamattomilla kaduilla kaatumatta. Jos päih-
teidenkäytölle vaihtoehtoista toimintaa tai tekemistä löytyisi alueelta, niin Roihu-
vuoren alueella liikkuva väki saattaisi hyvinkin osallistua siihen. Alueen viidellä
pubilla asiakkaita riittää tällä hetkellä, kun sijaintikin on keskeinen ja ostoskes-
kukseen johtavat oikopolut korvaavat etäälle jääneet ajoväylät:

*Huomaan ainakin kun lapset kouluun menee, niin ne joutuu sem-
mosen pubin ohi kulkemaan siitä (--).(i5)*

*Sitten siinä on vieressä seuraava, kun oli joku pitseria, siellä en
käyny, mutta heti vieressä on Willi's pub, menin Willi's publiinkin. .
. Niin sekin oli yllättävän pieni tila . . . siinä pihassa, pihassa oli joku
päihtynyt nainen ja sitten mieskin.(i3)*

*Niin. Tässä näkyy sitten Ugli Duglingin kesä, on niinku kesälaitu-
mella pantu, että tää on se terassi, näin niinku koottu sinne ne ke-
sätuolit.(i3)*

*. . . mä aina ihmettelin, kun olin siellä ostarilla, niin ne niinku ihmiset
hävis sinne taakse jonnekin, eli mihin ne oikein meni? Sit mä me-
nin Vuorenpeikontie 3:een ja itse asiassa näin kaks mummeli. Ja
sit mä tajusin, niin että joo, ilmentos niitä ei näy tossa pääväylällä,
kun ne kulkee täältä semmosta, niinku pihojen kautta ja sit mä ka-
toin, että mihin mä täältä tuun sitten, niin mä tössähdin yhen niinkö
kukkakaupan kulmalle. Niin, siit pääsee niinkö suoraan kapakan
kulmalta kotiin.(i5)*



KUVAT 32, 33 ja 34. i3:n ottama kuva Ugli Dugli pubin kesäterassin varustuksista pubin edestä, kirkkoa vastapäätä. i1:n ottama kuva Ruiskumestarin sisäänkäynnistä läheltä Tuhkimontieltä sekä Roihuvuoren ylä- ja ala-astetta. Ravintola Kulmapotku A-oikeuksilla ja Willys's Pub sijaitsevat osittain uusitun Roihuvuoren ostoskeskuksen suojellussa rakennuksessa.

Ostoskeskuksessa ja sen läheisyydessä näkynyt päihteidenkäyttö kiinnitti havainnoijien huomion:

Se kaljapulloporukka oli vamaan aikatarkkaan siin 40, se nainen oli varmaan vähän allekin, kauhee metelillä . . . Ne meni jonnekki varmaan tonne kapakkaan.(i1)

Tuota bussipysäkkiä se tota juoksi ruusu ja käsi ojossa ja huusi kauheesti jollekki ihan niinku keskellä katua kun juoksi. No sinnehän tuli sitte semmonen iso tumma auto, rahankuljetusauton näköinen. Mut siinäkin et ihan joutu jarruttamaan siinä ettei jää alle. . . hän oli päihtyneessä tilassa.(i3)

No sitten joku alkoholisoitunut henkilö tuli kirkolta ja meni suoraan Alepaan siitä heti, niinkö nenän edestä.(i5)

Päihteidenkäyttäjiä näkyi alueen katukuvassa pitkin päivää. Osa heistä meni kapakkaan päivällä, kävi kirkossa diakonin vastaanotolla tai haki täydennystä kaupasta juomavarastoonsa. Jotkut heistä kulkivat useamman henkilön porukassa. Kopomaan (1997) mukaan porukoita tuotetaan sosiaalisesti ja kulttuuri-

sesti. Porukoivassa ryhmässä kokoontuu työttömiä, eläkeläisiä, alkoholisteja, asunnottomia ja sosiaalisesti syrjäytyneitä. Työttömyys ja asunnottomuus pakkavat viettämään aikaa avoimessa kaupunkitilassa. Katu, puisto tai kaupungin reuna-alueet valikoituvat heille vaihtoehtottomiksi sosiaalisen elämän keskuksiksi. Porukointipaikat sijaitsevat valvovien silmien ulottumattomissa ja lähellä alkoholia myyviä pisteitä. (Kopomaa1997, 188.)

Kaupungin avoimiin ulkotiloihin kohdistuu aluesääätelyä ajan tarkan kontrollin välityksellä, eli tilan käyttö on sidoksissa vuorokaudenaikaan. Liikkumiseen toreilla tai ostareilla liittyy myymälöiden tai pubien aukioloajat ja liikkuminen on myös sidoksissa liikkujan ikään. (Kopomaa1997, 32.) Talviaikaan, jolloin hainnointikävelyt toteutettiin, ei porukointia näkynyt puistoissa vaan kaduilla ja esimerkiksi parvekkeilla. Syksyllä otetuissa kuvissa porukointia näkyi myös puistossa, niin sanotussa lehtibaarissa, jossa porukointia on esiintynyt pitkään. Roihuvuoressa porukoivan ryhmän suosimaa, kirkon takana olevaa puistoa, ollaan rakentamassa eri-ikäisten asukkaiden ulko-olohuoneeksi, jossa ei enää ole lupaa nautiskella alkoholia. Rinteestä on otettu pois puiset askelmat (KUVA 36) eli tukit, jotta porukoiva ryhmä ei voisi siellä enää istua. Ryhmä oli siirtynyt kuitenkin kirkon puoleiselle puistonreunalle (KUVA 35), jossa saattoi istuskella kivien päällä auringonpaisteessa.



KUVAT 35 ja 36. Kirkon ja nuorisotalon välissä oleva porukointipaikka, "lehtibaari", jota ollaan siirtämässä pois Roihuvuoren ulko-olohuoneen tieltä. Oikeanpuoleisessa kuvassa rinne, josta askelmina toimineet tukit poistettiin.

Kopomaa (1997) on tehnyt havainnoiteja toreilla kokoontuvista porukoivista ryhmistä. Tavallisesti ryhmässä on kaksi tai kolme miestä. Naiset ovat torilla pääsääntöisesti asioimassa, lapsia ja nuoria ei näy torilla päiväaikaan kokoontumassa. Suosittuja kokoontumispaikkoja ovat oviaukot ja suojatien vierus. Yhteistä jutustelua kestää noin puoli tuntia, jonka jälkeen ryhmä hajoaa. Torin käyttö vaihtelee vuorokauden, viikonpäivän tai sään mukaan. Suojatien alkupää, joka on lähellä kaupan ovea, on myös Roihuvuoressa suosittu porukointipaikka. (Kopomaa 1997, 98.)



KUVAT 37 ja 38. Roihuvuoren ostoskeskuksessa oli nojailemassa viiden henkilön porukka. Oikealla rakennusviraston kädenojennus porukoivalle ryhmälle.

8.4 Osattomuudesta osallisuuteen

Kaupungin rakennusvirasto kuljetti kesällä 2009 kirkon takana olevasta puistosta askelmina toimineet tukit (KUVA 36) metsään Roihuvuorentien ja Prinsessantien risteystä vastapäätä olevan polun varrelle ja asetteli ne kehän muotoon istuimiksi. Tukit ovat korkeimmalta kohdaltaan alle puolen metrin korkeudella ja niitä ei ole kiinnitetty toisiinsa. Paikan on oletettu palvelevan porukoivan ryhmän eli kansanomaisemmin lehtibaarilaisten kokoontumistarvetta. Porukoiva ryhmä

ei kuitenkaan vaikuta viihtyvän siellä, irtonaiset tukit toimivat huonosti istuimina, aurinko ei paista metsikköön ja paikka on syrjässä kaikesta. Yleinen käsitys alueella tuntuu kuitenkin nyt olevan, että lehtibaarilaisille on rakennettu oma paikka, joten heidän kokoontumiseen liittyvät tarpeensa olisi siltä osin ratkaistu.

Asiaa lisää alueen toimijoilta tiedusteltuani, sain selville, että lehtibaarin kehittämiseksi ei ole varattu ollenkaan rahaa. Rakennusvirasto on tiedon mukaan raivannut tilaa porukoivalle ryhmälle ja asettanut lehtibaarilaisille tutuksi tulleet tukit kehän muotoon. Roihuvuoren alue on keväästä 2009 lähtien kuulunut sosiaalisen lähityön piiriin, jonka tavoitteena on edistää alueen arkiturvallisuutta (Roihuvuoren kotisivut). Seuraavassa otteessa on osa lähityöntekijän sähköpostiviestistä. Hän kertoo viestissään, mitä alueella on tehty porukoivan ryhmän hyväksi ja mikä on lähityöntekijän rooli alueella. Hän on ottanut viestissään kantaa myös siihen, miksi Ugli Duglin talon takana oleva joutomaa ei sovi lehtibaarin sijainniksi:

. . . Ugli Duglin talo ja sen ympäristö on liian lähellä asutusta, että muutto siihen olisi mahdollista. Meidän lähtökohtana on kuitenkin yleinen viihtyvyys ja turvallisuus, joiden takia alun perin tulimmekin heidän kanssaan tutuiksi. Onnenkantamoista oli se, että rakennusvirasto saatiin mukaan ja meillä oli mahdollista ylipäänsä osoittaa heille toinen paikka. Ostarilta on matkaa 250 m ja täydet pullot saa vietyä alamäkeä ja tyhjät jaksaa tuoda vuorostaan ylöspäin . . . (Lähityöntekijän sähköpostiviesti 8.12.09)

Alkoholihakuista porukoitua ei nähdä hyväksyttynä kaupunkitilan käyttönä. Puistokalusteet pidetään määrältään minimaalisina porukoinnin rajoittamiseksi. Porukointia halutaan siirtää yhä syrjemmäksi, jolloin porukoijan tarpeet jäävät tunnistamatta ja huomioimatta. Porukoinnin uskotaan vähentävän muiden asukasryhmien halua käyttää tilaa. Käyttäjien tarpeille herkistynyttä suunnittelua tarvitaan, jolloin osoitetaan myös porukoivan ryhmän oikeus ja tarpeet avoimeen tilaan. (Kopomaa 1997, 13, 108–109, 188.)

Sosiaalitoimi lupaili Roihuvuoren alueelle matalankynnyksen kohtaamispaikkaa päihdeongelmallisille, mutta koska tilaa ei heti löytynyt, niin asia ei ole enää edennyt. Sosiaalitoimen asiakkaat edelleen odottavat luvattua paikkaa Roihuvuoreen, koska toivoa siitä jo ehdittiin antaa. Roihuvuoren seurakunta on ha-

vahtunut asiaan ja käynnistänyt projektin vuonna 2008 Roihuvuoreen porukoi-
van ryhmän tilanteen kohentamiseksi. Seurakunnan projekti tarjoaa kerran vii-
kossa päihdeongelmallisille suunnattuja matalankynnyksen palveluita sisätiloissa
sekä mahdollisuutta tavata työntekijää muinakin sovituina aikoina. Sen lisäksi
seurakunnan Roihutupakahvio on avoinna myös heille.

9 SUKUPUOLITTUNEET JA SUBJEKTIIVISET TULKINNAT

9.1 Ympäristön sukupuolittuneita tulkintoja

Informantit tekivät ilta-aikaan tapahtuneessa jalkautumisessaan sukupuolittuneita havaintoja alueen tiloista ja paikoista. Ympäristöä havainnoitiin kiinnittämällä huomiota, kummalle sukupuolelle tila on suunnattu tai miten sukupuolittuminen kuvastuu tiloissa tai ympäristöissä. Sukupuolittumista nähtiin myös liikennemerkkeissä ja rakennuksissa. Miehinen rakentaminen ja ajankäyttö vastapainonaan naisinen kodikkuus, viihtyisyys ja lämpö tulivat esiin runsaina havaintoina. Informanttien käsitys sukupuolittautumisen ideasta tulee esille mielenkiintoisesti esimerkiksi Kalevala- vertauksessa. Havainnoista keskeisimpiä ja mielenkiintoisimpia olen koonnut tähän kappaleeseen.

Tilojen sukupuolittumista tarkastelen ensisijaisesti alueen palveluita käyttävien ja alueella aikaansa viettävien näkökulmasta. Miehiset ja naisiset asemoinnit näyttäytyvät toisilleen vastakkaisina ja arvolatautuneina, kun niitä tarkastellaan esimerkiksi asukkaan lähipalveluiden näkökulmasta. Säilyttäminen on Saarikankaan (2006) mukaan feminiinistä ja rakentaminen maskuliinista. Koti on naisen ylläpitämä ja tarjoaa pysyvyyttä ja hyvinvointia vastapainona miehisen maailman muuttuviin haasteisiin. (Saarikangas 2006, 225.) Tutkimuksen informantit innostuivat miettimään Kalevalaan liittyvää symboliikkaa sukupuolittautumisen näkökulmasta. Esille tulee miehinen liikkuminen ja naisinen paikalleen jääminen ja hyvinvoinnin vaaliminen:

- i4: Joo, joo, mä meinaakin, että onko kaikki luonto feminiinistä? Äiti Venäjä, äiti maa on.
- i3: Yym. Kyllä tässä ainakin intialaisessa tämmösessä, siellä on niinku maa on nainen.
- i4: Joo, mutta onko se meidänkin mielikuvissa?
- i1: Mulla on.
- i4: Mä ymmärrän peltomaan ja tämmösen, mikä synnyttää tai tuottaa jotain. Mutta tommonen nyt kaikki toi.
- i3: Siinähan on tässä Kalevalassa on se, se, kuka se, joka synnytti sen, sen munan.
- i4: Joo, se hanhi, vai mikäs, joutsen vai hanhi. Se on monessa maassa se sama tarina.
- i3: Nostiko se jalan näin ylös (-)?
- i4: Kalevalassa se on, vai onko se siinä? On se Kalevalassa?
- O: Oliko siinä jotain naiseen viittaavaa?
- i4: Meressä nosti polven, ja sillekkö se.
- i3: Lintu teki pesän . . . Yym. Siinä on se sama just tää, että eikö se niinkö, se miehinen tuli ilmasta, lintu.
- i4: Niin, niin.
- i3: Että kato joka toi sitten sen munan siihen. Sitten siinä nainen hauto polvillansa.

Informantit i3 ja i4 keskusteleivat aiheesta ja vertaavat naista Kalevalan emoon, joka nosti polvea merestä sotkalle pesän sijaksi. Miehinen eli lintu tuli ilmasta, rakensi pesän ja toi siihen munia, joita emo alkoi hautoa. Saarikankaan (2006, 225, 232) mukaan rakentaminen ja liikkuminen liitetään miehisiin ominaisuuksiin ja pysyvyys naisisiin. Miehinen, eli lintu, tuli ja rakensi pesän. Meressä seisova naisinen emo pysyy paikallaan ja pitää huolta munista.

Myös informantit yhdistivät havainnointikävelyillään rakentamisen maskuliinisuuteen:

- i5: Siinä oli työmaakoppeja ja rakennuks, rakennusmiehii oli neljä ainakin näissä. Siit tuli taas, joo rakennustyömaalla oli miehiä.
- i3: Vähä miehinen ympäristö, rakennustyömaa.
- i1: Tos on siis noi, tosta oikein näkyy, noi, noi, noi, noi, ne remonttisysteemit siis noi raksa.
- i5. Niin, ne kontit.
- i1: Jos toi ei oo miehinen, niin ei mikään. Sielä haisee hiki ja . . . Ja työkenkien kamala haju ja . . .
- O: Onko miehistä vai naisista?
- i3: Kyllä mää aattelin, että tää on miehistä ympäristöä.
- O: Kaukolämpötyö.
- Muut: Katupojat!

O: Niimpä, ei oo Katutyöt.

i1: Työmies

i3: Niin. Oikeen, kun on tehty vielä lapiotöitä, mutta tehdäänhän niitä vähän vieläkin.

i1: Pysykää loitommalla, tietyöt!



KUVAT 39 ja 40. i3:n ottama kuva miehisestä rakennustyömaan ympäristöstä ja i1:n ottama kuva liikennemerkestä, joka viestittää ohikulkijoille, että täällä työskentelevät miehet.

Rakennustyömaista tehtiin useita havaintoja ja informantit kuvailivat niitä miehisinä alueina. Kaukolämpötyöt, putkiremontit, Roihuvuoren Palvelukeskuksen rakennustyömaa ja Tuhkimontien talojen saneeraukset ovat esimerkkejä keväällä 2009 Roihuvuoressa olleista rakennustyömaista. Rakentaminen on fyysisesti raskasta ja energiaa vaativaa puuhaa ja siihen liittyy myös vaaroja. Katutöihin liittyvä liikennemerkki kuvastaa symboleillaan fyysistä voimaa vaativaa miehistä työtä ja varoittaa työhön liittyvistä vaaroista ohikulkeville.

Rakennukset jo itsessään toivat informanteille mieleen sukupuolittauneita ajatuksia. Oli kiinnostavaa, että informantista asuintalokin saattoi vaikuttaa feminiiniseltä tai maskuliiniselta. Saarikankaan (2006) mukaan rakennukset ovat aistittavia ja materiaalisia tiloja, jotka muovaavat ihmisiä toimijoina. Ne luovat merkityksiä ja jäsentävät ihmisten välisiä suhteita. Arkkitehtuuri luo käsityksiä asukkaista, perheestä ja sukupuolieroista ja ovat oletuksista siitä, miten ihmisten tulisi asua. Siten myös asunto jäsentää asukkaiden sukupuolieroja. (Saarikangas 2006, 54, 59, 86.) Saarikangas viittaa edellisen esimerkin sukupuolieroilla

asuntojen tilojen käyttöön, esimerkiksi keittiö on perinteisesti enemmän naisten tilaa kuin autotalli. Kun rakennuksen sukupuolittumista mietittiin, tietyt rakennuksen ulkoiset piirteet antoivat informanteille feminiinisiä tai maskuliinisia vaikutelmia:

i4: Joo, siis kattokaa, mikä paikka. Se loisti kuin joku taivaallinen siellä ja leveet isot ja sit sitä vastapäätä oli semmonen talo, joka minusta oli maskuliininen.

O: Aha.

i4: Tummanruskeat tiilet ja tummanvihreet sitte parvekkeet, tämmöset. Nytkin, kun tulin, katoin. Ihan tätä vastapäätä.

O: Aha.

i4: Pitkä rakennus, tummaa tiiltä ja semmosta, tulen tulen tummaa ja sitten tumman-vihreet, oikein tummanvihreet ei oo tässä. Tuomosta tummanvihreetä tuota parvekkeitten ne sivut, niin siinä tuli semmonen saksalainen, preussilainen kuva.

i4 puhuu kahdesta Punahilkantiellä olevasta kerrostalosta, joista toista hän pitää selvästi maskuliinisempänä. Punahilkantie 10:ssä feminiinisemmän talon porraskäytävä eli talon sisätila, näkyy ulos selvästi. Maskuliinisessa vastapäisessä talossa sen sijaan porraskäytäviä ei näy kadulle, kun ne ovat talon toisella puolella, ikkunat ovat pienet ja pienikokoiset parvekkeet ovat upotettu julkisivuun.



KUVAT 41 ja 42. i4:n ottama kuva Punahilkantie 10:stä, jossa rappu on kauniisti valaistu ja se näkyy ulos. Sitä vastapäätä otettu kuva talosta, jota i4 luonnehtii maskuliiniseksi tummanvihreine parvekkeineen.

Feminiinisen sisätilan voi olla nähtävissä avarassa rappukäytävässä, joka on hyvin valaistu. Seuraavassa esimerkissä tuodaan esille feminiininen sisätila, eli i3 viittaa lumesta tehtyyn pesään:

i3: Ja tää on musta sitten, kun mää kans aina näitä sisätilaa, feminiininen sisätila, että tän on varmaan tytöt tehny tän, niinkö semmonen pieni pesä.

i5: Niinkö syli?

i3: Niin, aivan, joo, joo sinne mä aattelin, että kun tämä sukupuoli-suus oli mielessä.

Koti on tärkeä ja keskeinen tekijä lähiöasumisessa. Informantit liittivät kotiin naiseuden, sisätilan, turvallisuuden, valaistuksen ja huolenpidon, jota seuraavissa otteissa on pohdittu. Saarikankaan (2006) mukaan kodin idea on syntynyt porvariston ihanteesta. Sen kuului olla naisen vaalima muuttumaton keidas, turva- ja lepopaikka miehille vastapainona muuttuvalle maailmalle. Se tarjosi mahdollisuuden asukkaiden vetäytymiseen ja uudistumiseen. Kodin viihtyisyyksien ja mukavuuksien ylläpito ovat naisista toimintaa. (Saarikangas 2006, 225, 228.) Säilyttäminen ja hyvinvoinnin vaaliminen liitetään naisiin. Feminiininen vaikutelma tuli esiin Tulisuo-
nmutkan asuntojen julkisivusta, joissa suurista ikkunoista näkyi hyvin sisälle:

. . . siellä oli hirveesti semmosia naismaisia verhoja, semmosii värikkäitä tai sit semmosii valoverhoja, miks niitä sanotaan (-). Niin, must toi oli koti, naiseus . . . Naiset pitää niistä kodeista. Muutenhan siitä ei ois varmaan teht, ollu mitään, ne verhot teki ja ne kukkaset teki siitä semmosen naisellisen. Ihan semmonen, et (lämpimän näkönen) . . . Tuossa oli aika isot ikkunat, just että siinä näky nuo verhot ja kukkaset tosi hyvin (-). (i1)

i1 koki Tulisuo-
n asuntojen julkisivut kodikkaan, turvallisen eli feminiinisen näköisinä. i4 jatkaa havaintojaan valaistuksesta Punahilkantieltä ja i3 ostoskeskuksesta:

i4: Eikö täs on se, sitä valosuutta. Sitä mää mietin koko ajan, että ei missään pelottanut. Kauheen vaaleeta.

O: Se oli kaunis ilta kyllä, sato lunta.

i4: (-).

i1: Mut se oli vähän semmosta vetistä se lumi, mun mielestä ainakin.

i4: Tää oli talon pihalla, kun kadut on valaistu, niin pihatkin on valaistu, en tiä, että kuka täällä on oikein hokenu sitä valaistumista, valaisemista.

i4: No sit siinä on valaistu toi ostari.

i3: Yym. Se on niin kodikkaan näkönen.

i4: Saa pisteitä. Oikein valaistu, kaunis. Ja ihmisiä meni . . .



KUVA 43. i4:n ottama kuva ostoskeskuksen valoista. Kuva on otettu kirkolta päin.

i4 tuo esille valaistuksen merkityksen lähiössä. Valoisat tiet, pihat ja ostari saavat aikaan turvallisuuden tunnetta. Valaistus tuli esille myös muissa informanttien havainnoissa. Roihuvuoren katujen valaistusta keuhuttiin. Metsätie teollisuusalueelta Roihuvuoreen päin metsäselänteen läpi pimeään aikaan ei omien kokemuksienikaan mukaan ollut mitenkään pelottava.

i1 luokitteli myös alueen pienyrityksiä sukupuolen mukaan. Näyteikkuna antoi parhaimmillaan vinkkejä siitä, kenen tarpeita ajatellen yritys on ensisijaisesti olemassa. Pohdinnoissa tuli esille mielenkiintoisia näkökulmia eli viestejä ohikulkeville. Ostoskeskuksen tuntumassa olevasta, niin sanotun yksitotalon pienyrityksistä, i1 teki sukupuolittuneita havaintoja:

Täs ei oo mun mielestä epäselvyyttä. Tä on niinku nais. Ja sit tää Lumikki nimiki, niin siinä ei oo ees. Että jos mä oisin mies, niin en mä mihinkään Hiushuone Lumikkiin menis. Et jos siinä ois vaikka hiushuone Perttinen, niin mää menisin miehenä sinne sisään, mutta en Lumikkiin.(i1)

i1: Tää on kukkakauppa. Mää menin siitä etiäpäin ja musta tääkin oli hirveen naisellinen, nätti, siisti jotenkin semmonen, mun mielestä tosi semmonen lämmin . . . Tosi, mun mielestä oli nätisti laitettu sillee, mää ainakin yllätyin.

i3: Siinä on mukava kohta.

O: Semmonen helmi. No voisko tuonne mies mennä?

i3: Tottakai!

i1: Naisen kanssa vois mun mielestä, mutta sekin, mun tuli heti semmonen, mää sitä siel mietin joten, et, jos mies menee tonne, niin tulee jotenkin semmonen, että joko se hakee hautajaiskukkia

tai hän hakee omalle vaimolleen jotain hyvitys lahjaa pahoista, ei työpaikalle välttämättä.

Taas tos Megahertzissä, mikä on toi kukkakauppa, niin se on hirveen semmonen, mun mielestä paljon maskuliinisempi. Siellä on hirveen yksinkertasi kaikkea tekee ne, mitä me on pari kertaa haettu töihin jotain kimppua. Ne on tosi yksinkertaisia. Semmosia paljon modernimpia, kun tää oli semmonen, semmonen runsas ja semmonen jotenkin semmonen, miten romanttinen tai semmonen tää ja sit toi, misä lukeekin toi nimi, niin sekin on jotenkin tämmönen.(i1)

i1 kuvailee, millä tavoin kampaamo ja kukkakauppa viestittävät feminiinisyyttä: Nätti, siisti, lämmin, runsas ja romanttinen. Hän vertaa kukkakauppa Roselieta toiseen kukkakauppaan, joka on maskuliinisempi ja jonka kimput ovat paljon yksinkertaisempia ja modernimpia.



KUVAT 44 ja 45. i1:n ottama kuva Hiushuone Lumikin ja Roselie kukkakaupan näyteikkunoista, joita hän kuvailee feminiinisiksi.

Polkupyöräliike nähtiin miesten paikkana. i5 kertoo havainnoisaan miehestä, joka meni vahingoissa väärästä ovesta sisään pyöräliikkeeseen:

i5: Siinä on pyöräliike vieressä. Yks päivä seisoin siinä pysäkillä ja katoin. Yks mies tuli tohkeissaan, se otti pyörän ja lähti viemään sitä. Sit se meni vahingoissa tosta ovesta sisään.

(Yhteistä naurua)

i5: Sit se niinku havahtu silleen. Se (polkupyöräliike) oli se seuraava ovi.

Otteessa i5 oli havainnoinut, kuinka kampaamon feminiininen ympäristö havahtui miehen, joka oli matkalla maskuliiniseen ympäristöön, eli polkupyöräliikkeeseen. Pelkkä rakennuksen ulkoasu saattoi antaa maskuliinisen vaikutelman. Spreidattu seinä oli informanttien mielestä maskuliininen:

i1: Mun mielestä tää ei oo taiteellinen, tää ei oo hyvin tehty, mutta se ei liity siihen muuten sit taas, mää taas aattelen, että kehittymätön (alfa) ja vetää spreiaajaa jotain, että se . . .

i3: Semmonen koira, joka nostaa jalkansa ja kusasee seinään.

Maskuliinisina nähtiin spreidattu seinä, johon kuva on tehty selvästi ohimennen ja nopealla liikkeellä. Luonnehdinnat seinästä ovat täysin vastakkaiset kun aiempien esimerkkien kampaamon ja kukkakaupan tulkinnat: Epäsiisti, ei-taiteellinen, huolittelematon ja kehittymätön.



KUVA 46. i1:n ottama kuva spreidatusta, ei-taiteellisesta kirjoituksesta seinässä.

Informantit olivat yksimielisiä siitä, että lähipubit viestittävät maskuliinisuutta:

Pubi, tää on siinä kulmassa. Tämä, mul tulee heti tästä jotenkin miellelyhtymä mieheen, nuoreen mieheen ehkä saattaa jo (-). (i1)

i1: Vaan siinä oli, just se mies oli siinä ja sitten oli ruisku ja sit sieltä tulee vettä ja sit mulla on yks semmonen, kuva, missä näkyy täällä se, se vesitorni. Jotenkin mä aattelin, että sieltä tulee se vesi ja sit se menee sinne ja sit se.

i3: Aaa.

i1: Ruiskuttaminen tai tämmönen on musta hyvinkin miehistä.

O: Onks toi naisen vai miehen käsi?

i1: Miehen.

i3: Mies se näyttää olevan, siinä on paidan hiha siinä.

i1: Sininen . . . On, siinä on tosiaan palomies,

i5: (-)niin justiin.

i1: Palomies ja sit sillä on se niinku periaatteessa ne palomiehen vehkeet.

i1: Hard Rock House, mul tuli sit tämmöset, tämmöset harrikkaäjät. . . Mut jotenkin siinä sillai jännä, että tääkin oli mun mielestä selkee viesti, että miehille.

i1: Sit et onks kaikki pubit, käyttääks niitä sitten niinkö suunnataan-ko ne nimet enemmän miehille? Kun ajattelee mitä vaan Helsingis-sä, kun rupee miettimään, niin ei siellä kauheen naisellisii nimiä.

i3: Niin.

i1: Siis tämmösii perus pubeja.

i3: Urhos's pub.

i1: Kaleva, hi hi.



KUVAT 47 ja 48. i1:n ottamat kuvat Tuhkimontien kulmassa olevista maskuliinisista pubeista. Vasemmalla Ruiskumestari, jossa miehen käsi osoittaa, kenelle ovi on avoinna ja oikealla Hard Rock House liekkikoristeinen houkuttelee ensisijaisesti miehiä sisään.

Lähiöpubien koettiin olevan miehille suunnattuja, se näkyi Roihuvuoressa publi-en kaikissa nimissä, kuten Ruiskumestari, Willy's pub, Hard Rock House ja myös niiden symboleissa. Miehen käsi osoittaa, ketkä ovat tervetulleita viettämään aikaansa pubeihin. Hard Rock kyltti viittaa vauhtiviivoineen moottoripyöriin tai hevimusiikkiin eli varsin miehisiin harrastuksiin. Ugli Dugli viittaa rumaan, jonka informantit ovat tämän tutkimuksen esimerkeissä määritelleet poikkeukseksi miehiseksi. Naiseen viittaavia nimiä Roihuvuoren lähiöpubeista ei löytynyt.

Tilojen sukupuolittumisten tarkastelussa kokivat informantit alkoholinkäytön olevan maskuliinista ja liittyvän miehiseen ajankäyttöön. Seuraavassa vuoropuhe-

lussa mietitään, kenen tilaa pubi on ja minkälaisten naisten oletetaan menevän lähiöpubiin tai minkälaisten naisten ei taas oleteta siellä viettävän aikaansa:

i1: Mut sittenhän on liian alkoholistinaisille, nehän muuttuu. . .

O: Miehekkääksi.

i3: (-).

i1: Niin fysiikaltaan miehisemmäksi. Tulee semmosiis tikkujakoi, keskivartalolihavuutta.

i3: Ai jaa.

i1: Periaatteessa toisaalta, että onko se sitten se miellelyhtymä, että jos sä oot nainen, käyt usein pubissa, niin susta tulee miesmäinen?

i3: Ovat kyllä käytökseltään usein sellaisia.

i1: Niin, ja pubeihin liittyy kalja, mikä musta tulee aina mies mieleen.

i3: Noin on joo. Mä oon monesti, sitä kadehdin, kun miehet voi helposti mennä niinku ravintolaan yksin, sinne baaritiskille, istumaan, niin kyllähän siinä keskenään ne siellä juttelee.

i1: Niin ja naisista, että niissä on jotain vikaa, tai että sillä on alkoholiongelma tai jotain muuta vain.

i5: Täs on yks, miks mä en haluu mennä noihin paikkoihin: Vaaleahiuksinen nainen, niin tota.

i3: Siihen on tulossa miehiä iskemään heti.

i1: Mut sit taas kun menee Helsingin keskustaan . . . ne stailataan jo heti semmosen aika neutraalilla tavalla, kun taas sitten tämmöset lähiöpubit ihan selkeesti kauheesti miehiä.

i1 toteaa, että pubeissa käyvät naiset muuttuvat fysiikaltaan miehisemmäksi ja i3 lisää, että myös heidän käytökseensä tulee miehisiä piirteitä. Naisten on ylipäätään vaikea mennä yksin pubiin istumaan. Miesten on lähiöpubeissa hyväksyttävämpää viettää aikaansa kuin naisten. Saarikankaan (2006, 232) mukaan kotoa lähtemistä ja liikkumista arvostetaan lisäksi enemmän kuin kotiin jäämistä ja kodin ylläpitämistä. Naisten houkuttelemiseksi keskustan pubeja stailataan i1:n mukaan neutraaliin sävyyn. Olen valinnut tähän myös pari esimerkkiä informanttien kokemuksista, joissa naisten pubeissa oleminen ilman seuraa kyseenalaistetaan. Seuraavat esimerkit kuvaavat otteihin liittyneitä sukupuolittuneita odotuksia ja niihin sisältynyttä vallankäyttöä:

i5: . . . Mut yks mies kävi siinä hakemassa. Sitte varmaan puoli tuntia kului ja tota, sit se tuli takasin ja kysy lähenkö mä tanssiin. No sit mä vain, että mä äskenkin sanoin heh, he, että istun tässä ja kuuntelen.

O: Joo.

i5: Sit se kysy, niin mitä varten sä sit täällä oot?

i3: Niin, niin se ei uskonu. Sä oot, siinä on nainen, joka pistää vähän vastaan . . .

O: Ha ha ha ha, voi hyvänen aika.(päällekkäistä kommentointia)

i5: Eikö tässä saa omaa tahtoo vähän olla?

i1: Sanoin määki jollekin, että mä oon justiin eronnu, että mä en niinku halua yhtään mitään. Nii se sano, että mitä vikaa sussa sitten on? Kivaa.

i3: Voi justiin.

i1: Mää, että kyllä varmaan paljonkin on.

Sukupuolittuneet asemoinnit tulivat esiin vuoropuheluissa. Ne näyttäytyivät valta-asetelmana, jossa mies on määrittelijänä ja on määritellyt naisen paikan sekä ravintolassa olemisen reunaehdot. Esimerkeissä oletetaan, että nainen on ravintolassa vain miehiä etsimässä. Nainen kuuluu kotiin, eikä hänen oleteta viettävän aikaansa ravintolassa ainakaan ilman miestä.

Kotoa pois lähteminen ja liikkuminen liitetään siten maskuliinisuuteen; autot, liikkuminen ja nopeus koetaan maskuliinisiksi:

i1: . . . siinä oli taksi ja taksitolppa. Se oli hyvin miehinen, mutta suurin osa taksikuskeista on miehiä . . . ja ei sit, ku puhutaan, naiset on huonoja ajajii ja tämmösii . . . Autoilu. Ja sitten, suurin osa niistä on kyllä. Kyl, jos itekki menee taksiin missä on naiskuski, niin kyllä sitä jotenkin.

i3: Hämmästy.

i1: Niin, vähän jännää kun (-).

i3: Harvemmin mitenkään naisellisuuden huippuja on ne naiskuskit.

i1: Ja ei sit, ku puhutaan, naiset on huonoja ajajii ja tämmösii, jotenkin niin, ehkä se on sitten.

O: Onkohan sekin legenda? Tuota noin niin elävä legenda sekin sitten?

i1: Ehkä. Mutta onhan naiset ehkä varovaisempii ajajii.

i1: Mä ajattelin, että ylinopeus = miehet.

i1: Must, jos tää ei oo miesmäinen, niin ei mikään.

i1: Yksinkertanen vihree väri, nopeutta, expressiä . . .

i1: Sitten tota bensan haju yleensäkin.

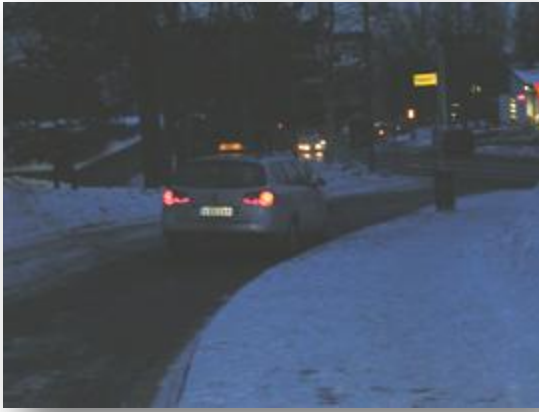
i5: Sehän onkin kylmä asema.

i1: Niin no tääkin on jo kylmää.

i5: Niin, ei oo kukaan kaivamassa kampa, eikä tarjoilemassa lämmintä pullaa ja . . .

i1: Niin, ja naisilla on aina.

i1: Mutta järkevä paikka, siis jos oikein aattelee noin muuten.



KUVAT 49 ja 50. i1:n ottama kuva taksiasemasta ja huoltoasemasta, joista tulee miehinen miellyhtymä.

Autoilu, liikkuminen ja tehokkuus toivat informanteille miellyhtymän maskuliinisuuteen. Tulkinnoissa autolla ajava nainen on maskuliininen olemukseltaan tai vaihtoehtoisesti varovainen kuski. Varovaisuus, huolenpito ja ravinto, kuten i5:n esiintuoma lämpimän pullan tarjoilu, liitettiin feminiinisyyteen. Palveluiden puuttuminen, kylmät asemat ja automaattit osoittavat tilan maskulinisoitumista ja keskittymistä tehokkuuteen ja helppoon liikkumiseen. Palvelua ei tarjoa henkilökunta. Palveluiden saamiseen ei tuhleta aikaa, vaan korkeintaan jokainen palvelee itseään itsepalveluna automaateilla.

Alueella olevaa pienvenesatamaa olivat informantit havainnoineet myös sukupuolittuneesta näkökulmasta. Informantit näkivät Strömsinrannalla sijaitsevan pienvenesataman miehisenä alueena, jossa taas veneet olivat naisisia:

i3: Kyllä minusta, mää ainakin ajattelen, mulla on nimittäin just, kun mä siellä kävelin, niin mää aattelin, että se on maskuliininen ympäristö. Että kyllähän siellä yleensä miehet on, kun aattelee siellä keväisin sitten, kun aletaan raapata niitä veneitä.

i4: Kalaa ne naiset perkaa.

i1: Vesi on must naisellinen.

i3: On ja venehän on ilman muuta nainen.

i4: Laivahan on naisii, eiks oo?

i3: On, ilman muuta.

i4: Se on se väline, että (-)

i1: Miehet käyttää niitä hyväksi.

i1: Mut sit veneillähän on naisten nimet.

i4: Joo, niin on.

i3: Mutta ne on miehet laittanu ne telekalle niinku talveksi.

He he. Ainahan sitä. Se on statusta ja semmosta. Se on vähän niinku mersu . . . Ei oo naistenhommaa.(i3 veneilystä ja veneihin liittyvästä työnteosta)

Tässä, tässä merkeistä mä löysin sitten maskuliinisen, mutta mikä ei oo kai ihme, koska HKR niitä tekee. Mutta täs on tää nainen tää vene, mutta sitten sitä hallitsee toi mies kruunu . . . Onhan se val-lansymboli.(i4)

Yksimielisyys tuntui vallitsevan siitä, että pienvenesatama on miehinen alue, jossa vene on naisinen kulkuväline. Veneen kunnostaminen vesille on miehistä ja raskasta puuhaa, veneen nähtiin tuovan myös statusta miehelle. Vene, laiva ja meri nähtiinkin naisisina, eli ne ovat miestä ja hänen matkaansa varten. Viimeisessä otteessa i4 on havainnointikävelyllään löytänyt esimerkin vallankäytön symboliikasta, eli siitä, mitä Helsingin kaupunki viestittää logossaan; kaupungin hallinto edustaa miehisyyttä, kruunua, joka on asetettu yläpuolelle. Naisinen vene on asetettu sen alle kuvaamaan naista tai ehkäpä kaupungin asukkaita.



KUVAT 51 ja 52. i4:n ottama kuva Roihuvuoren vanhustenkeskuksen portilta Helsingin kaupungin vaakunasta ja i3:n ottama kuva miehisestä satama-alueesta, jossa odottavat vesille pääsyä naisiset veneet.

i1 teki useita maskuliinisia havaintoja. Kirkko, pappeus, valta ja oppineisuus toivat hänelle mieleen maskuliinisuuden:

Sit taas pappeus on mun mielestä miesmäistä ja kirkkohan on yrittänyt pitkään naisii, naisii periaatteessa pitää loitolla sieltä pappeudesta ja sitten mun mielestä valta on miesmäistä. Kirkko mulle on miesmäinen.(i1)

. . . mä mietin, et koulu on vaan nyky Suomessa on vamaan aika neurtaali. Naiset, tytöt pärjää paremmin, mutta sit taas se ei näy, oppineisuus on niin miesmäisyyttä, että . . . (i1)

Pappeuden liittäminen maskuliinisuuteen tukee myös informanttien aiemmin esitettyjä havaintoja Roihuvuoren kirkosta. Roihuvuoressa sijaitseva kirkkorakennus on olemukseltaan jyrkää, maskuliininen ja pimeä eikä välttämättä paljasta ohikulkeville sen suojassa toimivaa feminiinistä huolenpitoa eli kirkon työntekijöiden ystävällisyyttä. i1 toteaa lisäksi, että koulutus on miesmäisyyttä. Esimerkiksi Fook (2002, 10, 40) on todennut, että oppineisuus, tieto ja järjestelmä-lähtöisyys ovat olemukseltaan maskuliinisia, kun taas kokemustieto on feminiinistä.

Maskuliinisia havaintoja tehtiin ylipäänsä enemmän ja monipuolisemmin alueelta kuin feminiinisiä. Seuraavassa esimerkki havainnosta, jossa mietitään, miten feminiinisyys olisi tarpeen ympäristön kohennuksessa:

i3: Kyllä ne on miehet tollasia.

O: Nii, ei oo kauheen niinku.

i5: Kukka istutuksia tai mitään semmosta niinku sievistämässä.

O: No ei.

i5: Ei oo ees yritetty peittää.

Informantit pohtivat sivulla 75 olevaan kuvaan 26 liittyen, mitä feminiinisyys voisi tarkoittaa miehisessä ympäristössä eli Roihuvuoren lämmön tontilla. Kukkaistutukset ja viihtyisyys puuttuvat tällä hetkellä maisemasta eikä rojuja ole yritetty peittää mitenkään. Feminiinisyys tarkoittaisi, että ympäristöä hoidettaisiin ja esteettistä puolta kohennettaisiin. Seuraavissa otteissa on informanttien tulkintojen mukaan näkyvissä feminiinisyttä sekä liikennemerkissä että metsäpolulla:

. . . tyttö ja vähän pienempi poika. , oisko lapsellinen . . . No siinä on vähän niinku hoivaa, tää isompi tyttö hoivaa tätä pientä.(i3)

i4: Jos ei pelota, niin onko se sitten feminiininen tila naiseus., vaikka metsätie?

i1: Niin, mut, en mä tiä, niin, onkse sit tarkottaa miehet sitä, että ne ois niinku pelottavia. Naiset on kuitenkin nykyään aika raakoja. Vä-kivallan . . .

i5: Mä en missään tapauksessa menis tonne käveleen.

i4: Mä oikein kokeilin, kun Soile puhui niistä tunnetiloista.

i4: . . . Ei yhtään sellaista, tääl on hirveen hyvin valaistu nää jutut. Sitte paikka x oon katellu sen jälkeen, niin ihan eri taso: Pimeitä valoja. Tää on korkeella ja loistavat valot näkyvät (-).

O: Voiko olla niin, että toinen ihminen kokee tämän pelottavana ja toinen ei?

i1: Voihan se olla kokemuksestakin kiinni. Jos on oikeasti kokenu jotain uhkaavii enemmän tai.



KUVAT 53 ja 54. i1:n ottama kuva feminiistä hoivaa viestittävästä liikennemerkestä. i4:n ottama kuva Roihuvuoren metsäpolusta, jonne i5 ei missään nimessä suostuisi kävelemään.

Hoiva yhdistetään naiseen, liikennemerkin tapauksessa autoilija voi nähdä jo etäämpää kuvassa olevan tytön käyttämästä hameesta, että kysymys on naisesta eli isosiskosta, jonka tehtävä on hoivata pikkuveljeään. Liikennemerkin kuva kulkevista lapsista on tarkoitettu tuomaan ohikulkijoille miellelyhtymää varovaisuuteen, joka on tulkittavissa feminiiniseksi ominaisuudeksi.

Informantit miettivät lisäksi liittyvätkö pelko ja väkivalta miehiin tai miehiseen käyttäytymiseen. i1 myös pohtii, että ovatko naiset muuttuneet maskuliinisimmiksi ja väkivaltaisimmiksi. i5:n mielestä metsätie on ainakin ilta-aikaan naiselle pelottava, mutta i4 kokee, että valaistus vähentää pelkoa. i4 vertaa Roihuvuorta toiseen kaupunginosaan, joka on hänen mukaansa selvästi pelottavampi. Informanteilla olivat toisilleen vastakkaiset kokemukset metsäpolusta. i1 selittää asiaa sillä, että aikaisemmat uhkaavat kokemukset voivat olla pelon kokemusten taustalla. Naisen pelon tunne onkin Petreliuksen (2005, 39) mukaan rakentunut yhteiskunnallisesti, mikä rajoittaa naisen liikkuvuutta julkisissa tiloissa. Tässä tapauksessa ilta-aikaan liikkuminen voi pelottaa lähien reuna-alueilla.

Kierrätys ja säästäminen liittyvät informanttien mukaan naiseuteen. Kierrätyksessä tulee esiin säästäminen ja taloudellisuus, joka on kotitaloutta vaalivan naisen hyödyllinen ominaisuus. Roskakorit edustavat järjestystä, jossa roskille on osoitettu oma paikka. Kierrätys, hoidetut roskikset ja valaistus liittyivät informanttien mukaan feminiinisyyteen:

i1: Mut sit kierrätys on must jotenkin naisellista. Must se on niinkö...

i5: Säästäminen.

i1: Niin, lumppu, lumppu, miks niitä sanotaan, kirpputori ja miks muuksi, lumpputori, miks sitä sanottiin?

Tää oli sitten, kun siellä oli ne siistit roskikset, missä mä olin, että mää aattelin, että joku nainen pitää jöötä, että ne on siistit. (i1)

Mutta tässä tulee taas kolmas roskiskuva, niin se on sitten taas ihan tää on taas varmaan siis neljäs, mä otin sen myöhempään sen valosysteemin, se on sitten taas aivan unelma . . . Se oli, kun ne kerrostalot oli aivan pimeet, Toi oli oikein semmonen, että se loisti sieltä . . . No se ei oo pelottava siis, kun monet talot, kun tämmöset jutut niin sää meet kopeloimaan, että mistä sä saat valot. (i1)

Roskakorikin voi olla sotkuinen tai siisti. Hoidetut, valaistut ja peitellyt roskikset viestittävät i1:n mielestä feminiinisestä huolenpidosta ja välittämisestä siitä, mikä alue näyttää. Se viestittää i1:n mukaan myös siitä, että sinne on turvallista viedä roskaa kenen tahansa, kun näkyvyys on valaistuksen myötä esteetön.



KUVAT 55 ja 56. i1:n ottamia kuvia. Vasemmassa kuvassa Satumaanpolulla syrjässä olevat roskikset ovat i1:n mielestä paremmassa kunnossa kuin Roihuvuoren ostoskeskuksessa kirkon takana keskeisellä paikalla sivulla 76 olevat. Suorastaan unelmaroskis, on i1:n mielestä kuvan 56 valaistu ja peitelty roskis, joka on tässä tapauksessa taloyhtiön pihalla oleva.

Saarikankankaan (2006) mukaan tilaan liittyy sukupuolittuneita merkityksiä. Tilassa vaikuttavat suunnittelijan ja käyttäjän sukupuoli sekä tilaan liittyvät sukupuolittuneet ja sukupuolittavat merkitykset. Myös arkkitehtuurissa on tietoisesti vaikutettu tilajärjestelyillä ihmisten liikkumiseen ja kohtaamiseen. Prosessissa tila ja sukupuolet muotoutuvat koko ajan uudelleen. (Saarikankangas 2006, 15–16.)

Vanhainkoti eli nykyinen Vanhustenkeskus sijaitsee itäisen metsäselänteiden reunassa rauhallisella paikalla. Rakennus on otettu käyttöön vuonna 1963. Sen ideana on olla kodinomainen paikka, jossa jo suunnitteluvaiheessa vanhusten liikkuminen apuvälineineen on huomioitu. (Hulkkonen 1999, 97.) Vanhustenkeskuksessa on kirjasto sekä kahvila, joka on avoinna kaikille asukkaille, mutta sijaitsee myös hiukan syrjässä ostoskeskuksesta. Vanhustenkeskuksen sisäänkäynti koettiin kutsuvana ja viestittävän sisällä olevista palveluista. Myös yksiötilon alakerrassa olevat pienyritykset i3 koki mukavana yksityiskohtana alueella:

i4: Tää on tota. Täähän on vanhustentalon sisäänkäynti.

O: Teidän oma paikka: Kivat lamput täällä.

i4: Semmonen niinku kutsuva . . .

i3: Siinä on mukava kohta.

i5: (-) on tolla puolella, se pyöräliike.

O: Niin, siinä on hirveesti erilaisia (-).

i3: Niin, se on kiva kohta siinä sitten.



KUVAT 57 ja 58. i4:n valokuvaama vanhustenkeskuksen sisäänkäynti. Yksiötilon alakerrassa katutasossa olevia pienyrityksiä kahdessa tasossa.

Feminiinisyys sai informanttien luokitteluissa positiivisen arvolatauksen, toisin kuin maskuliinisuus, joka koettiin välinpitämättömyytenä, sotkuisuutena, epäesteettisyytenä ja tehokkuuden ihannointina. Roihuvuoren ostoskeskuksen tuntu-
masta löytyi muutamia feminiinisiä tiloja, jotka viestittävät palveluista, kohtaamisesta, välittämisestä ja siisteydestä. Sellainen on esimerkiksi niin sanotun yksitalon kivijalka, jossa on häiväys menneestä ajasta ja pieniä liikkeitä asukkaita palvelemissa.

Roihuvuoren ostoskeskuksessa on miehille autoliikenteelle, moottoriliikennevälineiden palveluille ja pysäköintipaikoille varattu paljon tilaa. Miehiä alueita ovat bensa-asema, rengasliike, huoltorakennus, varastoröykkiöt ja pienvenesatama. Pubit koetaan myös miehinä tiloina. Tyhjät, käyttötarkoitusta vailla olevat tontit ovat epätiloja, jotka viestittävät keskustan palveluiden puutteesta. Epätilat eivät informanttien kokemusten mukaan lisää alueella kulkevien ihmisten viihtyisyyttä. Epätiloissa ei ole huomioitu alueella kävelevien tai aikaansa viettävien ihmisten esteettisiä kokemuksia eikä mahdollista ajanvieton, kohtaamisen tai toiminnan tarvetta.

9.2 Toisen tiedon esiintuovat ja vaientavat tulkinnat

Tutkimuksessani oli mahdollista tehdä myös erilaisia havaintoja työntekijöiden tekemistä tulkinnoista. Työntekijän reflektiivisyyden lisäksi tuli esille se, miten työntekijät suhtautuivat alueelta havainnoimaansa ja keskusteluissa esiin tuomaansa toiseen tietoon. Näistä tulkinnoista olen valinnut vain muutamia keskeisiä esimerkkejä:

Fookin (2002) mukaan tieto on aina näkökulmasidonnaista, siihen vaikuttavat asema ja näkökulma josta työntekijä puhuu. Elämänsä aikana ihmiset ovat vuorovaikutuksessa monien erilaisten maailmojen kanssa, joista saavat vaikutteita. Myös ihmisten identiteetit ovat syntyneet ja ymmärrettävissä vain kontekstissaan. (Fook 2002, 15, 74.) Biografiat olivat vahvasti läsnä ryhmätapaamisten kerronnoissa ja niistä tuli esiin havainnoijan taustaa, työrooleja ja pohdintaa sii-

tä, mistä elämänpiiristä hän on kotoisin. Tutkimuksen informantit tutkivat biografiaosuudessaan yllättävän avoimesti menneisyyttään.

Ryhmätapaamisissa hiljaista tietoa saatettiin yhteiseen tarkasteluun, jossa tieto välittyi ja prosessoitui lisää vuoropuheluissa (Valve, 2005, 114–115). Otteissa osallistujat toistuvasti viittasivat omiin biografiaoihinsa ja selittivät niiden avulla havainnointikokemuksiaan. Informantin kokema ja Exposure-menetelmään kuuluva valottuminen saattoi alueen ohella liittyä myös omaan tapaan havainnoida. Seuraavassa esimerkissä i4 havahtuu tapaansa havainnoida, joka oli tullut esille ryhmäreflektiossa:

Nii, eli eihän mä, kyl mä näin ne lapset ja muut, mutta en mä havainnoinut mä havainnoin koko ajan näitä taloja ja luontoa, niin, ihan selvästi erilainen oli. Toiset puhui ihmisistä, että tuolla oli onnellinen. i1: kin puhui ihmisistä.(i4)

i4 alkoi ihmetellä sitä, miten muut informantit kertoivat ympäristön ohella myös ihmisistä, kun hän itse oli kertonut pääsääntöisesti vain ympäristöön liittyneistä havainnoista. Exposure-idean mukaisesti tapahtui jotain oleellista, eli i4 valottui omasta tavastaan tehdä havaintoja.

Fook (2002) on todennut, että diskursseja analysoidessa pitää kiinnittää huomiota siihen, miten ne toimivat ja paljastaa, kenen intressejä ne palvelevat. Postmoderni kriittinen sosiaalityö on kiinnostunut erityisesti näkökulmista ja teemoista, jotka eivät ole keskusteluissa esillä. Se on kiinnostunut otaksumista, joihin on viitattu, mutta joita ei ole täsmennetty ja merkityksiin, jotka ovat vaiennettuja tai vääristyneitä. (Fook 2002, 90–91.) Metteri (2004, 132) toteaa, että työntekijöiden ajattelutavat muodostuvat nopeasti itsestäänselvyyksiksi, kun vaihtoehtoisia toimintatapoja ei ole huomioitu. Kieli välittää Fookin (2002) mukaan valtaa. Se ilmaisee yhteiskunnan vallassa olevan ryhmän ja sen arvostusjärjestelmät. Kaikki selitykset ovat versioita todellisuudesta, jossa näkyy kertojan asema ja näkökulma. Ne tuovat esiin kertojan intressit ja sen, kenen näkökulmat hallitsevat tilanteessa. (Fook 2002, 42, 66, 126–127, 164.)

Informanttien tulkinnoissa esiintyneet varmat ilmaisut eli oikeassa olemisen tulkinnot viittaavat moderniin tapaan tietää. Fookin (Emt., 152) mukaan varmassa

ilmaisussa juututaan johonkin näkökulmaan ja vähennetään siten mahdollisuuksia muutokseen. Tutkimuksessani varmoiksi ilmaisuiksi olen luokitellut informanttien tulkitsevat otteet, joissa on esitetty jonkinlainen väite ilman epäröintiä, pidetään tiukasti kiinni omasta kannasta ja tai omaan väitteeseen ei odotettu vastauksia tai vastakommentteja. Varmojen ilmaisujen suuri määrä tulkinnoissa yllätti itseni.

Seuraavassa esimerkki varmasta ilmaisusta, jossa i4 tulkitsee näkökulmaansa tien liukkautta kommentoivaan keskusteluun. Ohteessa hän perustelee tilannetta veromarkoilla ja instituution näkökulmasta:

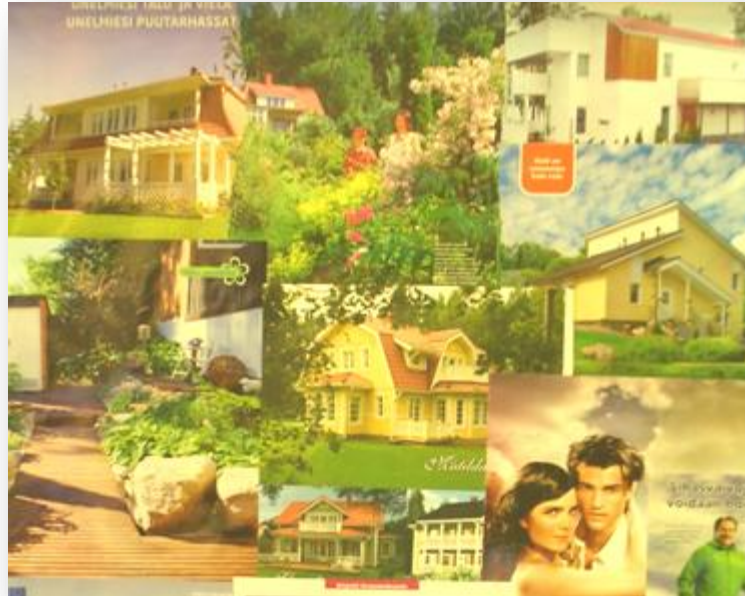
No ne on samanlaisii kuin paikassa x, ettei kaikki pysty näitä pikku-polkuja. Paikassa x on isotkin tiet sen näkösiä, että paikassa x pysytään pitää päätiet auki, mutta niin se on ollut aina, viimeiset tota 20 vuotta sitten. Jos haluaa, että joka polku on aina puhdas, niin se on aika kallis, että huomioiden veromarkat, niin oli siinä hiekkaa, ihan, en mä kaatunut, ei mulla ollut vaikeuksia.(i4)

Veromarkkoihin viitatessaan tulkinnessa i4 ei ole ottanut huomioon, että veromarkkoja kuluttaa myös se, kun esimerkiksi ikäihminen kaatuu ja lonkka murtuu ja hän joutuu sairaalahoitoon. Väite on jäänyt siten täsmentämättä. Ilmaisussa ei ole pohdittu, miten heikentyneestä tasapainosta kärsivän ihmisen on mahdollista pysyä pystyssä hiekoittamattomalla tiellä. Heikentyneestä tasapainosta kärsivän ihmisen näkökulma on tässä tulkinnessa jäänyt siis vaiennetuksi. Juhi-la (2006) toteaa, että viranomaiset saattavat nähdä kansalaiset alamaisen asemassa. Asiakkaan ja työntekijän kumppanuutta ei voi syntyä, jos toisen tieto on jatkuvasti alistetussa asemassa tai hän ei tule kuulluksi omassa asiassaan. (Ju-hila 2006, 148.)

Varmoihin ilmaisiin liittyi usein dikotomisista taustaoletuksia. Dikotominen ajattelu on Fookin (2002) mukaan moderni tapa hahmottaa asioita toistensa vasta-kohtaisuuksina. Dikotomisista määritelmistä saattaa tulla pysyviä. Dikotominen ajattelu luo pakonalaiset valinnanvaihtoehdot, joihin sisältyy arvoasetelma, jossa toinen nähdään toista parempana. (Fook 2002, 72–73, 80.)

Roihuvuori ei näytä tältä, vaan siellä on näitä kerrostaloja, ja niitä ei kuvata naistenlehdissä.(i3)

Lehtiä selatessaan i3:lle tulee käsitys, että Roihuvuoren alue ei kiinnosta naistenlehtiä ja lukijoita ja sen myötä lehtien toimittajia, koska se on kerrostalolähiö. Otteessa pientaloasuminen ja kerrostaloasuminen nähdään toistensa vastakohtia ja pientaloasuminen koetaan arvokkaampana kuin kerrostaloasuminen. Fookin (2002, 66–67) mukaan vallitsevien ryhmien mielipiteet ja arvostukset tulevat usein esiin puheesta.



KUVA 59. Roihuvuori ei näytä tältä, vaan siellä on näitä kerrostaloja ja niitä ei kuvata naistenlehdissä. Osa i3:n 10.2.09 tekemästä kollaasista.

Fook (2002) toteaa, että työntekijänä olemme osa asiakkaan ongelmaa. Emme voi erottaa itseämme ongelmasta, jota olemme ratkaisemassa. Olemme samalla osa yhteiskunnan rakennetta, joka luo syrjäytymistä. Järjestelmälähtöisessä puheessa ei hahmoteta työntekijää osana ongelmaa, vaan asiakkaan tilanne määritellään instituutioiden tekemien määritelmien ja perusteluiden mukaisesti. Postmoderni ajattelu kyseenalaistaa järjestelmälähtöisen puheen tekemät määrittelyt tai rationaalisen ajattelun ylivallan. Postmoderni ajattelu arvostaa enemmän kokemuslähtöisyyttä kuin etäällä olevan järjestelmän tekemiä tulkintoja. (Fook 2002, 23,164.)

Seuraavassa esimerkissä katkelma, jossa i1 ratkoo Roihuvuoren ongelmia Exposure-prosessin lopuksi. Yhteenvedossa ei käy ilmi, mikä rooli tai vastuu alu-

een työntekijöillä tai hänellä itsellään työntekijänä voisi olla näissä uudistuksissa:

Täällä ois nuorille paikkoja, sitten missä olis konsertteja tai mahdollisuuksia periaatteessa heidän ei tarvis muualle lähteä häröileen, vaan heillä olis todellisuudessa paikka, missä vois olla. Niinkö onhan tässäkin, mutta en mä tiedä, onks täällä niinkö semmosta aktiviteettiä kuitenkaan, esimerkiksi jotain teini-ikästä vanhemmille, onks niitä, must tuntuu, että täällä ei ole niiku niille, niinku mitään, että nuorisotaloikäisten jälkeisille nuorille aikuisille, onko täällä mitään? Mää en ainakaan huomaa.(i1)

Kaikissa sosiaalisissa asemissa on vallankäytön mahdollisuuksia. Jos kiellämme valtamme, kiellämme vastuumme muutoksesta. (Fook 2002, 110.) Tulkinnan mukaan valtaa on siten työntekijällä, työttömällä tai vaikkapa ikäihmisellä.

Fookin (Emt., 89, 91) mukaan usein vallitsevia diskursseja ei kyseenalaisteta, vaikka siten saataisiin haastettua vallitsevia merkityssysteemejä ja pystyttäisiin muuttamaan niitä. Seuraavassa otteessa i5 vertaa päihdeongelmaisia maahanmuuttajiin yhteisöllisyyden suhteen ja ihmettelee, mikseivät maahanmuuttajat viihtyneet heille osoitetuissa asunnoissa. i3 taas kyseenalaistaa ajatusta ja toteaa, että i5:n esimerkki päihdeongelmaisten yhteisöllisyydestä on vain yksi monista tulkinnoista:

i5: Ei ne halua mennä. Eikö ne oo vähän niinku maahanmuuttajat, että ne ei halua mennä ihan niin joihinkin vain, ne halua olla vähän niiku sitä yhteisöllisii (-).

i3: No sitäkin voi esiin tulla.

i5: Se on joku, niinkö Rastila, ettei ne ees halua. Mä oon ton paikan x lähellä niin on yks (-) tommonen paikka, et kuitenkin niin, sinne laitettiin näit, silloin näit maahanmuuttajii, niin ne oli vähän aikaa ja halus pois sieltä. Niillä oli omat niinkö rivitalot siellä niinku, hyvät asunnot, ihana maaseutu ympärillä ja (-).

Fookin (Emt., 89) mukaan luodessaan merkityksiä ja vahvistamalla diskursseja, ihmiset samalla haluavat ylläpitää niiden avulla vallitsevia käytäntöjä ja rakenteita. i5 informantti ihmettelee esimerkissään sitä, miksei maahanmuuttajille kelpannut suomalaisen järjestelmän määrittelemä, hyväksi havaittu asumisen muoto. Vallitsevana diskurssina vaikuttaisi olevan i5:n käsitys siitä, että ihanneasumista edustaa asuminen luonnon keskellä rivitalossa maaseudulla. Maahanmuuttajille ihanneasumista eivät tässä tulkinnessa ole nähtävästi edustaneet

maaseutu ja rivitalo kaukana kiireestä, vaan ehkäpä päinvastoin kaupunki, jossa lähellä asuu oman etnisen ryhmän edustajia.

Metterin (2004, 134) mukaan paras lopputulos reflektioprosessissa on toisin toimimisen mahdollisuuden oivaltaminen. Edellisen esimerkin keskustelussa ei päästy niin pitkälle, että vaihtoehtoisia ratkaisuja, toisin toimimisen mahdollisuuksia, olisi päästy pohtimaan.

Seuraavaksi tarkastelen otteiden ja alku- sekä loppukyselyiden vastauksia. Reflektiivistä tulkintaa toisesta tiedosta tuli esiin ryhmätapaamisissa, seuraavassa ote i3:n tulkinnasta:

Niin, niin, mut kyl se niin mää tässä että suomalaisessa, tai mää eilenkin sitä mietin, että onkohan niitä (päihdeongelmaisia) Suomessa erityisen paljon. Että mitä se kertoo meidän yhteiskunnasta? Eihän se, että minä en yhtään aattele sitä niinkö se, tai jotenkin niinku täytyy kattoo sitä jotenkin niinku rakenteellisena asiana, että osa ihmisistä jotenkin ei pysy siinä yhteisössä mukana. Sitten ne reagoi kuka milläkin tavalla, niin mikä tässä mejän, ja tietysti Suomessa se on tyypillistä tää juopottelu niinku, ilmasta sitä, että jos ei tunne itteään arvokkaaksi yhteiskunnan jäseneksi, kyllä sitä pitää.(i3)

i3 tuo tärkeitä näkökohtia esiin päihdeongelmaisten tilanteesta, määrästä ja asemasta Suomessa. Hänen kriittiset havainnointinsa päihdeongelmaisista eivät kuitenkaan enää näkyneet i3:n ryhmäreflektion loppuyhteenvedossa, kun tilanteen kehittämistä piti jokaisen informantin ryhtyä miettimään paikallisesti:

Merenrannassa. Siellä istuttas porukalla lauteella. Nythän siinä on se uimakopit on, niin siinä on hieno, että siinä kehitettäs sitä uimarantaa, sitä minä, en nyt tätä uimista, mutta siinä on, se on vissiin tavoitteenakin ja sitä onkin jo kohennettu sitä uimarantaa siinä. Sitten täällä ois ihana, kun täällä kehitettäs vähän tätä pihasuunnittelua Roihuvuoressa. Että siinä on tuota niin varmaan saat tosi kivoja tänne talojen pihvoja, tai tästä merenrantaan pantas vähän hienompia laitureita ja näin. Että täällä on vähän tätä (epämääräistä), vähän satsattais niinku tähän maastoon. Ja vois tämmösiä yhteistiloja, missä tuota noin niin voitais kesät talvet kokoontua. Ja tää oli sitten, nää oli sitten semmosta yhteistilaa. Olis saunaa ja vähän olohuonetta miehille ja tää edustaa maahanmuuttajia, ha ha ha.(i3)

i3 on myös aikaisemmassa otteessa sivulla 79 miettinyt päihdeongelmaisten tilannetta rakenteellisesta näkökulmasta. Päihdeongelmaisten osallisuuden parantamiseksi ei otteessa ole ehdotettu kuitenkaan minkäänlaista ratkaisua. Otteessa ehdotetaan Roihuvuoren aluetta kehitettäväksi enemmän keskiluokkaisen väestönosan tarpeita huomioiden, eli esimerkiksi rantoja virkistyskäyttöön ja alueen pihasuunnittelua. Kehittämisideoinnissa jää ainakin porukoivan ryhmän ja työttömien tilanne huomiotta ja he jäävät alueen käyttäjinä osattomiksi. Osa työttömistä ja porukoiva ryhmä saattavat kokea kynnyksen liian korkeaksi esimerkiksi yhteissaunaan tai -olohuoneeseen lähtemiseen. Seuraavassa otteessa i3 tuo kuitenkin esiin vanhusten kotipalvelun ja liikuntatilojen kehittämisen. Viimeisessä puheenvuorossaan hän viittaa itseeni alueen yhdyskuntatyöntekijänä, jonka hän kokee voivan vaikuttaa asioihin oman työnsä puolesta:

i3: Ois yhteistä liikuntatilaa ja uimahalli tänne pitää saada ja.

O: Kyllä, kuppeelle.

i3: Mää laitan Soilen tänne hommaamaan ja tässä aattelin, että tää kotipalvelu, vanhusasukkaat oli mielessä. Kotipalvelun palvelut kehittyis tällä alueella ja tässä kuulkaa, jos täälläkin esimerkiksi, teillä oli kahvilaidea, mää aattelin, että tossa voitais vaikka kalaa myydä kesällä tuossa rannassa.

i4 ei myöskään tuonut esille, miten aluetta tulisi kehittää tutkimuksen havaintojen pohjalta. Hän ei loppukyselyn tulkinnoissaan enää tullut esiin tutkimuksen aikana havaittua toista tietoa tai siihen liittyviä kehittämishaasteita, vaan päinvastoin. Roihuvuoren alue asukkaineen on i4:n tulkinnan mukaan parempi, kuin hän oli aikaisemmin kuvitellut:

No, osoittautuivat tavallisiksi helsinkiläisiksi, aiemmin ehkä luulin alueen ihmisten olevan hiukan syrjäytyneitä, työttömiä yms.(i4)

Ehkä (ymmärrys) muuttui niin, että minusta aluetta ei pitäisi kauheasti kehittää. Alue on juuri tuollaisena leppoisantuntuinen asuinalue, kuin oma pesä, hiukan vanhahtavine tyyleineen.(i4)

i5 sen sijaan tarkasteli alueen kehittämistilannetta läheltä asukkaan tai sosiaalitoimen asiakkaan kontekstia. Se saattaa johtua myös siitä, että hän toimii työssään välittömässä vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa. i5:n havainnoinnit olivat kokemuslähtöisiä ja yksityiskohtaisia:

Sit kaiken kukkuraksi oli niinkö auraamaton, eli siinä oli hirveen vaikeee kävellä ja sit kun mä menin niitä portaita sitten. Siinä seiso taksi, niin tota, hirveen huonot oli ne niinku portaat, auraamaton, heti se loska jäänyt siihen ja oli, tuli vaan mieleen, että kirkko hyvin niinkö sisätiloissa hoitaa, mutta miten varmistaa sen, että jos mummu kaatuu siellä ulkona?(i5)

i5 miettii otteessa Roihuvuoren aluetta ikäihmisen näkökulmasta ja ikäihmistä alueen käyttäjänä. i5:n tutkimuksen aikana tekemät havainnot näkyivät myös hänen loppuyhteenvetonsa tulkinnoissa. i5:lla oli alueen asukkaiden osallisuuden kehittämiseen liittyviä ehdotuksia, joilla pystytään huomioimaan monenlaisia asukasryhmiä lähellä heidän kotiaan:

Ja niin, että voitais tehdä sen vanhan ajan Antin talon mukaan, että siinä samassa pihapiirissä olis nää äidit lapsineen ja mummut ja siellä työttömätkin pystyis tekemään, eikä niin että niitä eriytetään nyt, että joka eri paikkoihin ja sitten ne vaan niinku entisestään erkanee toisistaan, tietämättä sitten, niinku. Niin, että yhdistettäisiin niitä voimavaroja enempi . . . (i5)

i5 ottaa huomioon kehittämisessä työttömät, vanhukset ja äidit lapsineen, eli asukasryhmät, jotka viettävät paljon aikaa alueella. Myös i1 esitti kriittisiä havaintoja alueen palveluiden puutteesta jo alkukyselyssä:

Roihuvuoren työttömille alkoholisteille olisi toivottavaa saada joku pysyvä matalan kynnyksen paikka, joihin voisi heitä ohjata. Ehkä tällainen on, mutta itse en ole sitä rekisteröinyt.(i1)

Loppukyselyssä i1:n ajatus oli vain vahvistunut tutkimuksen havainnointien ja kokemusten myötä:

Ehdottomasti pitäisi olla paikka työttömille ja keski-ikäisille: kahvila, tori- ja harrastetoimintaa.(i1)

Tämän tutkimuksen tapauksessa tuntui osalla informanteista olevan valmiuksia viedä toiseen tietoon liittyvän reflektionsa suunnittelun tasolle. He tekivät kokemuksistaan johtopäätöksiä, joiden esiin tuomiin epäkohtiin he ovat kehittämissuunnitelmissaan puuttuneet. Toisaalta kriittisyys, eli puuttuminen havaittuihin epäkohtiin pelkissä suunnitelmissa ei välttämättä takaa, että toimenpiteet tultaisiin ulottamaan käytäntöön asti.

Minna Kivipelto (2006) on väitöskirjansa tutkimustuloksissa tehnyt havaintoja, jonka mukaan kriittinen orientaatio on suomalaisessa sosiaalityössä vähäistä. Syyksi hän pohtii esimerkiksi sitä, että a) yhteiskunnan hyväosaiset ovat menetelmien merkittävämpinä määrittelijöinä. Silloin heikompiosaisten edun tavoittelu ei ole sovitettavissa manageriaaliseen ja kovaan arvomaailmaan b) psykososiaalinen työ on vallannut työntekijöiden kiinnostusta, jonka ideana on sopeuttaa yksilö yhteiskunnan rakenteisiin eikä päinvastoin c) Suomessa, kuten tässä tutkimuksessakin työntekijät ovat paljolti julkisten organisaatioiden palveluksessa, joten sitoutumalla organisaation tavoitteisiin työntekijän on vaikea taistella sitä vastaan. (Minna Kivipelto 2006, 172–173.)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

10.1 Keskeisiä tuloksia ja alueen kehittämisehdotuksia

- 1. Liikenne on määritellyt keskustan suunnittelun.** Informanttien tekemissä havainnointikävelyissä tuli esille Roihuvuoren liikennesuunnittelu. Siinä autoliikenne palveluineen, kuten pysäköintipaikkoineen sekä bensa-asema- ja rengasliikkeen, on saanut eniten huomiota. Roskien kierrätyspiste on sijoitettu keskeiselle paikalle keskustaa autoilijoita silmällä pitäen. Roihuvuoren suunnitelmissa ollaan lisäämässä pysäköintipaikkoja, sillä niitä on koettu olevan liian vähän keskustan tuntumassa. Suunnitelma on ristiriitainen liittyen tutkimuksen havaintoihin. Esimerkiksi kirkon edessä olevat pysäköintipaikat ovat keskellä päivääkin melko tyhjillään (KUVAT 17 ja 18). Kirkon takana oleva pysäköintialue oli myös päivisin melkein tyhjä. Se on kai tarkoitettu oletettavaksi kirkon tilaisuuksien osallistuvien pysäköintialueeksi (KUVA 19).

Suunnitelmien mukaan pysäköintipaikkoja vähennetään kirkon edestä ja niitä lisätään ostoskeskuksen eteen, jolloin niitä ehkä käytettäisiin enemmän. Pysä-

köintipaikkojen lisäys on suunniteltu olevan 25:stä 80:een. (Helsingin kaupunginvaltuusto 2007.) Se on tämän tutkimuksen havaintoihin liittyen aivan liian suuri. Autoliikenteen ehdoilla tapahtunutta suunnittelua tulisi arvioida uudelleen esimerkiksi laskemalla tarkasti alueella tarvittavat pysäköintitilat. Kierrätysastioiden sijoittelua pitäisi myös miettiä uudelleen kuten myös roska-astioiden ulkoasua.

Bensa-aseman ja rengasliikkeiden pihat tulisi suunnitella alueen asukkaiden viihtyisyys huomioiden, samoin myös muiden vajaakäytössä olevien epätilojen. Sellainen on esimerkiksi Roihuvuoren Lämpö Oy:n piha, jonka kuntoa olisi kohennettava jo ennen vuosien kuluttua tehtävää rakentamista. Roihuvuoren metsäkeitaiden, kuten metsäselänteen ja rannan alue pitäisi säilyttää asukkaiden virkistyskäytössä. Niillä on tärkeä merkitys asukkaiden ulkoilun ja vapaa-ajan käytön näkökulmista. Edellä mainitut keitaat tuovat tarpeellista vastapainoa asukkaille teollisuusalueen, Itäväylän ja Herttoniemen sekä Itäkeskuksen vilkkaasti liikennöityihin alueisiin, jotka lännen suunnasta reunustavat Roihuvuoren aluetta ja välittävät alueelle sekä hiukkaspäästöjä että melua.

2. Ostoskeskuksen aluetta hallitsevat kirkkorakennus pihoineen ja erilaiset epätilat. Kirkkorakennuksen pysäköintialueet vievät paljon tilaa keskustasta, mutta myös itse rakennuksen kirkkopihoiineen on tässä tutkimuksessa koettu hallitsevan keskustan ilmettä. Informanttien mukaan kirkko on rakennuksena eristäytynyt tiilimuurien kätköihin. Sen piha vie paljon tilaa keskustasta, eikä siellä ei ole arkisin toimintaa. Ilta-aikaan kirkko on valaisematon, eikä erotu taustastaan. Kirkon voisi saada kutsuvammaksi esimerkiksi valaistusta lisäämällä. Pysäköintitilojen määrää olisi mietittävä kirkon osalta. Kirkkopihan tarjoamia mahdollisuuksia tulisi miettiä uudelleen. Se voisi olla käytössä muulloinkin kuin tapahtumien yhteydessä.

3. Tilojen maskulinisoituminen lähiön keskusta-alueella on palveluiden puutetta ja palveluiden yksipuolistumista. Alueella aikaansa viettävien asukkaiden kuten ikäihmisten, kotiäitien ja työttömien näkökulmista Roihuvuoren keskusta ei näytä tarjoavan riittävästi tekemisen ja olemisen paikkoja. Keskusta tiloineen ja ympäristöineen on maskulinisoitunut, mikä tarkoittaa keskeisten pal-

veluiden katoamista. Alueelta puuttuu apteekki ja keskustasta kahvila. Niiden lisäksi keskustan palvelutarjonta on muutenkin kaventunut. Sen sijaan autoliikenteelle tarkoitettuja palveluita tai ensisijaisesti miehille suunnattuja ajanviettopaikkoja kuten pubeja on alueella runsaasti.

Pubit voivat jäädä ainoiksi vaihtoehtoisiksi yhteiseen ajanviettoon yksinäisille työttömille, joilla ei ole varaa matkustella lähiötä kauemmas. Niille, jotka eivät mene pubeihin, saattaa olla ainoana vaihtoehtona jäädä kotiin. Tutkimuksessa mukana ollut informantti toi työnsä kokemustietona esiin, että aikanaan keskustasta integroitiin lähiöihin päihdeongelmaisia, jonka tulos on näkyvillä esimerkiksi ostoskeskuksissa. Integrointia olisi pitänyt miettiä useilla tasoilla, jotta päihdeongelmaiset eivät tulisi leimatuiksi lähiöissä ja heillä olisi paikkoina muitakin kuin epätilan luonteiset reuna-alueet. Heidän kokoontumistarvettaan tulisi miettiä uudelleen ja tarjota vaihtoehtoja lehtibaarissa oleskelemiseen.

Suurta pubitarjontaa voisivat korvata muunlaiset ajanviettomahdollisuudet kuten toimintakeskus, kahvila tai esimerkiksi kohtuuhintaisen kuntosalin saaminen Roihuvuoren keskustan tuntumaan. Kahvilaa on alueelle odotettu jo useampia vuosia. Informantit ehdottivatkin, että olisiko sitä mahdollista tehdä yhteistyössä Roihuvuoren ammattioppilaitoksen konditorialinjan kanssa. Informantit ehdottivat myös käsikauppatavaralla varustetun sivuapteekin tuomista Roihuvuoreen, jossa asuu paljon iäkkäitä ihmisiä.

4. **1950-luvun lähiön suuret ja avoimet yhteispihat eivät palvele kaikkien 2000-luvun asukkaiden kokoontumistarvetta.** Informantti kuvittelivat 1950-luvulla rakennettujen pihojen mahdollistavan yhteisöllistä toimintaa pihapiireissä. Tutkimuksessa kuitenkin huomattiin ja ihmeteltiin, kun ihmiset eivät näyttäneet viettävän päivisin aikaansa piholla. Lähiön ikärakenne on muuttunut ja lasten määrä vähentynyt ja vastaavasti ikääntyneiden määrä suhteessa lisääntynyt. Pihan toiminnan lisäämiseksi olisi syytä miettiä myös intiimimpien tilojen suunnittelua ja erilaisia joustavia, ehkä toiminnallisiakin piharatkaisuja asukkaiden piholla oleskelun ja yhteisen ajanvieton mahdollistamiseksi. Siten piha voisi vastata paremmin ikääntyvänkin kerrostaloasukkaan yhteisöllisyyden tarpeeseen. Liian esteetön näkyvyys vie pihalla oleskelevilta yksityisyyden tunnetta.

Suoraa näkyvyyttä tielle tai mihin tahansa suuntaan ei koettu asukkaana välttämättä ollenkaan miellyttäväksi. Koettiin myös, etteivät aidatut pihat lukittuine portteineen ole kuitenkaan hyvä ratkaisu. Todennäköisesti esteettömän näkyvyyden ja välittömien kulkuyhteyksien vuoksi Roihuvuori koettiin tutkimuksessa-kin turvallisena paikkana.

5. Alueen liikuntatilojen, yhteistilojen ja rannan kehittämistarve. Erilaisia liikuntatiloja ehdotettiin lisättävän alueelle, esimerkiksi uimahallia ja kuntosalia. Liikuntatilojen uskottiin olevan matalankynnyksen kohtaamispaikkoja ilta-aikaan asukkaille, jotka käyvät päivisin töissä. Yhteistiloja toivottiin Strömsin rantaan esimerkiksi kuvataidekoulun tiloihin. Yhteistiloja voisi ehkä suunnitella myös Roihuvuoren tulevaan keskukseen. Rannan kehittämistarve tuli myös esille. Uimarantaa olisi myös mahdollista kehittää ja sen käyttömahdollisuuksia tulisi laajentaa. Laiturit ehdotettiin uusittaviksi ja rannalle ehdotettu yhteissauna voisi palvella kaikkia asukkaita. Rantapuisto koettiin villiintyneen kasvustonsa vuoksi pelottavana. Turhia pensaita olisi tarpeen karsia ja puiston kuntoa olisi koennettava.

6. Työntekijöiden kehittämisideoissa ei välttämättä huomioitu toista tietoa. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli tuoda esiin toista tietoa. Tutkimukseni antoi joitakin viitteitä siitä, miten siihen osallistuneet työntekijät suhtautuivat havaitsemaansa toiseen tietoon alueen kehittämissuunnitelmissaan. Toinen tieto, esimerkiksi kokemukset siitä, miten päivällä aikaansa alueella viettävien osallisuutta voitaisiin parantaa, ei välttämättä näkynyt informanttien kehittämissuunnitelmissa. Aluetta ehdotettiin kehitettäväksi esimerkiksi keskiluokkaisen ja päivällä työssäkäyvien väestönosan hyvinvoinnin parantamiseksi, mutta syrjäytyneiden tilanteisiin ei suunnitelmissa ollut välttämättä puututtu. Osassa informanttien kehittämissuunnitelmia oli kuitenkin hyvinkin huomioitu syrjäytyneet ryhmät.

Johtopäätöksenä on, että toisen tiedon keräämiseen sopivia menetelmiä ja sen rakenteisiin viemiseen herkistynyttä opetusta, suunnittelua ja työotetta tulisi kehittää maassamme. Toisen tiedon merkitykseen alueen suunnitelmissa tulisi kiinnittää enemmän huomiota sosiaalialalla ja yhteiskunnassa laajemminkin. Yhdyskuntatyön rooli voisi olla yhdyskuntatyön ja muiden osapuolien osaami-

sen ja hiljaisen tiedon yhdistäminen esimerkiksi alueelle jalkautumalla. Parhaimmillaan se voisi näkyä alueen kehittämisprosesseina, joissa on huomioitu myös esiin tullut toinen tieto.

10.2 Exposure menetelmän arviointia

Arvioin seuraavaksi Exposure-menetelmän käyttöä niillä tutkimusehdoilla, jotka olen tutkimukseeni valinnut. Tietoa menetelmän toimivuudesta sain sekä prosessin aikana sitä havainnoimalla että etenkin loppukyselystä. Tutkimukseen osallistui alueella työskenteleviä työntekijöitä, jotka olivat erilaisista tehtävistä ja vastuualueilta, myös esimiestehtävästä. Heidän välityksellään menetelmän käytöstä mennee tietoa myös esimiehille.

Tutkimukseni osallistujat eivät tuottaneet biografiaansa liittynyttä pohdintaansa etukäteen, eli toteutimme Exposure-menetelmän biografiaosuuden keskustelemalla. Minulle ei siis ollut syntynyt ennakkokäsitystä kaikkien osallistujien menneisyydestä. Osallistujat kertoivat biografiastaan innokkaasti ryhmätapaamisessa ja keskustelu oli vuorovaikutteista. Mielestäni biografiaan liittyvän osuuden voi vaihtoehtoisesti tuottaa myös menetelmän alussa. Biografiaan liittyvästä osuudesta tulee kuitenkin informoida osallistujia riittävästi etukäteen, kuten tutkimuksessani tehtiin. Biografian läpikäyminen on tärkeä osa menetelmää, sillä osallistujat viittasivat omaan biografiaansa pitkin matkaa ja selittivät sillä kokemuksiaan.

Menetelmä tuotti runsaasti sekä hiljaista tietoa että toista tietoa ja vain marginaalisesti järjestelmälähtöistä näkökulmaa. Voinkin siten todeta, että menetelmä on hyvä väline havainnointiin ja alueellisen tiedon keräämiseen. Yhteys asiakkaan ja hänen kontekstinsa välillä tuli tutkimuksen havainnoinneissa useaan otteeseen todennetuksi eli alueeseen liittyneet haasteet tulivat havainnoissa hyvin esille.

Tutkimuksen dialoginen prosessi tuotti parhaimmillaan uutta ymmärrystä alueesta. Menetelmä välitti kokemukseni mukaan tehokkaasti tietoa osallistujien kesken. Moneen esiin tulleeseen asiaan löytyi selitys osallistuneiden informanttien valaisemana. Prosessi tuotti toisaalta myös joitakin näkökulmasidonnaisia väitteitä, jotka eivät tukeneet toisen tiedon ja vaiennettujen näkökulmien esiintuloa. Osallistujien ymmärrys alueesta tuntui ylipäättään täsmentyneen tutkimuksen aikana ja osa heistä pystyi hyödyntämään syntynyttä uutta ymmärrystään jo välittömästi tutkimuksen jälkeen. Exposure-menetelmän tavoite onkin, että työskentelyn tulokset ovat jossain vaiheessa näkyvissä havainnoitavalla alueella tai osallistujan työotteessa.

Osallistujien kokemus menetelmän käytöstä oli ylipäättään myönteinen, vaikka epäilyäkin esiintyi. Työskentelyalueensa tuntemista jokainen piti tärkeänä, mutta siihen ei käsittääkseni ole juurikaan varattu aikaa sosiaaliviraston työntekijöiden perehdytyksessä tai muuten organisaatioissa. Arjen työ imaisee nopeasti työntekijän koko työskentelyajan. Sosiaalivirastolla tulisikin olla säännöllinen ja organisoitu tapa työntekijöiden jalkautumiseksi, esimerkiksi Exposure-menetelmä.

Seuraavat esimerkit liittyvät menetelmän kehittämisehdotuksiin. Ne ovat informanttien loppukyselyistä ja puolen vuoden päästä tutkimuksesta tehdystä sähköpostikyselystä:

Historian lisäksi pitäisi käydä läpi alueen keskeiset suuret: väkiluku, väestörakenne, etniset ryhmät, alueen työttömyys yms. Nythän kokeminen oli tässä ja nyt. Historiasta pitävänä minusta olisi hyvä että myös alueen menneisyys käytäisiin läpi.(i4)

Liittäisin perehdytystoimintaan Exposuren ohella enemmän aktiivista tiedonhankintaa alueesta (tilastot, työntekijöiden, asiakkaiden, alueen eri toimijoiden haastatteluja yms. tiedonhankintaa).(i3)

Informantit toivat esille alueen etukäteistiedonhankintaan liittyneitä ehdotuksiaan. Kaksi informanteista olisi halunnut lisätä menetelmään tilasto- tai muuta faktatietoa, eli tulkintani mukaan järjestelmälähtöistä näkökulmaa. Heittäytymisen pelkkään kokemuslähtöiseen havainnointiin ei siis aivan tyydyttänyt heitä menetelmässä. Exposure-menetelmässä on kuitenkin keskitytty enemmän välit-

tömiin havainnointeihin ja itse havainnoijaan, mikä on mielestäni erinomainen lähtökohta alueen kehittämisessä. Jalkautumistahan voi kokeilla eri tavoilla esimerkiksi eläytymiskävelymenetelmänä, jossa voidaan hyödyntää lisäksi tilastotietoa. Menetelmässä ohjaaja johdattaa politiikan, asukkaiden ja konsulttien edustajat aistimaan ja tulkitsemaan alueen sosiaalista tilaa, toiminnallisuutta ja elämyksellisyyttä (Kohl 2008).

Exposure-menetelmän soveltuvuutta mietittiin useammasta näkökulmasta, kuten ympäristön kannalta sekä vuoden ja vuodenajan näkökulmasta:

Menetelmä soveltuu ymmärtääkseni paremmin suurkaupunkiympäristöön, jossa tarkkailemalla ja oleskelemalla kaupunkitilassa löytyy runsaammin havaintoaineistoa.(i3)

Hyvä idea se päiväreissu ja iltareissu. Mahtavaa varmaan olisi käydä sama alue läpi keskikesällä. Nähdä vuoden syke alueella.(i4)

Menetelmään ideoitiin myös uusia käyttömahdollisuuksia ja yhteistä lopputyötä, jossa kaikkien osallistujien kokemukset tulisivat arvioitua ja liitettyä yhteiseen suunnitelmaan:

Esim. asukkaille vaikkapa ”kerhona/tempauksena” – ”Kerralla uusi / oma asuinalueeni tutuksi”. (i1)

...sitä voisi hyvin käyttää hyödyksi myös siten, että miten esim. Hki ja Suomi saataisiin houkuttelevammaksi turisteille, koska kun laittaa itsensä mahdollisimman ennakkoluulottomaan tilaan ja alkaa katsoa asioita ns. ”tyhjällä päällä” huomaa, miltä maailma saattaa näyttää ilman suomalaista perspektiiviä.(i1)

Purkumenetelminä olisi voinut kokeilla myös jotain yhteisöllistä, yhteistä, isomman työn tekemistä. Asiakkaiden polkuja Roihuvuoressa, eri-ikäisillä, olisi ollut myös mielekästä seurata ajatuksin. Mitä tarpeita heillä on ja miten ne toteutuvat ja miten pystytään ohjaamaan johonkin uuteen, pois totutusta.(i5)

Informantit halusivat vastauksissaan ideoida menetelmän kehittämistä, mikä osoittaa työntekijöiden reflektoineen Exposure-prosessia. Havainnoitavan ympäristön tuttuus sekä toisaalta sen vähävirikkeisyys yhdistettynä prossin neljään tutkimuskertaan tuntuivat informanttien palautteiden mukaan olevan suurimpia pulmia tämän tutkimuksen toteutuksessa. Neljä tutkimuskertaa oli kahden informantin mielestä liikaa lähiön havainnointiin, toisaalta kaksi informanteista ei

tuonut asiaa esille. Valven (2005) mukaan prosessi voidaan toteuttaa myös jatkuvana jalkautumisena alueella ja oppimisen sekä ammatillisuuden kehittämisen välineenä.

i5 toi esiin kokemuksensa siitä, että liian virikkeetön alue on turhauttava jalkautujalle. Autio ja Soikkanen (1999, 24) kuitenkin toteavat, että vaikka tarkkailun tekeminen voisikin tuntua yksinäiseltä ja turhalta, niin se silti lopulta johtaa tuloksiin työntekijöiden kokemusten, keskustelujen ja reflektoinnin välityksellä. Turhautumisen voi nähdä olevan myös osoituksena siitä, että kohtaamme itsesämme olevan vierauden, epävarmuuden ja erillisyyden, kuten Valve (2005) on todennut. Toisaalta hän saattaa tarkoittaa, että kysymyksessä on nimenomaan epävarmuuden tunne, kun ollaan tekemisessä tuntemattoman kanssa. (Valve 2005, 111–112.) Tuo tunne lienee enemmänkin mahdollisuus ihmetellä ja luoda uutta, kuin että se olisi vain pelkkä turhautumisen kokemus.

Tyhjään tilaan meneminen eli omien esikäsitysten tyhjentäminen mielestä oli myös haasteellista. Sen ei koettu tapahtuvan automaattisesti informantin lähtiessä ulos jalkautumaan alueelle. Jos tyhjään tilaan pääsemistä tavoittelee, niin siihen orientoitumiseen tulisi nähtävästi varata myös aikaa. i3 ehdottaa seuraavaa: *”Ehkä sitä voisi meditoida enemmän ennen matkalle lähtöä, sitten ois niinkö tyhjä taulu, joka vois . . . jos tää ois tuntematon alue että mä näkisin ensimmäistä kertaa, niin se näyttäis musta, että paljon menee, että mä menen vain eteenpäin ja kaikki on tuttua.”* Olen samaa mieltä i3:n kanssa, ennen jalkautumista olisi hyvä olla jonkinlainen orientoiva tai meditatiivinen harjoitus, jotta tyhjään tilaan ja havainnointiin orientoituminen onnistuisi paremmin.

Oman kokemukseni ja informanttien palautteiden mukaan hyvin keskeistä menetelmän onnistumisessa on ohjaajan rooli. Menetelmä on monille uudentyyppinen havainnoimisen väline. Sen idean ymmärtämiseksi ja prosessin ohjaamisen valmiudet saadakseen tulisi ensin itse osallistua Exposure-prosessiin tai käydä siihen liittyvä koulutus. Koin itse tärkeäksi hankkia etukäteen sopivaa teoriatietaa rikastuttamaan ryhmäkeskusteluita. Osallistujien palautteiden mukaan olin onnistunut ohjaamisessa hyvin, vaikka olinkin ensikertalainen. Videolta tarkasteltuna kokemattomuuteni tällaisen prosessin ohjaajana välittyi, mutta

myös se, että ohjaamiseen on valmistauduttu ja aiheesta on innostuttu. Litteroidusta tekstistä omat kommenttini näyttäytyivät avoimina, lyhyinä ja keskustelua kannattelevina, rohkaisevina ja ihmettelevinä.

10.3 Pohdinta

Tutkimuksen toteuttaminen oli vaativaa työn ohella. Tapaamispäivien sopiminen esi-informoinnilla tuli tehdä riittävän ajoissa ja motivoida osallistujat kolmeen kokopäivätyöskentelyyn ja yhteen iltahavainnointiin. Tapaamispaikan ja materiaalien etukäteisvalmistelut ja järjestelyt tarjoiuineen sekä videokameran käyttö tuli varmistaa huolella, jotta jokaiselta kerralta saisin siihen liittyneet havainnoinnit taltioitua. Tapaamiskertojen rakenne ja menetelmän ohjaaminen toimivat riittävän hyvin, myös osallistujien kokemusten mukaan. Exposure-menetelmän ohjaaminen ensikertalaisena oli kokemuksen puutteesta hiukan haasteellista, mutta samalla minulle syntyivät valmiudet menetelmän ohjaamiseen. Suuri kiitos kuuluu tutkimukseni motivoituneille informanteille. He suostuivat antautumaan pitkään prosessiin ja tuottivat tutkimukseeni paljon tietoa ja kokemuksen mukana tuoma ymmärrystä lukijoillekin ihmeteltäväksi. Oli myös arvokasta, että ryhmään tuli mukaan työntekijöitä erilaisista tehtävistä, erilaisella koulutuksella ja sosiaaliviraston viraston eri hierarkioista. Järjestösektorin edustajaa en kuitenkaan onnistunut saamaan mukaan. Kiitos tutkimuksen tukemisesta kuuluu myös Helsingin sosiaaliviraston Itäiselle sosiaaliasemalle, joka omasta puolestaan mahdollisti kehittämistutkimukseni toteuttamisen.

Tutkimus teorioineen ja prosesseineen oli haasteellinen tehtävä. Koska se kuitenkin liittyy tiiviisti työhöni, niin myös mielenkiinto siihen säilyi. Nyt jälkeenpäin en osaa sanoa, mitä minun olisi pitänyt tehdä toisin, jotta olisin säästänyt omaa energiaani. Tuotettu tutkimusaineisto oli melko laaja, joten sen riittävä prosessointi ja analysointi eivät olisi onnistuneet hetkessä, vaan on vaatinut mielestäni pitemmän prosessoinnin. Olen mielestäni oppinut prosessin aikana paljon ja ymmärrykseni hiljaisen tiedon merkityksestä ja mahdollisuuksista esimerkiksi sosiaalialan työssään entisestään vahvistunut.

Sekä yliopisto- että ammattikorkeakoulutaustoilla työskentelevät informantit toivat monipuolisesti esille toiseen tietoon liittyneitä havainnointejaan. Korkeakoulutuksen jälkeen hankittu pitkä työelämäkokemus ei tässä tutkimuksessa näyttänyt kuitenkaan edistävän toisen tiedon havainnointien näkymistä informanttien tekemissä kehittämissuunnitelmissa, vaan enemmänkin päinvastoin. Tästä pienestä otoksesta saattoi havaita, että etenkin 2000-luvulla hankittu korkeakoulutus, tässä tapauksessa ammattikorkeakoulutus, vaikuttaisi antavan hyviä valmiuksia reflektiivisyyteen. Reflektiossa toinen tieto ei jäänyt vain työntekijän havainnoiksi, vaan niistä syntynyt ymmärrys välittyi myös suunnitelmiin. Kriittisestä reflektiivisyydestä ei tämän tutkimuksen osalta voi ottaa kantaa, sillä niiden suunnitelmien käytäntöön viemistä ei ole voitu tutkia. Kriittisessä reflektiivisyydessä eivät riitä pelkät toisen tiedon huomioivat suunnitelmat, vaan niihin olisi sisällytettävä vallankäyttöä eli työntekijöiden toimenpiteitä, jotka ulotettuvat käytäntöön ja rakenteisiin saakka (Fook, 2002, 112).

Tutkimukseni on vastannut tutkimushaasteeseeni kehittää yhdyskuntatyöhön ja alueeseen liittyvää hiljaisen tiedon havainnointia. Tutkimusprosessini samalla palautti yhdyskuntatyön ja sosiaalityön työnkuvia lähemmäksi toisiaan, sillä mahdollisti yhdyskuntatyön ja sosiaalialan ammattilaisten asiakkaiden kontekstiin liittyvän yhteisen reflektoinnin. Tutkimuksen avulla sain samalla tuotua esille tärkeitä teemoja, jotka ovat askarruttaneet minua työssäni ja sosiaalialaan liittyen. Toiseen tietoon liittyvässä reflektioprosessissa pitäisi pystyä tuottamaan hyvinvointia myös alueen syrjäytyneimmille asukasryhmille ja niille, jotka syystä tai toisesta joutuvat viettämään suurimman osan ajastaan asuinalueellaan. Alueen tilojen ja palveluiden suunnittelu erilaisten asukasryhmien tarpeita silmällä pitäen ja alueen viihtyisyydestä huolehtiminen, tulivat esiin keskeisinä kehittämiskohteina tämän tutkimuksen myötä. Esimerkiksi tämän hetkisessä Helsingissä pohdinnan kohteena olevassa palveluverkkouudistuksessa, jossa ollaan karsimassa lähipalveluita, pitäisi kuitenkin tarkkaan miettiä, mitä karsiminen käytännössä tarkoittaa alueilla ja siellä aikaansa viettävien ihmisten näkökulmista. Onko se tilojen maskuloitumista, jolloin palveluita on korvattu tehokkuuteen pyrkivillä ratkaisuilla ja vuorovaikutusta mahdollistavia tiloja toiminnoista tyhjentyneillä epätiloilla?

Tutkimukseni tulokset tukevat Kivipellon (esim. 2004 ja 2006) tekemiä havaintoja siitä, että sosiaalityön kriittisen orientaation kehittämiseen tulisi Suomessa kiinnittää huomiota. Sosiaalityön kohde tulisi määritellä laajemmin kuin yksilöinä tai ryhminä. Yhteisö, ympäristö, kulttuuri ja erilaiset toiminnot ovat keskeisiä kohteita, jotka tulisi huomioida sosiaalialan työn kehittämisessä. (Kivipelto 2004, 353.)

Tutkimukseni tuloksia on ollut sen alusta lähtien tarkoitus hyödyntää alueellisessa työssä eli Roihuvuoren kehittämisessä. Olen suunnitellut lähettäväni työn Roihuvuoren alueen arkkitehdille, seurakunnan kirkkoherralle ja asukasyhdistykselle, jotka voivat halutessaan pyytää minua kertomaan siitä tarkemmin esimerkiksi Roihuvuoriseuran asukasillassa. Opinnäytetyö on tuottanut tietoa alueelta, joten tutkimuksen myötä on syntynyt käsitys siitä, mitä prosesseja on syytä tukea Roihuvuoren alueella jatkossakin. Herttoniemen peruspiirissä toimivat hankkeet ja tutkijat ovat olleet myös kiinnostuneita opinnäytetyöni tuloksista, joten tuon sen tuloksia esille myös alueryhmässä. Yhden version olen tutkimuslupaa hakiessani luvannut toimittaa Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kirjastoon ja toisen Roihuvuoren kirjastoon. Sosiaalivirastossa menee tieto opinnäytetyöstäni omalle toimipisteelleni sekä asukasysteistyöpäällikölle ja heidän myötävaikutuksellaan mahdollisesti myös muualle virastoon.

Minua jäi edelleen mietityttämään työntekijöiden kriittinen ammatillisuus ja sen kehittämisen tarve Suomessa. Sosiaalialan työntekijöillä tulisi olla valmiuksia havaita ja puuttua asiakkaiden syrjäytymistä aiheuttaviin tai siihen liittyviin epäkohtiin työssään ja asiakkaan kontekstissa. Jos sitä ei tee sosiaalialan työntekijä, niin kuka sitten? Sosiaalialan työntekijällä on asiakkaan auttamiseen ja tilannekartoitukseen erikoistunut koulutus. Voidaankin kysyä, jääkö toimeentulotukipäätöksiin painottuvassa sosiaalityössä olennainen osa työntekijän osaamisesta käyttämättä? Eli onko sosiaalityöntekijälle varattu aikaa alueelle jalkautumiseen ja mahdollisuuteen viedä asiakaskohtaamisissa reflektoitua tietoa rakenteisiin?

Kriittistä sosiaalityön ja jalkautuvaan työotteeseen liittyvää opetusta ja niihin liittyvää tutkimusta tarvittaisiin yhteiskunnassamme ehdottomasti enemmän. Sen kehittämiseksi kannattaisi tehdä jatkotutkimusta. Työntekijöiden narratiiveihin eli vallankäyttöön voisi samalla kiinnittää huomiota, kuten olen tehnyt tulosten viimeisessä luvussa. Ne antavat vihjeitä siitä, onko asiakkaan näkökulmaa jäänyt vaiennetuksi tai perustelluiksi esimerkiksi varmoilla ilmaisuilla. Toisena jatkotutkimuksen aiheena voisi olla samantyyppisen prosessin toteuttaminen erilaisten ryhmien kanssa. Exposure-menetelmä olisi mielenkiintoista toteuttaa esimerkiksi miespuolisten osallistujien kanssa ja havainnoida, poikkesivatko toiseen tietoon ja sukupuolittumiseen liittyneet havainnot oman tutkimusryhmäni havainnoista, jossa kaikki osallistujat olivat naisia.

LÄHTEET:

- Andersson, Harri 1997. Kulttuuri ja paikan politiikka kaupunki uudistuksessa. Teoksessa Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa. Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteen seen. Tampere: Vastapaino, 107–128.
- Anunti, P. 1985. Yhdyskuntatyön tilanne Suomessa 1980. Teoksessa Lahti-Kotilainen, Leena (toim.) Yhdyskuntatyö käytännössä. Artikkelikirja yhdyskuntatyöstä. Mannerheimin lastensuojeluliitto, 15–22.
- Beck, Ulrich 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen: Kohti refleksiivisen modernisation teoriaa. Teoksessa Beck, Ulrich; Giddens, Anthony & Lash, Scott, Lehto (suom.) Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino, 11–82.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1999. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Flick, Uwe 2002. An Introduction to Qualitative Research. London: Sage Publications Ltd. Second Edition.
- Flick, Uwe 2006. An Introduction to Qualitative Research. London: Sage Publications Ltd. Third Edition, first published 2006.
- Flyvbjerg, Bent 2004. Five Misunderstandings about Case-Study Research. Teoksessa Seale, Clive; Gobo, Gianpietro; Gubrium, Jaber F. & Silverman, David (toim.) Qualitative Research Practice. Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 420-434.
- Fook, Jan 2002. Social Work. Critical Theory and Practice. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Foucault, Michael, Nivanka, Eevi (suom.) 2005. Tarkkailla ja rangaista. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. Ranskankielinen alkuteos 1975. Surveiller et punir. Naissance de la prison. Paris: Éditions Gallimard, 1975.
- Freire, Paulo 2005/1970, Joel Kuortti (suom.), Tomperi, Tuukka (toim.), Tomperi, Tuukka & Suoranta, Juha (johdanto ja jälkisanat). Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. Portugalinkielinen alkuteos Pedagogia do Oprimido 1968.

- Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa 1997. Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa. Tila, paikka ja maisema: Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Hall, Stuart 1999, Mikko Lehtonen & Juha Herkman (suom. ja toim.) Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Healy, Karen 2005. Social Work Theories in Context. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Heikkinen, Hannu L. T. 2007 Narratiivinen tutkimus – Todellisuus kertomuksina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 142–158.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Holstein, James A. & Gubrium Jaber F. 2004. Context: Working it Up, Down and Across. Teoksessa Seale, Clive; Gobo, Gianpietro; Gubrium, Jaber F. & Silverman, David (toim.) Qualitative Research Practice. Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 297–311.
- Hulkkonen, Kaarina 1999. Roihuvuori: Ehreusvärdin kartanon maista vehreäksi kaupunginosaksi. Helsinki: Roihuvuoriseura.
- Hussi Taina. 2005. Sosiaalinen raportointi moniäänisen tiedonmuodostuksen välineenä. Teoksessa Kopomaa, Timo. & Meltti Tero. (toim.) Kaupunkisosaalityötä paikantamassa. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus. Palmenia sarja, 97–112.
- Hyväri, Susanna 1999. Vallattomuudesta vastuuseen. Helsinki: Tietosanomat 2001. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Hänninen, Sakari; Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.) 2005. TOINEN TIE TO: Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Kapliniski, J. 1982. Olemisen avara hiljaisuus. Esseitä ihmisestä, luonnosta ja ruonudesta. Helsinki: Otava.

- Karjalainen, Pekka; Karisto, Antti; & Seppänen, Marjaana 2002. Lähiöt, kaupunkisosaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Juhila, Kirsi; Forsberg, Hannele ja Roivainen, Irene (toim.) *Marginaalit ja sosaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 253–271.
- Kivipelto, Minna 2004. Sosiaalipolitiikan ja sosaalityön tutkimuksen aikakauslehti *Janus* 12 (4), 342–358.
- Kivipelto, Minna 2006. Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teoriat ja menetelmät. Tampereen yliopisto: Väitöskirja.
- Kohl, Johanna 2008. Agoralla – avauksia ympäristöasiantuntijoiden vuorovaikutusprosessista. Helsingin yliopisto: Akateeminen väitöskirja.
- Koivunen, Hannele 1997. Hiljainen tieto. Helsinki: Otava.
- Kopomaa, Timo 1997. Tori, marginaali ja haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Laine, Timo 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 28–45.
- Lash, Scott 1995. Refleksiivisyys ja sen vastinparit: rakenne, estetiikka ja yhteisö. Teoksessa Beck, Ulrich; Giddens, Anthony & Lash, Scott, Lehto (suom.) *Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino, 153–293.
- Latvus, Kari; Maunuksela, Anne-Maria & Hyväri, Susanna 2005. Valottumismenetelmä diakonityössä. Teoksessa Hänninen, Sakari; Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.) *TOINEN TIETO: Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 136–150.
- Mason, Jennifer 2002. *Qualitative Researching*. 2. painos. London: Sage Publications Ltd.

- Matthies, Aila-Leena 2002. Paikallisstrategiat syrjäytymistä vastaan - Eurooppalaisen vertailututkimuksen johtopäätöksiä. Teoksessa Juhila, Kirsi: Forsberg, Hannele ja Roivainen, Irene (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 233–252.
- Metteri, Anna 2004. Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.
- Mäkisalo-Ropponen, Merja 2007. *Tarinat työn tukena*. Helsinki: Tammi.
- Mäntysaari, Mikko 2006. Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa Helne, Tuula & Laatu, Markku (toim.) *Vääryyskirja*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto 115–134.
- Nonaka, Ikujiro & Takeuchi, Hirotaka 1995. *The knowledge – Creating Firm, How Companies Create Dynamics of Innovation*. Oxford: Oxford university Press.
- Perttula, Juha 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, Juha & Lomaa Timo. *Kokemuksen tutkimus: Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia, 115–158.
- Petrelus, Päivi 2005. Sukupuoli ja subjektiivisuus sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. Jyväskylän yliopisto: Väitöskirja.
- Polanyi, M. 1958. *Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Polanyi, Michael 1966. *The Tacit Dimensions*. London: Roudledge & Kegan Paul.
- Raitakari, Suvi 2002. Sosiaalityön marginaalistatus – Asiakkauus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Teoksessa Juhila, Kirsi: Forsberg, Hannele ja Roivainen, Irene (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 44–62.
- Riessman, Catherine Kohler 2001. *Personal Troubles as Social Issues: A Narrative of Infertility in Context*. Teoksessa Shaw, Ian & Gould, Nick (Toim.). *Qualitative Research in Social Work*. London: Sage Publications Ltd, 73–82.
- Roivainen, Irene 2002. Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisössä. Teoksessa Juhila, Kirsi: Forsberg, Hannele ja Roivainen, Irene (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 217–232.

- Roivainen, Irene. 2008. Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila Kirsi (toim.). Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.
- Roivainen, Irene; Nylund, Marianne; Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) 2007. Yhteisöt ja sosiaalityö: Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Sosiaalityön tutkimuksen 6. vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rosenthal, Gabriele 2004. Biographical Research. Teoksessa Seale, Clive; Gobo, Gianpietro; Gubrium, Jaber F. & Silverman, David (toim.) Qualitative Research Practice. Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 48-64.
- Saarikangas, Kirsi 2006. Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Saaristo, Päivi 2008. Roihuvuoren alueellisen työn kehittämishanke. Lähtötilat ja ehdotuksia. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Harjoitteluraportti.
- Schön, Donald. A 1983. The reflective practitioner. How professionals think in action. New York: Basic Books.
- Seppänen, Marjaana 2001. Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsinki: Palmenia.
- Shaw, Ian & Gould, Nick (Toim.) 2001. Qualitative Research in Social Work. London: Sage Publications Ltd.
- Soikkanen, Marika & Autio, Marja 1999. Exposure menetelmä Rotterdamin kirkollisessa yhdyskuntatyössä. Diakonia-ammattikorkeakoulu Järvenpään yksikkö. Opinnäytetyö.
- Törrönen Jukka (Toim.) 2004. Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaatelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Valve, Katri 2005. Exposure-valottumismenetelmä tiedon tuottamisen ja toiminnan strategisena työvälineenä. Teoksessa Diakonian tutkimus 2/2005. Diakonian tutkimuksen seura ry, 104–117.
- Vilkuna, Johanna 1997. Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnot. Teoksessa Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa. Tila, paikka ja maisema: Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 163–178.

Yliruka, Laura 2000. Sosiaalityön itsearviointi ja hiljainen tieto. FinSoc Työpapereita 2/2000. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Yliruka, Laura 2006. Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Työpapereita 15/2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Aluesarjat 2004, 2006 & 2007, Helsingin kaupunki. Viitattu 21.7.2009.

<http://www.aluesarjat.fi/vanha/>.

Forum Virium 2009. Viitattu 16.11.2009. <http://news.forumvirium.fi/node/303>.

Helsingin kaupunginvaltuusto, Kaupunginhallituksen ehdotukset 2007. Viitattu 15.11.2009.

<http://www.hel2.fi/helakanslia/Kaupunginvaltuusto/Esityslistat/070660220.htm>.

Helsingin seurakunnat. Viitattu 15.11.2009.

<http://roiuvuori.helsinginseurakunnat.fi/?deptid=2842>.

Lähityöntekijän sähköpostiviesti. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Itäisen sosiaaliaseman lähityö. Helsinki. Sähköpostiviesti 8.12.2009. Vastaanottaja Soile Atacocugu. Tuloste tekijän hallussa.

Roiuvuoren kotisivut. Viitattu 9.12.09.

http://kaupunginosat.net/roiuvuori/index.php?option=com_content&task=view&id=2242&Itemid=896.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710. Viitattu 20.4.2009.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>.

LIITTEET

LIITE 1. Virallinen tiedustelu

LIITE 2. Infoa tutkimukseen osallistuvalle

LIITE 3. Alkukysely opinnäytetyöhön osallistuville

LIITE 4. Loppukysely opinnäytetyöhön osallistuville

LIITE 5. Luokitellut teemat

LIITE 6. Tutkimustuloksiin johtaneita toiseen tietoon liittyneitä teemoja

LIITE 7. Ympäristöön liittyneet havainnot

LIITE 8. Valokuvia kartalla

Liite 1. Virallinen tiedustelu

Tervehdys !

Olen tekemässä opinnäytetyön tutkimusta Roihuvuoressa, jonka tutkimusosuuden olen alustavasti suunnitellut olevan helmi-maaliskuussa 2009. **Toteutan tutkimuksen Exposure-valottumismenetelmällä, ja tutkimusryhmässä tulee olemaan 4-5 osallistujaa.** Tutkimus toteutetaan alueellisina havainnointikävelyinä ja sen jälkeisinä ryhmäreflektiotilanteina eli yhteisenä keskusteluna/luovana työskentelynä, jota videoidaan. Videota tullaan analysoimaan sekä menetelmän toimivuuden että alueelta nousevan ns. *toisen tiedon* näkökulmasta, jolloin tutkimus tulee olemaan osa Roihuvuoren alueen kehittämistä.

Toinen tieto on "yksityiskohtaista, kokemuksellista, paikantunutta, ihmettelevää, paljastavaa ja pohdiskelevaa", se on virallisen tiedon tuottamien totuusväittämien vastakohta tai sitä täydentävää tietoa, joka välittyy alueelta. Menetelmä tarjoaa osallistujille eräänlaisen mahdollisuuden näin myös tutustua alueeseen ehkä hiukan toisesta näkökulmasta. Toisella tiedolla tulee olemaan merkitystä sekä osallistujille että itselleni yhdyskuntatyöntekijänä. Olen valinnut alueeksi Roihuvuoren, koska se on jäänyt usein sivuun Herttoniemen alueen kehittämishankkeista, joten alueen tarkempi tutkiminen on tarpeellista.

Olen valinnut osallistajat huomioiden sen, että he toimisivat Roihuvuoren alueella ja edustavat eri sektoreita ja ovat vakituisia tai uusia pitkäaikaisia työntekijöitä alueella.

Tärkeää Exposure-vuoropuheluun onkin saada erilaista näkemystä. Tapaamiskertoja Exposure-menetelmässä tulisi olemaan neljä, joista jokainen on työpäivän mittainen. Niin halutessanne, jonkin tutkimuskerroista voisi toteuttaa myös ilta-aikaan, jolloin alue näyttäytyy eri tavalla, kun ihmiset ovat palanneet töistä asuinalueelleen ja iltaelämä alkaa vilkastua. **Sopiva tapaamistiheys voisi olla viikon välein.** Tapaamiset aloitettaisiin viikolla 6 (talvilomaviikolla vko 8 tapaamista ei ole) siten tapaamiset olisivat viikoilla 6,7,9, 10, viimeinen tapaaminen olisi siten maaliskuun alussa. Itselleni sopiva päivä olisi tuo tiistai, mutta viikonpäivä voi vaihdella. Jos tiistait sopivat teille, niin alustavat päivämäärät olisivat **3.2, 10.2, 24.2 ja 3.3.09.**

Olen ajatellut pyytää seuraavia henkilöitä mukaan Exposure-tutkimukseen:

Henkilö a
Henkilö b
Henkilö c
Henkilö d
Henkilö e

Olin siis alustavasti ajatellut pyytää tutkimusryhmään henkilö d:tä ja siitä myös hänelle joskus ohimennen maininnut, mutta nyt tämä tiedustelu tulee virallisesti. Toivon että henkilö a ja henkilö b, keskustellette keskenänne siitä, että voisiko henkilö c tai mahdollisesti joku toinen työryhmästänne sosiaaliaseman edustajana ja ruohonjuuritason työntekijänä olla mukana Exposure-menetelmässä. Esimieheni on jo hyväksynyt idean ja haluaa nyt ehdottomasti itsekkin kokeilla tätä menetelmää, johon me idän yhdyskuntatyöntekijät kouluttaudumme viime vuonna Katri Valveen johdolla.

Exposure-menetelmään osallistumiseen ei tarvitse valmistautua millään muulla tavalla, kuin vastaamalla aluksi suhteellisen lyhyeen alkukyselyyn, jolla kartoitan näkemystänne Roihuvuoren alueesta ennen Exposure-prosessia ja lyhyen loppukyselyyn, jossa kartoitan näkemystänne sekä menetelmän toimivuudesta että näkemyksestänne Roihuvuoreen liittyen Exposure-menetelmän jälkeen. Koska toteutan Exposure-menetelmää soveltaen, siihen liittyvää biografiatehtävää ei tarvitse tehdä. Tutkimus toteutetaan muuten hyvien tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti eli siitä syntynyttä tietoa käytetään vain tutkimuksen tarkoituksiin. Toivonkin, että tutkimus toisi virkistävää osallistujille

vaihtelua ja mielenkiintoista moniäänistä vuoropuhelua, jota useinkaan ei ole mahdollista toteuttaa arkityönsä lomassa.

Tiedustelun aloitan näin hyvissä ajoin, jotta ehdin saamaan kaikki osallistujat, siinäkin tapauksessa, että teistä joku kieltäytyy ja että saan sovittua kaikille yhteiset tapaamisajat. Aikataulujen vuoksi toivonkin, **että vastaisitte minulle viimeistään 30.9 mennessä jolloin olisitte tarkistaneet, että sopivatko edellä mainitut tiistait teille tutkimuspäiviksi ja olisiko teillä halukkuutta tehdä havainnointia myös ilta-aikaan. Jos jollain viikolla tiistait eivät sovi teille, niin mitä vaihtoehtoja teillä näinä viikkoina olisi?**

Odotan innolla vastauksianne ja mielenkiintoista yhteistä valottumisprosessia Raihuvuorossa.

Exposure-menetelmästä lisää tietoa Katri Valveen artikkelissa:

http://www.dts.fi/dokumentit/DT_2_2005.pdf)

Exposure tutkimusterveisin Soile

Liite 2. Infoa tutkimukseen osallistuvalle

Tervehdys opinnäytetyötutkimukseeni osallistuva!

Liitteenä on alkukysely, jolla kartoitan tämänhetkistä näkemystäsi Roihuvuoresta. Pyydän palauttamaan sen ennen tutkimusta, joko sähköpostilla tai vaikkapa sisäpostissa.

Ensimmäinen tutkimuspäivä on siis kahden viikon päästä 3.2.09. Olen saanut käyttööni mukavankokoisen huoneen Roihuvuoren nuorisotalolta, jonka osoite Prinsintie 1, eli se asettuu kirkon taakse. Toivon, että olette paikalla viimeistään klo 9, jolloin aloitetaan kahvittelulla ja orientoivalla keskustelulla. **Tutkimukseen kannattaa valmistautua niin, että varaa tarpeeksi lämpimät vaatteet, koska Exposure-kävely kestää 2,5-3 tuntia**, kun 3 tunnin kävelyaikaan sisältyy ruokailu. Voit ottaa myös muistiinpanovälineet, jos haluat tehdä kävelystäsi tarkempia muistiinpanoja, muuten sinun ei tarvitse valmistautua. Jos haluaa ottaa eväät mukaan, niin nuorisotalolla on keittiö, jossa niitä voi säilyttää. Vieressä on myös Roihuvuoren vanhustenkeskus, jossa voi syödä kaupungin hintaan Palmian ravintolassa, siellä on myös muuta naposteltavaa, jos ei halua ateriaa. Muitakin ruokapaikkoja löytyy, esimerkiksi pizzeria lähellä Roihuvuoren kirjastoa.

Odotan innolla tutkimusta ja tapaavani teidät kaikki osallistujat Roihuvuoressa!

Mikäli sinulla on jotain kysyttävää liittyen tutkimukseen, niin otathan yhteyttä,

Terveisin Soile

Liite 3. Alkukysely opinnäytetyöhön osallistuville

Alkukyselyllä kartoitan Exposure-tutkimusryhmään osallistuvien näkemyksiä ja kokemuksia Roihuvuoren alueesta. Toivon, että palautat alkukyselyn ennen tutkimusta tammi-kuun loppuun mennessä. Kiitokset vaivannäöstä!

A. Päätit osallistua Exposure-ryhmätyöskentelyyn. Mikä herätti kiinnostukseksi tähän työskentelytapaan?

B. Kerro omin sanoin, minkälainen käsitys sinulla on

- a. Roihuvuorelaisista
- b. Roihuvuoresta asuinympäristönä
- c. Roihuvuoren palveluista
- d. Roihuvuoresta kokonaisuutena
- e. Roihuvuoren kehittämistarpeista

C. Minkä kouluarvosanan (4 - 10) antaisit Roihuvuorelle asuinympäristönä? ____

D. Mitä odotat tutkimukselta?

Liite 4. Loppukysely opinnäytetyöhön osallistuville

Loppukyselyssä tiedustelen, muuttiko Exposure-tutkimusryhmään osallistuminen näkemystäsi tai ymmärrystäsi Roihuvuoresta ja miten koit tutkimuksen yleensä.

- A. Muuttuiko käsityksesi tutkimusryhmään osallistumisen myötä
 - a. Roihuvuorelaisista asukkaista
 - b. Roihuvuoresta asuinympäristönä
 - c. Roihuvuoren palveluista
 - d. Roihuvuoresta alueena kokonaisuutena
 - e. Roihuvuoren kehittämistarpeista
 - f. Minkä kouluarvosanan antaisit tutkimuksen jälkeen Roihuvuorelle____
- B. Vastasiko tutkimukseen osallistumisesi odotuksiasi tai toiko se uutta näkökulmaa työhösi?
- C. Miten koit videokameran käytön?
- D. Entä kokemusten pohtimisen ryhmässä yleensä?
- E. Miten Exposure-menetelmää ja ohjaajan työskentelyä tulisi mielestäsi edelleen kehittää?
- F. Mitä muuta haluat kertoa kokemuksistasi?
- G. Suositteletko menetelmää käytettäväksi muillakin alueilla ja miten?

Liite 5. Luokitellut teemat

Luokittelemani **teemat**, poimintojen **määrät** ja *esimerkki* esiin tulleesta teemasta litteroidussa tekstissä:

104, Visuaaliseen ilmeeseen ja tilaan liittyvä narratiivi(Ympäristöön liittyneet havainnot, jotka eivät ole hiljaista tai toista tietoa)

” Ainoa, että siinä kartanon pihassa oli semmonen vanha autotalli, joka oli sitte hirveennäköinen, että ei sitä sietänyt, että pitäis purkaa nyt heti pois”.(i4)

103, Hiljainen tieto(Narratiivi, joka tuo esille hiljaista tietoa alueelta)

” ja sit siihen tuli yks auto, ja sit mä vähä siirryin siitä ja sit se autoku tuli siihen, niin siinä oli mies, mikä tuli ja sillä oli kaks koiraa ja ne koirat on nyt siinä sit. Tuli ulkoiluttaa ne koiria sinne alueelle, auton kanssa”. (i5)

103, Valottuminen – tiedonvälitys(Tilanteeseen liittyneet oivallukset ja/tai tiedon välittäminen muille osallistujille)

” Mutta sit mä oon yllättynyt siitä, että pelkkä ympäristö ja miten se meille kaikille niinku kertoo, eihän me näit ihmisiin tutustuttu mitenkään, kaikki kerto vaan sen ympäristön perusteella”. (i1)

98, Biografiaan liittyvä(Asia, jonka osallistuja toi esille biografian esittelyssään tai joka liittyi selvästi osallistujan omaan biografiaan tai osallistuja viittasi itse omiin kokemuksiinsa)

” Tuli semmosii tuttuja ääniä hirveesti, sitä leikkimistä ulkona, kun siellä oli lapsia pulkkamäessä tossa ja siinä oli leikkipuistoelämä talvella, niin mitä se oli. Paikassa x oli semmosii pienii tupia kolme”. (i5)

96, Toinen tieto(Narratiivi, joka tuo esille toista tietoa)

”Mä ihmettelin, miksei se voi olla auki, koska siitä pääsee suoraan sinne kahvilaan. Nyt pitää kiertää koko rakennus”.(i5)

91, Varma ilmaisu(Oikeassa oleminen, eli informantilla tuntuu olevan varma käsitys asiasta)

” Samanlaisia talojahan näitä on ympäri Helsinkiä”.(i4)

74, Ihmettely(Kun jotain asiaa ihmetellään ääneen)

” En oo telkkarista nähnyt varmaan tomosta aluetta”(i1)

54, Tunteisiin/aisteihin liittyvä(Kun tunteet tai aistit tulevat esiin narratiivistä)

" ihan oikeesti tuli semmonen olo, että tää on aivan mahtava paikka, taas siinä Sahaajankadulla oli, että en ikinä ois tässä".(i1)

50, Tulkinta(Kun informantti tekee oman johtopäätöksen jostain ilmiöstä)

" Sellasta, niin kun, todistaa kai jonkinlaista yhteisöllisyyden silti kuitenkin".(i4)

47, Maskuliininen(Ilmaisu tuli silloin, kun aluetta tarkasteltiin sukupuolittuneista näkökulmista)

" mää ainakin ajattelen, mulla on nimittäin just, kun mä siellä kävelin, niin mää aattelin, että se on maskuliininen ympäristö. Että kyllähän siellä yleensä miehet on, kun aattelee siellä keväisin sitten, kun aletaan raapata niitä veneitä".(i3)

41, Kategorisointi(Narratiivissä esiin tullut selvä luokittelu)

" Onko täällä kaupungin asuntoi paljon noissa"? (i4)

34, Postmoderni(Avoin/salliva/kyseenalaistava ilmaisu)

" Mutta kyllähän nyt eritavalla voi kattoo asioita"(i4)

32, Feminiininen(Ilmaisu tuli silloin, kun aluetta tarkasteltiin sukupuolittuneista näkökulmista)

" Tää on niinku nais. Ja sit tää Lumikki nimiki, niin siinä ei oo ees. Että jos mä oisin mies, niin en mä mihinkään hiushuone Lumikkiin menis".(i1)

27, Ristiriita(Narratiivissa esiin tuotu ristiriita)

" että onkos tämä se omistava Ruoho, Roihuvuori ja sitten muu Roihuvuori"? (i4)

23, Oma roolini(Narratiivit, jotka olivat erittäin merkityksellisiä prosessin etenemisen kannalta)

" voitte kysellä ja puhua ihmisten kanssa".(O)

21, Diskurssi 1:(Kirkkoon liittyvät eri vaiheissa esiin tulleet diskurssit)

" siellä on iso piha, semmonen kirkkopiha, mä aattelin, että siinähan voisi olla kesäisin vaikka jotain toimintaa, kahvila, ulkoilmakahvila laittais, se vähän suojais, sitten sinne, sinne mikä katu sen nimi nyt on Tulisuohtielle, että siellä ois semmonen suojanen paikka".(i3)

20, Syrjäytymistä ja osattomuutta kommentoiva narratiivi(Viittasi esimerkiksi päihteidenkäytön ilmenemiseen)

" kyllä se alkoholiongelma näky tässä ruusunjuoksijassa ja tässä parvekeporukassa niin".(i3)

20, Epävarma ilmaisu(Epäroiminen ja epävarmuus)

" Näinkö mä yhden mustan miehen ja sit autoo ajo arabi ja bussia, mutta ihmiset on töissä vissiin, että täällä ei ehkä ole sitte niitä työttömiä vielä. Tähän aikaan oisko ne töissä"?(i4)

18, Järjestelmälähtöinen näkökulma

" Se pitää minusta tarkkaan miettiä, mitä palveluita haluaa alueella pitää".(i4)

16, Yleistys(Informantin tekemä yleistys)

" toisaalta tuli semmonen olo, että tää on ihan samanlainen paikka kuin muutkin".(i1)

15, Moderni (Suljettu/kapea/kyseenalaitamaton ilmaisu)

" miten voi kirkon pihalla parkkipaikalla olla semmonen hirveen romuauto"?(i5)

9, Diskurssi 2:(Koiran jätöksiin liittyvät eri vaiheissa esiin tulleet diskurssit)

" koirankakkaa, ja pissaa ja yäk, se on se kaupungin luonto just semmosta".(i5)

8, Diskurssi 3:(Romuautoihin liittyvät eri vaiheissa esiin tulleet diskurssit)

" Niin, ne on niin rumia, niin rumia räppänöitä".(i3)

6, Aikataulukysymys(Jos osallistuja otti aikataulun itse puheeksi tai se muodostui ongelmaksi)

" (i4 vastaa puhelimeen) Joo. Mä oon nyt kokouksessa, voisk(-)".(i4)

Liite 6. Tutkimustuloksiin johtaneita toiseen tietoon liittyneitä teemoja:

- 1 Alueen luonnon merkitys.** Informantit tekivät alueen luonnosta paljon havaintoja ja toivat narratiiveissaan esiin siihen liittyviä kokemuksiaan (metsäselänteet, ranta, puistikot), joissa toivat esille sen merkityksen alueella. He toivat esille myös ehdotuksia ympäröivän luonnon kehittämiseksi alueen käytön näkökulmasta (Strömsin rantapuisto).
- 2 Vuorovaikutuksen ja tilankäytön tarkastelu pihapiireissä.** Pihapiireihin kiinnitettiin huomiota, mutta ihmeteltiin samalla, miksei pihalla näy ihmisiä. Alueella asuva informantti kertoi, että pihalla ei viihdy, koska niissä ei ole intiimimpää kohtaamisen paikkaa. Pihapiirien mahdollisuuksien kehittämistä ideoitin esimerkiksi kevytrakentamisen ja viher-suunnittelun keinoin.
- 3 Julkisen vuorovaikutuksen mahdollisuudet tai niiden puuttuminen.** Informantit tekivät havaintoja alueen vuorovaikutuksen tiloista. Tiloja löytyi, mutta osa niistä oli vaikeasti tavoitettavia (Itä-Helsingin musiikkiopiston kahvila), osa kulkemisen näkökulmasta esteellisiä (kirjasto liikuntarajoitteisille), ja osa ei ollut avoinna ihmisille päivällä (Kreetan kahvila) ja osa ei houkutellut ohikulkevia (Roihuvuoren kirkkorakennus).
- 4 Lähiötilan ja ostoskeskuksen tarkastelu palveluiden ja paikallisten mahdollisuuksien näkökulmasta.** Lähiötilasta tuli useita huomioita, joissa sen palveluita, niiden puuttumista ja niiden saavuttamista mietittiin alueella kulkevien näkökulmasta. Kaupallisiin palveluihin keskittyneeltä ostoskeskuksen alueelta tuli narratiiveissa esille liikenteen määrättelevyys. Toisin sanoen liikenteelle ja sen palveluille oli keskustan tuntumassa varattu runsaasti tilaa (bensa-asema, rengasliike, kierrätys- ja roska-astioiden sijoittelu pääväylän tuntumaan, huoltorakennus ja pysäköintitilojen runsas määrä). Ostoskeskus tarjosi paikallisena mahdollisuutena ruokakauppojen lisäksi pieniä palveluyrityksiä (kampaamo, kukkakauppa, polkupyöräkorjaamo) ja ajanvieton paikkoina pubeja ja A-oikeuksilla olevia ravintoloita (Ugli Duglin, Willys' pub ja Kulmapotku), ei kuitenkaan kahvilaa. Ostoskeskuksen alueella matalankynnyksen kohtaamis- tai toimintapaikkana olivat leikkipuisto, nuorisotalo ja vanhustenkeskus, jotka eivät ole kuitenkaan suunnattu ensisijaisesti työttömille. Ostoskeskuksen alueelta tuli esille useita epätiloja (Roihuvuorentien kadunvarsi, kirkon pysäköintitilat, bensa-aseman ja rengasliikkeen piha, huoltorakennuksen tontti, kierrätys- ja roska-astioiden sijoittelupiste).
- 5 Palveluiden ja paikallisten mahdollisuuksien näkyminen sukupuolittuneessa tarkastelussa.** Sukupuolittuneessa tarkastelussa painottuivat maskuliiniset havainnot etenkin ostoskeskuksen palveluiden ja mahdollisuuksien sekä epätilojen näkökulmista; miehille suunnatuiksi palveluiksi ja tiloiksi koettiin suurin osa ostoskeskuksen palveluista (pubit, A-oikeuksilla olevat ravintolat, autoliikenteen palvelut, kuten bensa-asema, rengasliike, huoltorakennus tontteineen. Epäsiistit kierrätys-

ja roska-astiat ilmensivät enemmän maskuliinisuutta ulkoasunsa ja niiden sijoitteluun liittyneen tehokkuusajattelun suhteen. Maskuliiniset tila- ja ympäristöhavainnot keskittyivät ostoskeskuksen alueelle, joten alueen palvelut ja tilan käyttö voitiin nähdä olevan maskulinisoituneita.

- 6 Työntekijöiden diskursiivinen vallankäyttö tai käyttämättömyys toisen tiedon näkökulmasta. Työntekijöiden puheessa oli havaittavissa diskursiivisia vallankäytön elementtejä, kuten varmat ilmaisut, joissa väitettä ei riittävästi perustella; vaiennetut näkökulmat, joissa osa näkökulmista ohitetaan; kategorisoinnit, joilla pyritään määrittelemään asemat, joilla on valtaa; vallitsevien diskurssien kyseenalaistamattomuus, jolloin diskurssin kriittinen tarkastelu jää tekemättä sekä vallankäytön mahdollisuuksien kieltäminen, eli ei kerrota, mitä itse tai edustamansa taho voisi tehdä asioiden edistämisen suhteen.

Liite 6 Ympäristöön liittyneet havainnot

Entinen kauppa 24,
 Epätila Roihuvuorentien liikenne 9,
 63, 99
 Epätila, bensa-asema 120, 128,
 Epätila, Roihuvuoren lämpö 110,
 111,
 Kauppapuutarha 59,
 Keitaat 57,
 Kiintymys alueeseen 42, 43,
 Kirjasto 2, 5, 6, 123,
 Koulut 158,
 Kuvataidekoulu 39,
 Leikkipuisto Tuhkimo 26, 60,
 Liikunta 161, 163,
 Liukkaat kadut 52, 55, 64, 66,
 Lumikintien alkupää (metsänpuoleinen) 15,
 Lumikintien loppupää 16, 69,
 Metsäselänne 10 - 14, 25, 46,
 Musiikkiopisto 112, 159,
 Musiikkiopiston kahvila 113,
 Muut ympäristön puutteet 74, 129,
 Nuorisotalo 85,
 Nuorisotalon leikkipuisto 28,
 Ostarin päihteidenkäyttö 17, 22, 53,
 73,
 Ostarin ympäristö 23, 54, 62, 70,
 82–84, 86 -95, 96, 117, 119, 149 -
 152, 154,
 Osuuskaupan talo 40,

Pihapiirit 100–102, 130, 132, 167,
 (huom! pääsy kielletty)
 Pubit 49, 72, 121, 127,
 Punahilkantien pihapiirit 7, 8, 29, 30,
 33, 67,
 Päihteidenkäyttö 27, 50, 55, 106,
 133–135,
 Pääsy kielletty 34, 105, 131,
 Roihuvuoren ammattioppilaitos 51,
 68, 97,
 Roihuvuoren palvelut 44, 109, 115,
 170
 Roskikset, rumat 18-20, 124-126
 Roskikset, siistit 122, 124 –
 126,153,
 Strömsin kartano 37, 38, 103, 170
 Strömsin ranta + ryteikkö 35, 36, 41,
 75–81, 104, 108, 114, 162, 163,
 169,
 Talojen ulkonäkö 1, 48, 56, 65, 71,
 Toinen tieto 136, 137–143, 155,
 157, 160, 164 - 166, 168,
 Turvallisuus 31, 32, 107, 116,
 Vanha ja uusi Roihuvuori 21,
 Vanhustenkeskus 118,
 Vesitorni 3, 4,
 Vuorenpeikontien alkupää 61,
 Vuorovaikutus 58,
 Yhteenveto 144–147
 Sukupuolittuneet havainnot
 Kirkkodiskurssi

Google maps Osoite

Suomi

